

Slovenska Vila.

Izvirne slovenske povesti, novele, balade,
romance in pesmi.

Prvi vezek.

Ne da se tajiti, da marsikdo izmed nas sega po tuji knjigi, ker v domačem logu premalo berila najde, ker še živo pogrešamo primernih lepoznanških del. Kako pa bode svoj narod ljubil, kdor se ne peča za njegovo pismo, kdor tujega išče in materne besede pozablja!

Da bi toraj vsaj nekoliko pomogli temu pomanjkanju, podajamo tu slovenskemu svetu „**Vilo**“, vzlasti vam namenjeno, mladi Slovenci in Slovenke! Radi sicer spoznamo, da ima delo tu in tam nekoliko značaja prvotnosti, vendar upamo, da bode č. občinstvo blagovoljno sprejelo prvence mlade Vile, tembolj ker se je nadjati, da bode s časom in pisatelji vred napredovala. Zato se tudi nikakor ne odteza pravi podučivni kritiki.

Ako bodo Slovenci Vilo materjalno podpirali, stopila bode kmalu v družem vezku pred svet, skušala si bode zmirom več pisateljev pridobiti in bode zmirom boljšega, največ pripovednega blaga donašala mladim bravcem v zabavo, v oglajo in olikanje našega prelepega jezika.

Pisatelji.

Fr. Truharjevič
SLOVENSKA VILA.

Prestranek.
1879.

Izvirne slovenske povesti, novele, balade,
romance in pesmi.

Prvi vezek.

V LJUBLJANI.

Natisnil Jožef Blaznik.

1865.

Inst. ad 26041 II B 1

II B 26.041 f

IN= 30002626

Slovenski junak iz turškega boja.

(Balada, zložil J. Jurčič.)

Junaka meščina obseva,
Mu trhlo lice mraz rudi,
Oko solzica mu razgreva,
Ko zvezda gori — se blišči.

Kenjiča vodi barve bele
Za brzdo zdrhnjeno junak,
Stopinje obema počasnele,
Enak obema je korak.

„Oba je naji moč pustila:
Kako ognjen si, sorec bil,
Ko v prvič Turke sva podila,
Ko v prvič meč sem jaz vihtil.

„Saj pač že davno dan je svetil
Ki naji oba je porodil,
Že v dokaj bitvah si se vrtil,
Jaz v boji sem nekterem bil.

„Tu v dolu mati staja mila,
In kočo imam očetno dol,
Od bojev bova tam počila,
Pozabljala ves bojni bol.“

Besede pravi tolažive,
Vesel pa konj zarezgetá,
Iztrese ivje z grive sive,
Kopito brže tolče tlá.

Privede konja tje v ravnino,
Se mesec skrije za megló;
Pozna z mladostnih let dolino,
Pozna do kočé stézico.

Pa mamice ne najde mile,
Ne najde stare kočé več,
Pa najde bridke pol gomile,
Pepela tudi kup žareč.

„Oj Rojenica moja z gore!
Oj kje je moje majke stan?
Kaj to pač pomeniti more,
Kdo kočó žgal mi je zlobán?“

„„To storil Turek hudobilni;
Je drenov pospušičil kol,
V togoti nad kristjane silni
Je mater živo ti naból.

„„Ni dolgo kar je pogorela,
Steléla hišica mirú;
Kar majka suhe je molela
Na kviško roke za — sinú.

„„To storil Turek s tega vzroka:
Ker vedel je, ker dobro znal,
Da huda zanj je tvoja roka,
Da glave turške ti si klal.““

Junak pobesi glavo sivo,
Zatisne mrklo si okó,
Nasloni konju se na grivo
Zajoče se za mamico.

„Ne bova sorec počivala,
Lej počivavnika več ni,
Le meščevanja še iskala,
Drvila Turke žive dni.

„Ne boš počakal smrti v hlevu,
Na polju úmreš osedlán,
Sè sabljo jaz, v orožja odmevu,
Poginil bom nepokopán.“

2.

Juri Kobilá.

Izvirna povest iz časov lutrovske reformacije.

(Spisal J. Jurčič.)

I.

Znano je iz zgodovine, kako naglo se je v šestnajstem stoletju po Evropi razširjevala vera, kakor jo je na Nemškem začel učiti glasoviti Martin Luter, in kako je našla pot tudi v našo tiho slovensko domovino. Primož Trubar, začetnik slovenske literature, bil je tudi začetnik nove vere na Slovenskem. Brž so se razvrstili okrog njega tudi drugi možje, ki so si z besedo in pismom na vso moč prizadevali stare stebre rimskega katoličanstva izpodbiti, ki so zavrgli veljavnost dozdanje cerkve in na podlogi golega razuma hoteli sezidati na krščanskih tleh novo poslopje.

Pa kakor najde bolezen, prišedši v človeško telo, v životni moči silnega nasprotnika, ki se njenemu namenu, uničiti obstanek telesni, odvažno upre: tako se je imel tudi nov uk na Slovenskem pol stoletja bojevati, da je nazadnje spoznavši globoko vraščene korenine katoličanstva brez vspaha moral odjenjati.

Če je bil kateri čas ugoden razširjevanju razkolništva in razprtije v cerkvenih zadevah, bil je gotovo tedanji vek.

Kajti ne samo splošna nevednost, ki je težila duh prostaku in gospodu, ampak tudi zunanje razmere so skorej zahtevale kvasú, ki bi bil očistil in prekisal omláčeno človeštvo. Kako zelò je bila kmetu zatrta osebna svoboda, ktere je vsak človek že po naravnem nagibu željen, kažejo nam vedni upori kmetov proti prevzetni gospodi, o kterih nam tudi naša skromna zgodovina marsikaj pripoveduje. Na drugi strani pak zopet vidimo, da z isto reznostjo in ostrostjo, s ktero je grajščak trl svoje podložne, trli so njega zopet drugi, više stoječi. Ni čuda torej, da sta se tu in tam kmet in gospod nagnila k novi veri, ki je na prvi videz po svojem bitstvu obema obetala večje prostosti, večje svobode. Vendar pri nas je ostala velika večina naroda pri starem, in če so se nekteri deželni veljaki kazali prijazni nemški novosti, bilo je tudi nasproti veliko plemenitih mož, ki so z vso silo skrbeli za ohranitev starega, po svetem Mohorju in pozneje po svetem Cirilu prinesenega katoličanstva.

Za prvega so preganjali samo luteranske pridigarje. Ko pa se skrivna žrjavica le ni dala z lahko pogásniti, znali so katoliški prvaki, vzlasti ljubljanski škofje, zmirom večje privoljenja od cesarske vlade dobiti, tako da je nazadnje vsak lutrovec moral ali vrniti se v katoličanstvo ali pa iti iz dežele v pregnanstvo. Kmetje, ki si niso hoteli iskati domovine zunaj doma, storili so prvo tem raje, ker so bili marsikje pristopili bolj iz prisiljenja po grajščakih, kakor iz lastne dobre volje in prepričanja. Gospoda, meščanje in duhovni pak so sramovaje se stopiti nazaj večidel popustili domovino in šli na Nemško s svojo novo vero.

Meglen in pust pómrak je nastajal v omenjenem času nekega večera čez kranjske gorice. Mrzla burjá je brila in piskala po polji in brezji. Popoten človek, ki je skrbno pospeševal korake, da bi še pred nočjo prišel v kako varno prenočišče, mel si je že zmrzle roke, ter skrival v velike uhlje svojega plašča nos in ušesa, godrujaje v tla pred seboj nerazumljive besede. Zdaj in zdaj je kako zrnice snega vrvetalo po burji in obesilo se na zeleno žalostno semreko ali na suho hrastovo listje. Mož je pogledal iz ovitega plašča in vidivši kopo kmečkih koč, napotil se s

poglavitega pota v stransko stezo. Toda skrbán in nezaupljiv mu je kmet v prvi hiši zaprl duri pred nosom, in ko je tujec njegovega soseda našel na pragu, vedel je, da ga tudi tu ne čaka gostoljubnost, kajti nezadovoljnost in odurnost se mu je brala na obrazu.

„Ali bi ne mogel pri vas prenočiti, gospodar“ reče tujec.

„I, bóme, ne prav lahko mož, —“ odgovori kmet, ter malo dvomljivo ogleduje tujčevo čudno pol gosposko obleko.

„Jaz sem vam pripraven vse plačati in vam bom hvaležen, ako v Kriščevem imenu prenočim pri vas,“ prosí dalje mož. Toda oster skoro zapoveden glas kmeta še bolj nezaupljivega stori.

„Nemate kje ležati, otrok imam dosti, hiša je majhna,“ reče gospodar kočé.

„Moja je pa še prevelika, ves svet je moja hiša, in nemam nobenega človeka“ godrujal je tuji mož in jezno dalje šel.

„Čujte prijatel, kam kolovratite tjekaj, — vpije kmet za njim, — držite se vedno leve plati in predno bo pol-druga ura, pridete v grad, tam vas laglje prenoče, ko mi ubogi ljudjé.“

Tujec jo krene po naznačenem potu.

„Zakaj ga nisi vzel pod streho, možá“ — ošteva kmetica, umazana žena, prišedši tudi na prag svojega ljubeznjivega — „morda ima denar, dal bi nam bil kaj, da bi bili mogli spomlad desetino rešiti iz grada. Saj pravim ti nemaš buče na pravem mestu, pameti pa še nikdar imel nisi, kar si mene vzel.“

„In še tačas ne“ — oglasi se jeznorito mož. „Ti imaš pravo pamet, ki hočeš da naj potepuhe in zlodej jih poznaj v hišo jemljem. Ti tesló staro! ali hočeš, da otroci uroke dobodo, in nam koze zbolé, pa bo hudič v hlevu, kaj ne?“

Na tako globoko premišljene in veljavne vzroke in razloge ni vedela ženica kaj ugovoriti in je utihnila.

Ravno tega večera je sedel grajščak Štefan Razborški v gorko zakurjeni sobi. Bil je ta mož okrog petdeset let star, vendar bolezen, skrb in vedna čmerikavost, ki mu je iz zlečenih obrvi, iz gosto nagubanega čela očitno si-

jala, motila bi bila koga, da bi mu jih bil sedemdeset prisodil. Rudeč, skoro začrnel obraz, vedno našobane velike ustnice in bliskeče oči so bile znamenja, da se mu rad in pogosto razlije žolč po krvi in naredi gospoda jeznega, v strah služabnikom in podložnikom. Noge je imel na mali stolički, skrbnob v lazinico povite. Gladil jih je po lahko z roko, in iz tega kako je život krivil in obraz na kisko obračal, zdaj skoraj jokal zdaj zopet škrtal in škripal z zobmi in klel, spoznal bi bil le malo izveden človek, da ga bolečine v nogah hudo trpinčijo.

Štefan Razborški je imel podgrom.

„Hudič! v peklu ne bom več trpel, če doli pridem, — kar se pa ne bo zgodilo — kakor zdaj trpim! To je huje, kakor da bi z britvo rezal po udih.“ Rekši se zopet jame zvijati. Čez nekaj časa ga malo pojenja. Prime za srebrno piščal in zapišče, da je zazvenelo po dolzih mostovžih. Vendar dolgo čaka in le nikogar ni izmed služabnikov.

„Tako je, še ti psi hlapci nočejo slišati, ako je človek star. O da bi jaz mogel stopiti na noge in sneti bič s stene, bil bi uren ti lenoba!“ Zažvižga v drugo, da bi bilo čez ušesa letelo.

Ko le ni bilo strežaja zalučil piščal jezno ob tla in molči nekoliko časa. Kmalu pa odpre usta in z močnim glasom, kakor bi zatrobil, zavpije: „France!“

Na to se prikaže mršava strežajeva glava s porednim lokavim očesom pri durih. „Kod te zlodej nosi, in kaj vraga imaš opravka, da te ni priklicati, ti živinče nemarno! Le stoj, jaz te bom učil,“ hudobuje se gospodar.

„Kaj zapovedate gospod?“ praša France.

„Palico ti bom zapovedal, ali bi ti pa sam nametal. Je-li to pokorščina? Prinesi mi vrč vina. Že veš ktereга! Pa hitro se obračaj!“

„Precej, precej!“ Odide po vino.

„Kmalu se ne bode vedelo, kdo je tukaj gospodar, ali jaz, ali moji služabniki ali nihče. O sin, kaj mi ti nakopavaš? Nesreča spremlja našo hišo že od nekdaj. Vendar tako s premislikom ni šel še nobeden v svojo propast, ko ti moj Boštjan. Pa tudi tebe so zapeljali; kakor mlado ne-

umno tele hodiš za osli. Da bi jih jaz imel, da bi imel vsaj enega, tistega sanjača Kobilo.“

Te in take misli so Štefana Razborškega tako utopile samega vase, da je tiho preudarjaje sedel in še ne zapazil, da služabnika dolgo ni z vinom. Čez precej časa prinese France vino, postavi vrček in kupo na malo mizico, ki jo porine pred gospodov sedež.

„Le pojdi, pa ne sedi na ušesih, da boš slišal, ako te bom klical,“ pravi grajšček.

„Ne zamerite gospod, — reče služabnik — doli stoji nek tujec. Prosi, da bi ga prenočili, dalje ne more iti v burji in še sneg je začel na debelo padati, kar se je pomračilo. Ali ga hočemo vzeti in katero izbo mu hočem pripraviti?“

„Kakóv je?“ prasha gospod.

„Gosposki je, v dolgem črnem plašču, na glavi ima črno kučmo, pa hude oči ima, meni ni všeči,“ odgovori hlapec.

„Le-sem ga pripelji, da ga bom videl!“

Kmalu potem je pripeljal strežaj tujca. Po obleki se ni dalo soditi ali je meščan, ali plemenitaš ali duhoven. Bledo, upadeno lice je pričalo, da je bilo nekdanj lepo. Žive oči, prevzetno visoko čelo s črnimi sem ter tje lahko osivelimi lasmi je skrivalo pogumno dušo; cela visoka širokopleča postava morala je imeti tudi nevsakdanjo telesno moč. Kar pa se starosti tiče, moral je biti tujec nekoliko let mlajši od Štefana. Stari gospodar ostro pogleda tujca in podoba je bilo, da mu je všeči.

„Oprostite mi plemeniti gospod, da vas tako pozno nadlegujem, — pravi tujec. — Noč in mraz sta me prisilila, da vas moram prositi gostoljubnosti za eno noč.“

„Ni moja navada popotnika iz hiše poditi; moja streha je vselej rada sprejemala goste, znane in neznanne, čeravno so v našem samotnem kraju le redki. Vsedite se tukaj. France! še eno kupo zdaj, pa reci pripraviti večerjo!“ govori Razborški.

Prvo kupico je tujec željno spil, moral je biti žejen in truden.

„Vendar ne potujete peš?“ prasha gospodar neznanca.

„Peš,“ odgovori ta kratko.

„Kam ste namenjeni?“ praša dalje grajščak.

„Nemam določenega namena, gospod!“ odgovori uni.

Starega plemenitaša je rudečica oblila; ni mu bilo po volji, da se je gost ogibal naravnost odgovarjati. Toda dasi ravno je videl, da je tujcu neprijetno to vpraševanje, imel je že v sebi nagon kljubovati in nagajati, zato ni odnehal in prašal:

„Pridete iz Ljubljane?“

„Ni davno, kar sem bil gori pri prijatlih,“ — odgovori gost. „Morda imate tudi vi znance gori?“

„Za znance se ne menim veliko. Sam živim za-se. A hi sina sem imel v Ljubljani. Poslal sem ga bil, da bi se bil kaj izučil. Pa ti psi, ki so to norost prinesli od hudiča, to lutrovo vero, pripravili so ga ob pamet in zdi se mi, da je moral iz dežele. Na stare dni moram bolan in sam živeti med neubogljivimi služabniki. Kaj pravite, ali nemam vzroka kleti Lutra in njegovo vero?“

Tujca ni bilo volja pritegniti temu mnenju. Premislivši pak reče: „Pač hudo je sina izgubiti; pa jaz mislim, da so vaši nesreči tisti vzroki, ki so ga pregnali.“

„Kaj?“ — oglasi se jezno gospodar. — „Prav so storili, jim nič ne zamerim. Vse od kraja bi morali poiskati, ki ljudstvo podpihujejo in razprtijo delajo po Kranjskem in Štajerskem, in z bičem bi jih segnali iz dežele.“

Znan je sicer star pregovor: kdor molči, potrjilo govori, vendar v tu omenjeni reči se ni videla resnica tega izreka. Tujec je sicer molčal na to prekletje nove vere in novovercev, a videlo se je, da molk izvira od tod, ker noče grajščaku pritegniti. Poslednji je menda tudi zapazil, da je gost družih misli, ker jeza mu je zopet rudeče oblila se po obrazu.

„Ali vas ne bi smel prašati, kogá mi je čast doletela sprejemati pod svojo streho?“ praša grajščak s temnim pogledom.

„Poštenega moža;“ — odgovori tujec — „možá, ki je pripravljen vsak trenotek zapustiti vašo hišo, ako poveste, da vam je neljubo ineti ga eno noč.“

„Nu, povedati vam moram, da nihče ne zapusti mojega praga, da me ne bi razžalil, razun ako sem mu dal vedeti, da ga ne vidim lahko. Vi pa take besede še niste slišali, prijatelj,“ reče Štefan.

Oba molčita nekaj časa, potem pa spregovori gospodar: „Prijatelj, vaša kupica je polna, ne storite mojemu vinu nečasti, da ga ne bi pili po moško. Vzdignite in napite mojo napitnico: Živel naš katoliški vladar, rimski cesar in kranjski vojvoda! živila naša katoliška Kranjska dežela! poginili vsi nori ljudje, ž njimi vred pojdi hudiču na hrbet zmešnjava nova vera, in tisti ki so mojega sina ob pamet pripravili!“

Tujec vstane, toda namestu kupice, pobere svoje pokrivalo in mirno odgovori:

„Dovolite mi, stari gospodar, da ne odpijem tej vaši neumni napitnici. Razume se, da vas tudi dalje ne bom nadlegaval. Zakaj vam ne odpijem, bode vam jasno, če vam povem, da na svojo lastno smrt ne pijem vašega vina, jaz sem — Juri Kobila.“

Rekši odpre tujec duri in Štefan Razborški je čul, kako je trdo korakal po mostovžu in po stopnicah dol.

Grajščaka je ob enem preletelo: strah, strmenje in jeza, ko je čul ono ime. Obledel je v lice in nem je padel na sedež nazaj.

Iz vsake večje zgodovinske dobe je ostalo več ali menjš spominov v narodovih ustih, v pravljici. O reformaciji pa slovenski kmet ne ve veliko povedati. Vse skorej kar se čuje po Dolenskem, vrti se okrog enega moža, in ta je Juri Kobila. Zgodovina nam sicer le malo ve povedati o tem možu, kajti do zdaj še pravega imena njegovega ne vemo za gotovo. Šenleben pravi, da se je imenoval Juri Dalmatin takó, in nam pripoveduje neverjetno pravljico, po kateri je nekemu grajščaku kobilo daroval, in tako do imena prišel. Valvazor pak pravi, da se je Juri Kobila imenoval s pravim imenom Jerišič, katero hočejo novejši Juričič brati. Ker pa ni pisavčev namen, pokloniti čestitemu bravecu učeno preiskovanje, ampak na podlogi narodne pravljice osnovano povest, našel bo tukaj še drugo ime, katero je bilo dozdej

neznano med povestničarji. Vendar nam naj bravec zavoljo te subjektivne misli prijazne vere ne odtegne, kajti v vseh drugih rečeh se sme popolnoma zanašati na naše spričevanje, kajti imamo važne dokaze, stare dede med narodom.

Juri Kobilica, tačas po vsej deželi znano ime, imel je nekako vlastito moč v jeziku, da je pridobival ljudi na svojo stran. Nevstrašen je hodil iz kraja v kraj nemaraje niti za cesarske prepovedi niti za beriče, ki so ga zastonj zalazovali. O njegovem prejšnjem življenji so si ljudje čudne reči pravili. Prosti ljudje, ki so se držali vere svojih očetov, ugibali so, da mu pomaga sam bognasvaruj, ker ga beriči niso mogli ugrabiti; dasi je pridigoval očitno in skrivno, v varnih in nevarnih krajih. Vzrok, zakaj ga je posebno Štefan Razborški sovražil, prihajal je, kakor smo že slišali, vzlasti od tod, ker je bilo na glasu, da je ravno Kobilica bil pregovoril mladega Boštjana prestopiti v lutrovo vero, kar je starega tolikanj grizlo. Lehko torej zapopademo njegovo srditost, ko je videl tega človeka iz oči v oči.

Ko se Štefan zdrami, zabrlizga v srebrno piščal in strežaj priletí.

„Pasja duša! — kolne stavec — brž teci ti, ali kdo drugi, ali dva hlapca, ali vsi in pripravite mi tega moža, Jurja Kobilica nazaj, le brž! Od dveh let plačilo tistemu, kdor mi ga vjame.“

„Jurja Kobilica?“ praša France in na stežaj usta odpre.

„Brž pravim, ti živinče!“ vpije gospod, hlapec pak se naglo obrne in po stopnjicah grede godernja sam s seboj: „Jaz ga že ne grem lovit, če je res tisti krivoverec Kobilica, ki je hudiču zapisan. Z zlodjem se pa ne pečam za nič ne. Vem da je res kar so moja ranjca mati djali, ko so konopno kodeljo preli za moje prve hlače: Francek, hudirja pri miru pusti, pa bo še on tebe; če boš sovo iz dupla vlekel, oči ti bode izkavsala. Pridušim se pa devetkrat, da so moja mati več vedeli ko vsa gospoda in vse postave. Zato naj le drugi love hudičevega Jurja Kobilica, jaz ga ne grem.“

II.

Ko je Juri Kobila zapustil grad, stopal je z velicimi koraki vse prek koder ga je noga peljala. Tema je bilo, nobene zvezde na nebu. Mraz je bil hud, sneg je pršil in silil možu v usta in oči. Korakal je glavo v prsi pobešeno, čelo zamišljeno zgrbančeno.

Že precej časa je šel naglo naprej. Naposled postoji. Burja mu je po sili odgrinjala suknjo in žvižgala okoli ušes. Pogleda za seboj, ali se pozna v ravno padlem suhem snegu njegov sled. Toda burja je nekoliko stopinje sproti zame-tavala, nihče ga ni lahko mogel slediti. Zdaj je še le pogledal na tanko okrog sebe. Daleč okoli ni bilo videti nobene luči, nobenega glasu ni bilo čuti. Pred seboj, ne daleč, se mu je zdelo, da vidi robovje prostranega gozda.

Stopil je še kake tri stopinje, in prišel do skalovja sredi polja. Vsede se na spičast kamen. V tem hipu se čuje cvrčanje in vihranje v zraku okoli njega. Splašeno in vendar ne boječe vzdigne pridigar glavo, naslonjeno na kolena. Divje gosi, ki so na svojem jesenskem popotovanji v gorkeje kraje tukaj v kamenji prenočevale, bile so se po njegovem prihodu splašile in so zletele v zrak. „Stojte, ne bežite, vi tiči nedolžni! — govoril je otožno Juri Kobila. — Jaz ubogi človek sam nemam prenočišča, mene so izpodili, kako bi jaz vas podil? Kam boste letele po snegu in po mrazu? — Pač, vsaka žival se je skrila pred njim v brlog svoj, še sova se ne glasi iz svojega dupla, zdi se jej premrzla noč. Le Juri Kobila, on, oznanovavec resnice in razuma, on mora v kamenji budeti po noči, s snegom se odevati, z burjo čas kratiti. — Ali morda ni resnica, kar pridigovam jaz, za kar trpim nadloge? Ali sem grd odpadnik katoliške vere? Ali milo svojo kranjsko domovino, nepoznano slovensko ljudstvo, v nesrečo, v pogubljenje pokopavam s svojim ukom in prizadevanjem? Ne, ne, te misli ne morem v glavo puščati. — Da, imel sem lepo misel, razširiti vero, popravljeno po onem velikem Nemcu, med ljubi narod svoje matere, svojega rodu, svojega jezika. Sanjal sem, da si postavim tako večni spomin v ustih ma-

lega svojega ljudstva, ki po pameti in razumu nikakor ni najmanje. Zapustiti sem te moral že v prvi mladosti, ljubi dom, tebe oče in mila mamica stara, — Bog vedi ali živita še kje? — na tuje kraje sem moral pobegniti. In ko mi je resnica zares posvetila, prišla mi je velika misel, stopil sem v kolo mož, ktere je isto prizadevanje navdihovalo. Pa kaj je plod mojega prizadevanja? To, da se mi podira kamen za kamnom, podira od poslopja, ki sem ga z družimi vred zidal. Pregarjan blodim sem ter tje, noč je moja tovaršica, kateri zaupam še največ. Da, zastonj sem delal in sejal, vrabci so mi pozobali seme, veter sovražen ga je daleč razpihal, tam pa tam je zrastle kaka bilka. Koliko truda bom imel, da zopet nasadim pomanjkljivo. A delati hočem do zadnjega, tudi če me sovrag zasači. Juri Kobilica se te ne boji, cesar velike države, poglavar moje rojstne dežele; jaz hočem svoj namen doseči, ako ga je le doseči mogoče. Bog naj bo sodil. Gamaliel je djal: če je reč od Bogá, jo zastonj zatiramo, če pa ni, razpala in zginila bo sama. Tako tudi jaz pravim.“

In Juri Kobilica nasloni težko žarečo glavo v pesti na kolena ter se zamisli, nebrineč se za mráz in sneg.

Bravec lahko sprevidi, da je imel pridigar res ognjeno srce za reč, ktero je po lastni previdnosti imel za resnico in pravico. Ko je tako slonel, zaslišal je dva glasa in dva moža sta bila videti kakor dve črni senci v poglavitnih črtah. Pomikala sta se zmirom bliže. Juri posegne za suknjo in privleče velik nož, pogleda ostrino, potem pak se vleže na trebuh pričakovaje dva možka.

„Toda ni šel“ djal je prvi.

„Ko pa jaz vem,“ — odgovarja drugi ter kreše ogenj. Zdaj je Kobilica videl, da sta oba mlada, trdna, z velikimi palicami preskrbljena, ter je djal sam pri sebi: težko se bom branil, ako me najdeta, ali udam se ne.

„Lej tukaj je zopet stopinja, Tomaž!“ klical je eden radostno.

„Ojhe, Jakob, ni ga daleč nesel vrag. Lej še precej se pozna stopinja,“ pravi Tomaž. „Veš kaj, jaz menim in

pravim, da se je pod kako smreko stegnil in zaspal, zakaj truden je ko móra," odgovori njegov tovarš Jakob.

„Nemara da že ves božji dan hodi.“

„Brž ko ne. Saj jih boje gospoda preganjajo, zato je še naš stari zagól tako ko vsi. Šember mene in tebe, vsak svoji ljubici bova kupila lepo židano ruto, če ga pritirava.“

„Meni ni dosti mar za njega, le za plačilo mi je. Kaj to mene briga če tava po svetu in ljudi goljufa.“

„Ali si kaj slišal, kako pridigovajo tisti ljudje? Za zlodja, meni bi kmalu bilo všeči. Samo to se mi ne zdi prav, da se smejo pri njih tudi fajmoštri ženiti. Primojduha, potlej bi v vsaki fari najlepšo le fajmošter dobil. To so ti čudni ljudje ti lutrovci.“

„Le kaj je pa tam za kamenjem nekaj črnega?“ praša Tomaž.

„I nu, grm je tam, koščičev," odgovori tovarš.

„Ni ne grm, bale tje," pravi drugi hlapec z grada.

Vidivši da sta ga opazila, vstane Juri Kobila po konci.

„Stoj!“ — kričal je eden hlapcev. — „Če ne počakaš, te dojdem in tepen boš ko slama pod cepcem.“ Rekši je grozé vihtel grjačo.

„Kdo ste, in kaj bi radi od mene?!" praša pridigar s moškim nevstrašenim glasom.

„Se bomo že zmenili; zdaj bi pa vi z nama šli, če vam je všeč. To se ve, ko bi vam všeč ne bilo, primorala bi vas.“

„Proč!" — vpil je Kobila. — „Moje življenje je drago, nisem še dovršil svojega namena, nihče se me naj ne dotakne. Gorje vsacemu!" In nož je zabliskal v temi. Hlapca osupneta. Orožja nista pričakovala pri njem.

„Pustiva hudiča, pustiva! Bog ve, morda mi trebuh razpara, in potlej imam vruga za vselej zadosti," reče Jakob.

„Beži strahopetec, suknjača se bova bala?" reče uni in postopi naprej.

Pridigar pak se pomisli, ali bi ne bilo boljše druge strune napeti in z lepo odpraviti ju.

„Kaj pa mi hočete, bratje, ljudje božji. Kaj sem vama storil? Po nedolžnem me svet preganja, ali me morata vidva

tudi? Pojdita domu, jaz vama dam sam nekoliko za pijačo. Tudi jaz sem domačin, iz tiste dežele rojen, ko vidva. Pustita me v miru!“ pravi Kobilica.

„Saj res, pustiva ga“ reče Jakob. Pridigar pristopi bliže ter porabivši dobroten trenotek stisne hlapcu nekaj novcev v pest.

Ko bi mignil preide sovražen duh Jakobu in Tomažu, ko sta videla rumene zlate.

„Mrzlo je gospod mrzlo, kaj ne?“ prasha Jakob.

„Bodite tolikanj dobri, prijatel, povedite mi, kod moram hoditi, da pridem do kake hiše, pravi tujec.

„O pač!“ odgovori Jakob.

„Peljite me do kake krčme.“

Hlapca se spogledata, češ, ako bo še kaj dal, zakaj bi mu ne pokazala poti do stare krčmarice Ire Zaplotnice.

„Bom vama še priložil za pijačo“ pravi Juri Kobilica.

„Tisto ne dé toliko, gospod, ali mrzlo je in pa, buzarada, če se kaj potičete tod okrog, naš gospod ni človek, ki medveda prec pusti, ako ga za rep ne drži; — mislim da veste kaj to pomeni, kar pravim. To je eno. Še eno je pa to: Mi smo v samoti, ne vemo še nič od vaše vere ni nočemo vedeti, — če ste res tisti, kakor pravijo; — kjer bode kdo izvedel kdo ste in kaj ste, vrag bodo vteknili in izdali. Kaj ste tako neumni? Kaj je vam bilo treba kvasiti kdo ste? Na suknji bi vas pa tudi kdo spoznal. Če ste torej zadovoljni, jaz vam svoj plašč prodam za malo denarja, klobuk vam dam pa povrhu v kupu; in moja stara mati naj bi bila koga družega rodila in ne mene, če vas bo kdo poznal. Vsak bo djal da ste Jakob z grada.

Spoznavši od kod izvira hlapčeva dobrohotnost in njegov prijazen svet, bil bi Juri Kobilica sicer rad zapodil grduna, vendar videl je, da je v njunih rokah in bati se mu je bilo, da se ju lakomnost ne poloti še enkrat, in da ga ne odpeljeta v grad, čeravno sta spravila dar obilneje od obljubljenega plačila. Tudi je sprevidel, da misel samopridnega svetovayca ni brez vsega razuma, in da bi v resnici ne bilo napečno vzeti vrhu svoje še kmečko obleko na pleča. Zato sta se s hlapcem za judovski kupiček pobogala in

Jakob je trdil na svojo dušo in svoje rojstvo od stare matere, da ujevov plašč gospodu lepo stoji, klobuk se mu pa še lepše podaja. Kobilica ju opomni, da bi mu pokazala pot.

„Saj res!“ — pravi Jakob. „K Irici Zaplotnici bova vam pokazala. Ona je sicer guzasta in zaspana in grda nagrbana ko suha drobnica, in sosebno kedar zaspi nerada odpre: vendar dokler imate moj plašč, tako dolgo ste brez skrbi pri nji.“

Kobilica je dobro čutil surovo šalo nanašajočo se na draginjo kupljene obleke, in srčno si je želel iznebiti se te družčine.

Sneg je padal zmirom gosteje. Trije možaki so koračili po stezi ob gozdu, ktera se pa že ni poznala. Hlapeca nista pozabila sem ter tje kako surovo dovtipnico tujcu zarobiti; kedar se je zaletel v kako zametano kotánjo, ali kedar je spodteknil se v kolovozni, zasmijala sta se na glas in velela: „gospod ne padite! nos bi si razbili.“

Vsaka reč ima svoj konec, sveder ima pa tri, pravi pregovor, zato je bilo tudi Kobilinega in njegovih priljudnih tovaršev potovanja kraj, ko so prišli pred široko nizko poslopje, z lesenih sten zloženo in s slamo krito.

„To je Irina oštarija,“ pravi Jakob.

„Saj ste učep“ — pravi Tomaž, kteremu ni bilo nič kaj všeči da sta pustila tujca, — „učeni znate sv. pismo brati. Tam noter se pa nekje bere, kakor sem slišal: kdor trka, se mu odpre. Če hočete pod streho spati, gledite kako pod njo pridete.“

Rekši potegne tovarša seboj na stran. Kobilica pak je kmalu stal pred durmi. Iz izbe se je glasilo veliko vriščanje, hripavi, pijani in trezni glasi. Potrka s pestjo na vrata iz jelovega lesa.

Čez nekaj časa vidi čez razpore v vratih luč v veži. Glas, ki se ni dal ločiti, ali je ženski ali možki, vprašal je od znotrej: „Kdo je in kaj bi rad?“

„Popotnik sem, večerje in prenočišča bi rad za posteno plačo.“

Nato se odmakne debel zapah in vrata zaškripljejo v lesenih štekljih. Velikanska ženska, tenka ko deska s plots,

a žilasta in močne postave precej čudno oblečena se pokaže na pragu. V roki drži gorečo trsko, katero visoko vzdigne, nabere čelo še bolj v gubance, ter posveti pridigarju zdaj pod nos, zdaj pod noge, kakor bi hotela z zunanje podobe brati, če ima, in koliko ima denarja, kar ni bil malo važen oddelek njenih psihologičnih vednosti, in kar je imelo veliko upljiva na postrežbo in plačo.“

„Dober večer, mati!“ ogovori jo Juri.

„Nisem še bila mati, pa ne rečem da ne bi mogla biti,“ — odgovori krčmarica, kateri na pol raztrgani plašč in oguljeni klobuk nista veliko obetala.

„Ali bi mogel prenočiti pri vas?“ praša Juri ter otresa sneg s sebe.

„Zakaj ne, če imate večerjo s čim plačati; le noter stopite, za ležišče na klopi vam ne bom nič vzela. Če pa hočete v kamrici spati, boste pa plačali. Tovaršije boste imeli v hiši dovolj, veselih ljudi.“

Juri Kobilica stopi v izbo in zagleda res dve omizji pivcev pri žganju in vinu. Nihče se ni zmenil zanj. Vsede se na ogel blizu peči. Ni sedel pol četrt ure v svojo plahto zavrt premišljeva pri vinu in gorki peči, ko ga nek kmet z dobrovoljnim ogovorom predrami. „E nu prijatelj, nikar ne dremlji, lej-ga, lej-ga! Kaj ne veš, da smo v krčmi? V krčmi mora biti človek vesel, mora vedeti zakaj ima jezik v goltancu priraščen. Zatorej blekni kakovo, pomenila se bova po možko tako ali tako. Ná! pij prijatelj, če se ti ne zamerim.“

„Zahvaljujem vam se, mož, sam imam tu pijače“ odgovori Juri Kobilica ter se še bolj zadela v plašč; hotel je odpraviti prisiljenca, vendar zgovorni možek si ni dal z lahko vrat kazati.

„Ves svet se giblje in guga,“ — tako je nadaljeval — „vse nori, vse vré. Tukaj svet vpije in kriči, prepira se in tepé, razsaja in razbija, midva pak sva pohlevna možá — kaj ne prijatelj? — Zato se vedeva ponižno v kot in ga počasi cukava in pijeva po volji božji. Dobro zdravje, brate!“ „Bog blagoslovi!“ odvrne pridigar.

„Ti nisi iz našega kraja; — ampak Bog varuj mene

zamere pri tebi, ker te tičem prav po domači navadi, saj še Boga tičemo, svojega nebeškega očeta, zakaj bi se med seboj ne, in pa to me tudi tolaži ker vidim, da si mlaji od mene. — Kaj pa tod hodiš? Morda kaj skupuješ?“

Kobila nevoljen, da ga vsak sprašuje, zagodrnja nekaj, kar je kmetič zgovornega jezika in male postave imel za pritrjilo, in je siten kakor konjski brencelj prašanje za prašanjem zastavljaj. Da bi se vednemu odgovarjanju odtegnil in vendar jezičnemu sosedu opravlka dal, jame Juri sam izpraševati možička o tukajšnjem kraju in o ljudeh.

„Veste kako se pravi tukaj gori grajskemu gospodu?“

„Mi mu pravimo gospod, nič drugače“ odgovori mož.

„Jaz menim kako se piše, kak pridevek ima?“

„Čakite!“ — poseže za vrat. — „Piše se — ne vem že kako! Ime mu je Štefan, njegov sin, ki je v krivo vero stopil, — Bog mu daj pravi um in pamet, — ima ime po dedu, ki se je za Boštjana klical. Oba, oče in sin se pišeta za — — čakite na rázbor se mora človek domisliti, — že imam, aha, že vem — Razborški! Razborški!“ Rekši odpre mož oči in usta, dene glavo nazaj, in zleče čelo noter pod lase, misleč: „Saj vendar še nekaj vem, dasi mi bábnica doma gode od mraka do svita, da sem tepec neveden in neumen.“

Ime Razborški je tujca čudno genilo. Naenkrat se je sklonil po koncu ter ponavljaj: „Štefan Razborški? Oče njegov Boštjan?“ Tega pa mož jezičnik ni opazil.

„Da, pri pasji veri, tisti ded je bil čuden človek na svetu. Ali kaj rad poslušáš resnične povesti čudnih reči? Jaz ti bom nekaj pravil, in morda ti lasje vstanejo, da bo vsak imel tri vrhove in da ti bo klobuk stal na glavi kakor bi ga na trnjev grm obesil, v mejo. Hočeš?“

„Prosim vas“ — reče Juri Kobila, bled v lice in skoro tresoč se po životu, — „samo bolj na tihem, da bova sama ostala.“

„O ne skrbite, unih pijanih se nihče ne zmeni za naji.“

Rekši prime možec vré iz ktereга je doslej pil, udari ž njim ob mizo, da se je soba stresla in vpije: „Hejo! Ira! Ira! ti stara, suha, grda dolgopetka ti! V prosó te

denemo spomlad, da boš vrabce strašila, nikar ljudem pi-jače nosila. Ne vidiš da bova midva še eno pila? Dobro mero!"

„Tiho, tiho“ — zarenči Ira krčmarica — „žaba, napil se boš pa te bo tvoja Cilja lučila doma za vrata.“

„Kaj še!“ odvrne mož. Kmalu je stalo vino na mizi in govornik začne:

„Kaj ne prijatelj, nobenega greha tako velicega ni po moji in tvoji misli kakor nevsmiljena odrtija. Ranjek Boštjan Razborški je bil že oderuh, — Bog mu daj mir in pokoj — jaz sem ga malo poznal. Ko sem krave pasel, fantina v lepih letih, pa ti je šel ali jezdil mimo mene. Vselej kedar sem ga videl, so se hlačice na meni tresle. Velik je bil ko semreka, debel ko hrastov panj, jeznorit pa ko sama hudoba. Imel je dvoje otrok: tega Štefana, ki je bil tačas že odraščen in pa eno hčer, tako lepo belo, kakor so vse grajske; še vse lepša je bila, kakor ti jaz morem dopovedati. Nu, potlej je prišel še drugi mož, Groblič so mu djali, pol gospod pol kmet, doli iz nižih krajev domá. Ta je imel ženo, precej debelo pa lepo žensko in pa sina, osemnajst let staro seme. Kupil je bil ta mož pristavo od Razborškega; to se ve, zraven tudi desetino in tlako za trinajststo zlatih, ktere mu je pošteno in možko plačal, samo priče ni imel reva nobene, in nič tistega pisanja, ki ga gospoda znajo. Od konca sta se dobro imela med seboj. Boštjan je še večkrat zahajal vasovat k novemu sosedu, sosedov sin Juri pa k njemu, ali prav za prav k njegovi hčeri. Zakaj je pa hodil stari Boštjan h Grobliču? Vidiš, prijatelj, to je bilo tako: norel je kakor vsak enkrat nori, če mlad ne, pa star, kakor pregovor pravi. Rad je videl mater sosedo, njen sin pa Boštjanovo hčer. To je trpelo leto in dan, sosed ni nič vedel, da ima žena častivca, Boštjan je pa vedel, da mladi Juri za hčerjo leta. Bilo je ravno na starega leta večer — kacih pet in dvajset let bo tega; — Boštjan je bil šel v vas k sosedi, ki je bila sama doma. Dobro sta se imela, pa vendar nič ni bilo tacega med njima, česar nas Bog varuj, že zastopiš, prijatelj. Ko pa pride nenadoma Groblič njen mož domu, in najde vasovavca pri

ženi, pograbi — ne bodi len — penjeelj in nadrgne gospodu Boštjanu — grajščak gori ali doli — prav po domače hrbet, da je revež komaj utekel. Pa ti je bil že zlodej, primerilo se je, da je bil ravno tačas tudi mladi Juri Grobličev napotil se pa v grad k svoji deklici. Takó peljá svet, da se ljudje vse križem goljujamo. Medpotoma pa, kaj je videl? Kakor je gori-le prišel do stare razvaline, zagledal je dva možička, enega črnega grdega, enega pa belelega lepega, ki sta se metala. Beli je bil angelj varuh, črni pa hudir sam. Dolgo sta se metala, Juri ju je pa strahoma gledal. Nazadnje je zmagal hudir, Jurja je mrzlica potresla po hrbtu in hudirja ni bilo. Kaj je to pomenilo? Da je Juri na slabi poti. On pak — mladost je norost — tega ni razumel, šel je dalje. Z ljubico sta se shajala pod kozolcem, le-tem kakor še denašuji dan stoji. Lepo sta se pomenkovala, kakor imajo neumni mladi ljudje svojo navado, — kaj hočemo! Ravno v tem času pak je bil prišel stari Boštjan, raztepen in jezen domu in ju je izvohal. Čakaj me hudir, mislil si je, jaz bom pa tvojemu sinu drugače zaznamoval hrbet, ko si ti meni. In hajdi leti po svojo strelbo in puh! letela je pušica pod kozolec. Ali bil je že zopet zlodej pri rokah, namesto mladega človeka zadene stari lastno hčer. Juri se raztegoti, ko vidi deklicio mrtvo, popade svoj nož, plane na grajščaka in ga zakolje, kakor da bi bil prešič, vendar ne do smrti. Po tem takem je moral bežati Juri nemudoma iz dežele, ker Razborški je imel prijatlov veliko. Prav bi bilo, da bil stari umrl precej, saj enkrat mora vsaki tako ali tako, pred ali potlej. A raji je ozdravel in jezica mu je vrela dalje. Ker se mu je bil sin odtegnil, hotel se je oponesti nad očetom. Kaj stori kajón? Pravi sosedu: hejo prijatelj, ti mi pristave nisi še plačal. Groblič ni imel priče in ker je bil obubožan že v te kraje prišel, ni mogel še enkrat plačati. In resnično ga prežene oderuh s pristave. Z ženo in majhnim detetom je moral lepo svojo domačijico popustiti in je šel v ljubljansko mesto, kjer še zdaj životari s svojim otrokom, boje močno lepo hčerjo.“

„Veste kje?“ praša Kobilca zvesto.

„Ne vem ravno kje; toliko so ljudje govorili, da živi v mestu, nič več. — Ali kako je pa umrl uni Boštjan? Brně z Zadol, ki je za strežaja pri njem bil zadnja leta, pravil je, da je rjovel na smrtni postelji ko bik na travniku. To naj pa med nama ostane: Zdanji grajščak Štefan ni veliko bolji, on ni nič povrnil. Bog je pravičen že na tem svetu. Tisti Juri je moral po svetu iti, in lej čuda, tudi Razborškovega sina so boje pregnali po svetu. Bog ve kam.

„Kam je žena tistega soseda? Ne veste?“ praša pridigar.

„Žena? Ta je bila umrla kmalu po tistem. Mati je mati, sina jej vzemi in srce jej vzameš. Od tistega Jurja nihče ni nič povedal, menda je kje umrl ali pa tako izgubil se.“

Juri Kobila si otrne solzo z očesa.

III.

Zapustimo za nekoliko časa svojega znanca, pridigarja v njegovih nadložnih okolščinah in ovrmo se drugam.

V starem mestu, beli Ljubljani, svetijo že temne svetilnice po ulici. Megla ki menda že od Jazonovih časov zimska večera in jutra svoje ljubeznjive peruti razteza po njeni ravnici, vlegla se je bila tudi ta večer gosto v ozračje, tako da so se posamezne lučice le brlé in kakor venčane slabo razločile v temo. Le redko je še kdo koračil med hišami in zginil tam za oglom, ali zapahnil za seboj škripajoča vrata, zakaj če je bila že dežela v nekem temnejem, napetem stanju, bilo je še tolikanj bolj poglavno njeno mesto. Stanovavci so se ločili, vsak je tičal in mislil domá. Le tu in tam je rjovel kak pijanec, zaletovaje se z zida v zid, po ulici.

V predmestju, ki se ne šteje ravno med največe, brli borna lampica ter ponižno malo izbico razsvetljevaje nam postavlja dva po starosti jako različna, za nas zanimiva človeka pred oči.

Prvi sedeč na starem odrgnjenem stolu, je starec si-volas. Glava mu leze na prsi, zatilnik mu je upognila

nezmagljiva zmagovavka, starost. Nabrano lice in čelo, kakor tudi neka čudna lastnost neveselega očesa nam svedočijo, da možak na svetu ni skusil zmirom najboljšega. Po obleki in ubožnem pohištvu, med katerim zapazimo komaj najpotrebneje reči, rekli bi, da spada mož v nižji razred mestnih stanovavcev. In ne bi se motili. Janez Groblič res nema premoženja.

Druga oseba pak bi bila mlajega braveca gotovo še bolj zanimala. Bila je lepa deklica, stara pri dvajsetih letih. Sedela je bliže lučice in je šivala; večkrat pak je povzdignila mili obrazek svoj, in črno veliko oko je spod gladkega čela pogledalo, kaj dela stari oče. Potem pa je vselej mala rožica urneje vlekla belo nit in rudeča ustnica je trepetala vročega srca želje.

„Marica!“ pokliče stari.

„Kaj želite oče?“ praša deklica planivši po konci. „Ali hočem posteljo pogreti, greste spat?“

„Starost ne more spati, ljuba moja, ne mudí se še. Hotel sem ti samó reči, da se nikar tolikanj ne trudi, delaj polagoma, sicer se urediš mlada, in starosti ne boš doživela. Take se ve da ti Bog ne daj dočakati, kakor je moja, boljše se nadjam záte.“

„Kaj pa vam je, oče? Zakaj vedno tožite in mi srce težite? Kaj vam posebno manjka, povedite mi in jaz hočem delati še bolj, da vam ustrezem, da boste zadovoljni in veseli.“

„Vesel? o ne, ljubi moj otrok. Tembolj se bom razžalostil, kolikor bolj bodem moral videti, da ti trpiš, zakaj Marica moja, ne bilo bi tebi treba tako delati, ko bi bili ljudje vsi pravični na svetu, ali ko bi vsaj tvoj brat delal záte, kí je Bog vedi kje.“

„Ne tožite; božja volja je. Raje mi povedite kaj od brata. Koliko bi bil zdaj star?“

„Čez štirideset let že; zakaj ti si, čudež božji, rojena dvajset let pozneje, v dnevih nesreče. Tudi, ako tvoj brat še živi, ne ve zá-te.“

Zdajci se duri odpró in v izbico stopi mlad gospodič lepo oblečen, priljudnega obličja, na prvi pogled pridobljiv in ustrežljiv.

„Dober večer, oča!“ pozdravi mladeneč v prvo očeta, deklici pak se nasmeja samo z pomenljivim pogledom.

„Lepó in prijazno je od vas, gospod Korel Vozar da naji obiščete, zakaj potožiti vam moram, da že dolgo nisem videl nobenega družega človeka, vzlasti kar ne morem nikamor čez prag. Taka je taka, dokler imaš denar, imaš prijatla. Jaz sem tudi nekđaj imel oboje, pozneje sem imel že bolj pomalem, pa imel sem mir in pokoj. Ali vse je minljivo! Bog vzame in da.“

„Resnica,“ pritrđi mladi človek.

„Ravno sva z Marico govorila o njenem bratu.“

„Ali ima Marica brata?“

„To se ve, da ga ima, — pravi starec, po prenehljeji pak žalostno pristavi: — Bog ve, če resnico govorim, morda ga že nema. Že je štirideset let kar se je rodil, več ko dvajset kar ga nisem videl. Tačas sem imel še svojo domačijo. Zavoljo neke prenaglice, ki sem jo jaz storil, prišlo je tako, da je zabodel nekega gospoda in je moral pobegniti.“

Mladeneč je sicer poslušal besede starčeve, vendar mu je bilo veliko več do tega, kako bi deklico za roke vjel in jej kako na uho pošepetal. Dasi je bil oče že slabih oči, imel je vendar izkušnje dovolj, da je to z umom sprevidel in spoznal, česar s telesnim očesom ni videti mogel. Torej umolkne, potegne dva pota z roko čez čelo, potem pa reče: „Deklica, prosim te vzemi kupico in pojdi mi na vodnjak po mrzle vode, strah te ni treba biti.“

„Te bom pa jaz spremil, Marička, ako te je strah,“ pravi precej poskočivši mladeneč.

„Ni potreba, ni potreba“ — reče starec — „deklica se more vsemu navaditi, le tukaj ostanite vi.“

Počasno je iskala Marička kupice. O takem času čez dvorišče po vodo iti, ni bila nikakor njena ni očetova navada, torej se jej je ta nagel ukaz jako čuden zdel. Vendar starega očeta ni mogla z nikakim protigovorom ali celo z nepokorščino žaliti. Zato je premagala naravno plašljivost in je šla.

Ko je duri zaprla za seboj, povzdignil je stari mož glavo, odkašljal se in odhrkal, potem pa rekel mladencu:

„Mladi gospod, bodite tako dobri, vsedite se bliže mene; zdaj ko je deklica odšla, hotel bi resno besedico z vami govoriti. Jaz vas ne poznam, ne vem kdo ni kaj ste, kdo je vaš oče, ali je bogat ali ne, celó ne vem, ali ste naše vere ali ne, zakaj nisem vas videl še križa storiti, kar vas poznam. Za vse to vas ne prašam, — dasiravno, sosebno kar se poslednjega tiče, najboljšega želim. Kar časa smo znani, ste mi povedali samo toliko, da vam je Korel Vozar ime, več ne. Vendar menim, da vas sem zadosti spoznal, da ne zahajate k meni v vás saveljo mene, ampak zavoljo moje hčere, zakaj kaj bi vas pač moglo vleči družega v borno dolgočasno stanovanje ubozega moža, kterega le malo poznate? To je povse naravno, da mlad človek rad vidi dekliča; jaz nisem nikakor tako brezumen, da ne bi pustil svoji hčeri lastne volje v tej zadevi. Če me moje staro, brljavo, a izvedeno oko ne moti, vidi vas tudi moja hči lahko. Razumeli boste pa, da je moja skrb, gledati, da se jej ohrani mir v sreč. Zato vas naravnost prašam: ali mislite na mojo hčer v resnici, ali le tako hodíte za njo, kakor lehkomišelná mladež denašnji dan sploh. Če je poslednje, moram vam precej prepovedati svoj prag, ako pa imate poštene in možke namene, izvolite mi reč razložiti. Tega menda ste prepričani, da vse bogastvo nosi moja hči sama s seboj okrog, kakor jaz njen oče v svoji sebični samoljubezni menim, v svojih dušnih čednostih. Zakaj iz tega, kar sem vam pravil o svoji prejšnji osodi in o svojem življenji, povzamete lahko, da jaz, ki sem z dela nevajeno roko redil hčer v njeni mladosti, nisem mogel skoro nič prihraniti dote. Torej pomislite predno odgovarjate na moje prašanje. To vas pa prosim naravnost in pošteno, bojte se prevariti možá, ljubečega očeta, na robu groba stoječega.“

„Naravnost in pošteno vam povem, oče, — odgovori mladeneč — prevdaril in pomislil sem dokaj: vaša hči bo moja žena, ako bo kedaj ktera. Tu je moja roka, naj strohni na živem telesu, ako vam jo v krivi prisegi podajam. Za premoženje vas nisem nikdar prašal, v Marički bodem dobil bogastvo večje veljave ko zlato in srebro. Kar pa se tiče družega, prosim vas oče potrpite še nekaj časa, vse se bode

potem predrugačilo, povedal bom vam vse. Za zdaj pak mi verjemite, Bog mi bodi na pričo, manjkalo jej ne bode nič in tudi vam ne.“

„Jaz ne bom dočakal te sreče,“ reče stari milo.

„Zakaj ne? Trdni ste še; Bog boče meni in Mariji naklonil to dobroto.“

„Ne, ne,“ — pravi starec s čudnim smehljanjem; — „videl vaju ne bom s telesnimi očmi, a mojega blagoslova z nebes bodita si v svesti.“

Zdaj prisopiha deklica z vodo in pretrga pogovor. Mraza jej je bilo belo lice zarudelo, veselje, da je zopet pri očetu in morda — pri dragem prijatlu, bliščelo jej je s krasnih oči: bila je lepša ko kedaj popred.

„Marica!“ kliče oče in otrne solzo čistega veselja z očesa.

Deklica se približa. Zdelo se jej je, da ima oče ne- navadno besedo na jeziku. Zato je v lice še bolj zarudela in oči pobesila.

„Marička!“ — povzame zopet stari — „zmenila sva se s gospodom vse, obljubil je, da bode on nastopil za menoj, kedar ti Bog vzame očeta, tvojega varha. Njegova roka je mlada in krepka, beseda njegovih ust je veljavna, laglje te bode branil, ko jaz strhli starec. Ljubi ga, kakor si mene ljubila, ljubi ga še bolj, in Bog ti bode dal srečo na zemlji in v večnosti te bode plačilo čakalo. Dobra deklica si bila zmirom, vem da boš zvesta tudi njemu.“

Mladeneč je bil srečen. Pristopil je k deklici, objel jo in v prvem sladkem poljubu so se steknile njene krasne ustnice z ustnicami mladenčevimi v pričujočnosti očetovi.

Dolgo sta sedela mlada človeka roko v roki drže posebej in dve srce ste se v eno zlivale v ljubezni. Stari ki je vse to bolj slišal ko videl, sedel je zamišljen in utopljen v sanje o preteklih rečeh, o svoji mladosti, zlatem času nekdanje sreče.

Pozno po noči je bilo že, ko je stari mož razdvojil ljubeča opomnivši, da je čas iti spat. Mladeneč je poslednje gorko stisnil deklici ročico, voščil starcu lahko noč, in odšel po temnih stopnicah na ulico in potem proti svojemu stanovanju.

Oče je potem še dolgo dolgo pridigoval in pravil hčeri, kako se ima obnašati proti ljubljencu, čega se ima varovati, koliko mu sme brez greha dovoliti. „Dokler vaju sveta mati katoliška cerkev ne sklene v ožjo vez, moraš se varovati. Tudi če te tvoj stari oče, ki zmirom najboljše za tvojo dušo in telo skrbi, ne vidi vselej, vedi in ne pozabi, da te Bog vidi, dekle!“ —

Oče se odpravi spat, hči pa še dolgo premišlja in sanjari o njem, ki jej je v prvo navdal sladke, mile dozdej neznane čutila. Vedno še meni čutiti pekoči poljub njegova ustih, vedno se jej še zdi, da ga pritiska na polno, srečno srce, ah; in deklica sklepa roke in dobro jej je pri srcu, da sama ne ve kako. Luč v lampici ugasne, molitev za njega trepeče iz njenih ust in misel jej pride v glavo: morda zdaj tudi on moli na molek: „češčena Marija.“ Ali — kdo ve? morda je tudi on eden izmed tistih, ki ne molijo lepe molitvice, angeljskega češčenja; morda je tudi on nove vere. Ta misel jo je že večkrat obhajala, že večkrat ga je prašala, ali nikdar jej ni naravnost odgovoril, vselej jo je napeljal na druge osebe. Pa saj je tako dober, tako mil, kako bi bilo mogoče, da bi taka duša izgubila se iz naročja zveličavne cerkve, tako je sklenila deklica svoja premišljevanja.

Mladeneč pak, pri katerem so bile Maričkine misli, prišel je bil do velike hiše v stranski ulici severnega predmestja. Dospевši po visocih stopnicah do vrat svojega stanovanja, poklical je starega strežaja Martina, da mu je napravil luč in prinesel večerjo.

„Kako vas dolgo ni,“ — jel je Martin — „že od desetih me ven in ven skrbi. Bog vas varuj in sveta Barbara, meni tako vest govori, kakor ko bi bili vedno v nevarnosti in vendar me še Bog usliši, da pridete vsak večer domu, čeravno je že pozno. — Ne zamerite mi gospod Boštjan, jaz sem sivolas, pomnim kedaj se je vaš oče rodil, in vas sem nosil v naročji.“

„Ti in tvoja vest, ne vesta nič, tepec stari!“ — pravi smeja se mladeneč. — „Ravno na dobrem potu sem bil,

pri nevesti. Sicer te pa moram opomniti, da me ne kličeš Boštjan ampak Korel.“

„Ah pojte mi gospodič, moj stari jezik se ne more navaditi družemu imenu, dovolite mi, da vas kličem tako, kakor so vas pri sv. krstu krstili in kakor sem klical vašega deda. Boštjan je bil on, Boštjan ste vi; krstite in imenujte se pri družih ljudeh kakor hočete, jaz vas ne bom drugače imenoval. Ako vas tako ne smem, pa vam ne bom rekel nič. Pa kaj ste rekli, pri nevesti ste bili? Tega vam ne verjamem. Dokler nemate gradu Razborškega, tako dolgo vam neveste ni treba.“

„Jenjaj Martin, in povedi mi koliko je že tega kar je moj ded umrl?“

„Kar so bili gospod Boštjan zabodeni — Bog jim daj večni mir in pokoj — tega je že dolgo. Od tistega časa niso bili več trdni in potlej so umrli čez dve leti. Vaš oče Štefan se je bil pa kake tri predpuste popred oženil, in vi ste se rodili na svetega Jurja dan prvo leto. Če veste koliko ste stari, veste tudi koliko je že od gospodove smrti. Ah jeminej, Bog mi pomagaj in sveta Barbara, to je bilo čudno tačas, čudno in grozno. Jaz sem stal pri oknu, po hodniku sem pometal — nisem imel še sivih las —, ko sem videl prileteti gospoda s strelbo in sprožiti na fanta, pa zadeti hčer, vašo tetiko, ah lepo deklico ko ljubo solnce! Vsi so rekli in djali, da ni drugače mogoče bilo, kakor da je bil gospod tačas z uma. Kako more drugače živ krst streljati tjekaj, kjer je hči. Ali Bog je tako hotel. Tudi sem videl, kako je Jurček Groblič nož v gospoda zasadil in stekel po dolu.“

„Groblič?“ praša mladeneč čude se.

„Tako se djalo našemu sosedu, kaj vam nisem že pravil dostikrat?“

Boštjan ni odgovoril nič. Dolgo je molčal in mislil.

„Le pojdi spat, Martin!“ reče hlapcu.

„Bog vam daj legek spanec. Sveta mati božja vam izprosi pamet, da bi kmalu spali domá v gradu Razborškem,“ pravi hlapec in odide.

Boštjan Razborški, ali kakor se je imenoval z izmiš-

ljenim imenom Korel Vozar, hodil je dolgo po svoji sobici gori in doli. „Torej si mi tako blizo ti sanjar Juri Kobilu. Prijatelj Vozarjev in sovražnik Razborškov? Njen brat? In ona hčer tistega moža, ki je moral po ljudski sodbi toliko krivo trpeti od mojega deda? Pač, krivica se mu je morala goditi, zakaj tak mož, kakor je ubogi, v revščini živeči Groblič, ni zmožen komu kaj žalega storiti. O dan, kaj si mi prinesel danes! Njo sem dobil, skrivnosti do zdaj neznane si mi razkril, razkri mi še resnico, resnico notranjo, da ne bodem kakor loček na vodi tresel in nagnil se zdaj sem, zdaj tje. Več me ne boš vodil, ti moj sanjarski prijatelj, ne boš me pregovoril Juri Kobilu z gladkim jezikom, sam hočem najti zopet pravi sled. Zakaj nisem bil srečen, kar sem pustil vero svojih očetov, zakaj mi prebiva vedno nemir in nepokoj v duši? Zakaj ne morem pogledati njej v oči, nedolžni deklici, ki me skrbno praša za vero in Bogá? Ti o Bog mi pomagaj na pravo pot!“

Vsede se po tem premišljevanji h knjigi in bere dolgo. Ko so se že petelinje glasili izpod strehe sosedne hiše, zapre Boštjan knjigo in s trdnim namenom, zapustiti Jurja Kobilu, in zopet povrniti se v staro katoliško vero vleže se na posteljo.

IV.

Minila je bila zima. Skrivna družba, ki je v Ljubljani delovala za razširjevanje nove vere in vsem prizadevanjem cesarske vlade in više katoliške duhovščine vkljub na vse strani podpirala spoznovavce nove vere, tako domače, kakor v pregnanstvu živeče, pozvedovala je zastonj za svojim pridnim delavcem Jurjem Kobilom. Že več mesecev namreč ni bilo ni duha ni glasa od njega. Nekteri izmed novoverceev so obdolževali Jurja, da je popustil svojo „sveto nalogo.“ Drugi pak, ki so poznali fanatizem, s katerim je bil Kobilu novi reči udan, rekli so vedno, da se mu je morala kaka nesreča primeriti. Zraven te, za reformatorstvo preimenitne izgube, morali so pogrešati tudi važnega uda, Boštjana Razborškega, kateri je bil v mestu zvan po

drugem privzetem imenu, da je odšel pregnanstvu. Mladeneč je bil namreč popustivši nove prijatle, povrnil se v katoličanstvo in stopil zopet s pravim imenom med svet. Kaj ga je k temu prestopu nagnilo, ni bilo dognano. Luteranje so mu očitali nestanovitnost in lahkomišelnost, katoličanje pak so videli v tem samo naravni nastopek zdrave pameti. Bilo jih je nekaj, vzlasti izmed prvih, ki so si pravili, vse to je storil zavoljo zveze z neko ubogo deklico. Poslednji so tedaj upali, da se povrne zopet v novo vero, kedar mu mladostna nepremišljenost preide. Vendar povedati moramo prijaznemu bravcu, da je Boštjan storil ta korak po resnobnem moškem preudarku in s premislikom, torej je bil up in strah, da bi se nagnil zopet k novi veri, brez razlogov.

Vendar Razborškov odstop, bi bila omenjena družba lahko prebolela, tolikanj lagljeje, ker je štela veliko imenitnih glav med seboj, in ker jej celo deželni stanovi niso bili naravnost nasproti; na drugi strani pa tudi Razborški ni nikdar posebne gorečnosti kazal, ampak se dal le voditi in pregovoriti. V Jurji Kobili pak so izgubili novoverci delavnega in gorečega uda. Nasprotno prizadevanje duhovščine, ki je z besedo in djanjem delala proti razširjevanju luteranstva, podiralo je od dne do dne bolj zidavo, ktero so bili nekteri možje načrtali in ktero je Kobila tako vrlo in zvesto izpeljeval.

Spomladno solnce je bilo že popolnoma pregnalo debelo sneženo odejo in zopet se je začela narava zeleniti. Bilo je prijaznega, gorkega jutra, ko je jezdilo krdelec jezdecev iz Ljubljane proti jugu. Na čelu krdela je sedel na vranem konji lep mladeneč, gosposkega stanu. Veselje mu je bliščelo iz velicih črnih oči, kedar je pogledal na krasno tovaršico, jezdečo ob desni strani na priletnem konji. Gosto naličje jej je sicer pokrivalo zgornji del obraza, vendar po okroglem snežnobelem obradku soditi, morala je biti nenavadne lepote. Oblečena je bila v drago dolgo obleko in na mali ročici, ki je nekako boječe držala brzde vajete, znamenje da jej je jezdarenje čisto nenavadno, svetili so se zlati oklepi, ki so odsevaje se v solncu, le še

bolj povikševali naravno lepo bele lakti. Za tema dvema je jezdilo več služabnikov, izmed katerih jih je bilo nekoliko oboroženih, kar je bilo o tedanjih nemirnih časih navadno in dostikrat potrebno.

„Ah ljubi moj Boštjan“ — djala je mlada ženska — „meni je tako čudno pri sreč. Zdaj bi skorej raje imela, da bi bil ti nižega stanu, mož, ki bi moral z lastnim pridom in trudom skrbeti zase in zame, kakor sem te mislila tačas, ko sem te v prvič videla. Glej, ljubi moj, kako bo pač tvoj oče, ki je kakor praviš oster in hud, hotel biti meni oče, meni ubogi deklici, ki tebi in njemu ne prinesem ničesa, razun srcá.“

„Tiho tiho ljubica moja“ — djal je Boštjan Razborški, kajti on je bil in njegova mlada žena — „nikar se ne boj. Ali mar meniš, da jaz kako reč više cenim ko tvoje sree, tvojo ljubezen. To pa sem ti že tudi povedal, da sem očetu le s tem pogojem obljubil priti na dom, ako mi prepusti popolnoma lastno voljo in prosto gospodarstvo, in da si tudi ti, moja Marija, v pogodbi. Nikar pa tudi ne misli, da je moj oče, če je tudi osoren in oster, brez srea. Ako tudi odkraja godrnja, bode mu vendar prav, kedar bo spoznal tvoja vrednost, kakor je poznam jaz. Če bo videl, da ga tudi ljubiš, priljubila se mu boš kmalu. Da ima mene rad, to lahko prevediš iz tega, kako ga je bolelo, ko je menil, da sem šel jaz iz dežele in ko se je bal, da ne bi na stare dni sam živel na svetu brez pomoči v boleznih in nadlogi, in koliko si je prizadjal, da bi me na dom dobil. In pa ko bi ves svet bil tebi nasproten, dokler si moja, nihče te ne bo žalil in gorje mu, kdor bi si ti upal las z glave kriviti. To se ve da tega ne ve, in mu tudi ni treba vedeti, da si hči sovražnikova mojega deda in sestra njegovega —“ tu se mlademu možu beseda vstavi, hotel je reči: morivca.

„Ljubi moj ne govori od tega“ — djala je Marija in solza jej je pritekla po belem licu. „Ah ko bi bili moj ranjki oče izvedili pred smrtjo, da je Juri, moj brat, se-javec krivice in nemira, ne bili bi še umrli od bridkobe.“

„Zato jim nisem hotel povedati; zakaj dobro sem ve-

del, da te zime ne bode preživel, vrli mož. Ne jokaj, srček moj, saj je zdaj v nebesih, gori bode prosil milosti za sina in sreče za hčer.“

„Ali pač misliš, da se kedaj spreoberne?“ prašala je ona čez nekoliko časa, ko je utrnila tihe solze z očesa.

„Da resnico govorim, ljuba moja, zakaj prevariti tebe nočem in ne morem, jaz ne upam veliko. Juri Kobilica ves gori za svojo reč. Tudi mu krivico delaš, ako praviš, da seje iz hudobije nemir in krivo vero. On ima predsode in napečno prepričanje, ktero se le malokdaj da izkoreniniti, ker le pregosto resnične volje nemamo, da bi nasprotno reč do zadnje pike preiskali.“

„Saj si ti živa priča, ljubi moj, da se pride lahko zopet na pravo pot,“ reče ženica in hvaležno in ljubko pogleda moža.

„Resnica, ali vse drugo je zastarano rano zaceliti, ali pa novo vsekano. Vendar upati moramo vsega. Morda je Bog že obrnil vse na pravo pot, o čemur mi ugiblujemo, da je na levi. Znano ti je da tvojega brata že dolgo ni čuti. Morda mu je luč posvetila.“

„Bog daj, da bi bilo tako. Ah kako bi bila jaz potem srečna. — Pa povedi mi Boštjan, kako si ti izvedel vse to?“

„Le potrpi preljuba, vse ti bom povedal, kedar bova v miru sedela pod streho mojih očetov.“

„In da me nisi nehal ljubiti, ko si vedel, da sem sestra tistega nesrečnega, ki se je tako grozno pregrešil nad tvojim dedom, ah Boštjan, tega ne bom pozabila, nikdar nobena žena ni moža bolj ljubila, ko hočem jaz tebe.“

Poslednje besede je govorila s tresočim glasom in bolj tiho. Boštjan je jezdil bliže nje, stisnil jo ljubeznjivo za roko in djal: „In potem mi ne bode manjkalo ničesa, naj me ves svet sovraži, da me le ti ljubiš. Kar se tiče omenjenega dejanja tvojega brata, ki je bil tudi moj prijatelj, izbij si ga iz glave. Da si njegova sestra, to vedi samo ti, v mojem srcu pa bode zakopano. Ljubezen ima svojo moč; človek v strasti marsikaj stori, česar s premisljivostjo nikdar ne bi storil. Zato ga ne smemo soditi, skušajmo ga raje opravičiti.“

S tem se je nehal pogovor o tej reči in govorila sta z zakonom zvezana ljubljenca o nežnijih rečeh, kateri pa tu nočemo in ne smemo na drobno zapisati.

Služabniki so pri vseh tih pogovorih jezdili pristojno daleč zadej in imeli so svoje pogovore. Vzlasti je bil si volas Martin dobre volje in je svojim tovaršem znal take pripovedovati, da jim ni bila pôt predolga.

V tedanjih časih se ni bilo mogoče voziti iz kraja v kraj, kakor denašnji dan, nekoliko zato ker niso še ceste tako križale se po naši deželi, ko zdaj, nekoliko pa, ker ni bila navada. Popotnik je moral torej ali peš koračiti, kamor je bil namenjen, ali pa je moral jezdariti, kar je bilo sploh navadno. Marija se je bila torej že jako naveličala sedeti na sedlu, ko jej je proti večeru njen mož pokazal od daleč grad svojega očeta, zdaj svojo in njeno domačijo. Različna so bila čutila dveh mladih ljudi. On je po precej dolgem času zopet videl kraj, kjer je v veseli neskrbnosti preživel prva mladostna leta. Vsaki griček mu je bil znan, vsako drugo mestice mu je drugo misel budilo. Ona pak je z boječo plahostjo pogledala na stare črnikaste stolpe, na obširna poslopja in še obširneja polja okrog, in misel: to vse bo tvoje, ni jej mogla umiriti nepokojne duše. Kaka nagla sprememba! Pred pol leta je še v siročini živela s starim očetom, in zdaj — počiva dobri starec v hladni zemlji, ona pa je zaročena žena enega najbogatejih grajščakov. Bode pač mogel stari Razborški pozabiti, da je le uboga, ne plemenita deklica? Ali ako se celo Boštjan jame kesati, ako ga neha ljubezen do nje, bode li kje nesrečniše žene? Poslednje misli sicer ni mogla imeti v glavi, zdelo se jej je greh, saj ni bilo mogoče, da bi se kedaj spoznala!

„Vidiš črno pristavo tam?“ djalo je ženin, kazaje na oddaljeno poslopje.

„Vidim in uganem zakaj mi jo kažeš, ljubi Boštjan tam sem prišla na svet, kaj ne da?“ rekla je ona.

„Kdo stanuje tam, Martin“ obrne se mladi gospod na starega hlabca. Ta prijezdi bliže in poprašavši še enkrat po govoru, odgovori potem: „Kdo tam stanuje? Nihče od

tačas, kar je tisti Groblič moral zapustiti pristavo. Ljudje so govorili, da vaš ded — mir in pokoj njegovi duši in odpuščanje njegovim slabostim — ni prav po pravici delal, ko je priletnega moža izpodil. Pa to meni nič mar, in ne smete mi zameriti, da govorim naravnost, kar mislim.“

Boštjan ni odgovoril nič. Mlada žena pak je prašala: „Ste ga li poznali, Martin?“

„Grobliča? To se ve, dobro. Dober mož je bil, samo to je bila njegova nesreča, da je imel lepo ženo. In če mi ne zamerite, milostljiva gospa, Grobličevka je bila malo vam podobna, samo malo debelejša je bila, sicer pak skorej iste lepote.“

Prijezdili so do grada.

Štefan Razborški je imel ravno svojo bolezen v nogah. Ni mogel v dvoru pričakovati sina in njegove žene, o kateri je slišal, da pride ž njim, dasiravno ni vedel kdo in kakova je, reč, ki ga je jako ujedala. Zakaj kateri oče lahko in rad popusti pravico, sinu svetovati ali celo velevati v ženitvi? Vselej bi bila njegova jeza hudo zadela sina, ako bi bil brez njegovega dovoljenja vzel ženo; kakor so bile pa zdaj reči, moral je biti vesel, da je zopet dobil otroka nazaj in da mu ni bilo treba videti pred smrtjo lastnije svojih dedov v tujih rokah ampak da je mogel upati po smrti zapustiti imetje lastnemu rodu; zato je prezrl marsikaj, s čimur ni bil popolnoma zadovoljen.

Sedel je tedaj na svojem navadnem sedežu, noge držal v blazinice povite na podnožni stolički, ko je stopil Boštjan s svojo mlado ženo v sobo. Hotel je vstati, pa bolečina ga je držala privezanega, in mu je zlekla še bolj čmerikavi obraz v gube.

„Si zopet tu, zgubljeni oven!“ djal je sinu, ki ga je objel in poljubil na zgubano čelo.

„In malo ovčico si dobil pri tuji čedi, neprasha je pastirja, ali jo bo hotel v hlev ali ne —“ pristavil je stari pol ljubeznjivo pol zaničljivo, ko mu je Boštjan predočil svojo ženo. „Nu pridi bliže moja lepota, ker drugače ni, bodi mi pozdravljena.“ Rekši poljubi ženico v gladko čelo

in na njeno prošnjo, da bi jej bil prijazen tast na njeno obljubo streči mu ko dobra ljubeča hči, razjasnilo se je nekoliko starčevo lice in djal je sinu: „Resnico moram reči, ni čuda, da si se pokorščini in očetu izneveril in sam volil po svoji glavi. Pa povedi mi še to, sanjar, kako je kaj s tvojo pametjo, ali si se čisto odpovedal norcem novovercem. Če ne, le išči si domovja in očeta.“

„Prepričanje sem dobil oče, ne skrbite zato,“ odgovori Boštjan.

„V Ljubljani si stanoval, hotel si že menda sam biti pridigar, da bi hodil po trgih in po mestih, oblazil lece in jarke in ljudstvo učil, da mora samo misliti kaj je prav in da mora fajmošter ženo imeti in kopo otrok, da se mora v cerkvi vino in kruh jesti namesti obhajila in drugo norost. Vse to bi bil delal Boštjan Razborški; zares lepo pot in krasen poklic si si bil izvolil. Bistre glave si, da ti to na pamet pride.“

„Oče, človek se lahko moti,“ odgovori sin.

„Sosebno ako ga vrtoglavi Juri Kobila v pesti dobi, kaj ne.“

„Jurja Kobila že dolgo ni v deželi videti,“ rekel je sin.

„O nihče tega bolj ne ve ko jaz da ga ni videti; pa tudi nihče bolj ne ve, da je še v deželi. — O jej! to boli in trga! Pojte otroci za zdaj, upam, da se mi tvoja ženica kaj večkrat prikaže. Vsi hudiči so se vselili v moje noge in zažigajo peklenski ogenj v mojih udih.“ Poslednjo kletev je govoril razjaren in tegoten tako, da se je mlada žena skorej zbala. Kak razloček med ljubim ranjcem očetom in tastom!

Dasiravno jo je tast mrzlo, skoraj razžaljivo sprejel, bila je vendar Marija zadovoljna, tembolj ker si je starega tasta še hujšega in osornejega mislila, kakor se jej je na prvi videz zdel. S skrbno ljubeznijo si je upala starca pridobiti, da bode, pozabljiviši njen, kakor se je tudi njemu zdelo, nizek prejšnji stan, videl in imel v njej samo ljubo suho. Med vsemi prvimi njegovimi besedami jej je bilo eno ostalo trdno v spominu, to namreč, kar je govoril o

Jurji. Čeravno jo sovražila njegovo prizadevanje, bila je vendar, kakor jej je Boštjan pravil in kakor so očetove pripovedi potrjevale, ozka krvna zvez med njima in želja edinega brata videti, ali vsaj kaj gotovega slišati o njem bila je po vse naravna. Iz tastovih besedi pak se je dalo soditi, da on več ve o Jurji Kobili, ko kdo drugi. Zato je precej razodela to svojo misel možu, ki jej obljubi pozvedeti od očeta, ako more res kaj povedati.

V.

Na severni strani gradu je strmel star, na videz pol razpaden stolp, turška ječa imenovan. Čeravno pa je bila podoba, kakor bi imelo vsako noč razlesti se staro zidovje, pokazalo se je vendar po natančnejem pregledu, da rezani kamni še tako trdno leže drug vrhu drugega, da jih burja in nevihta še stoletje ne razmaknete. Ime turška ječa je prihajalo od tod, ker so bojé v prejšnjih časih vjete Turke tu sem vtikali, kaznovaje njihovo predrznost, ktera jih je gonila v slovenske dežele hoditi s silo in z mečem. Prebivavci Razborškovega gradu so se po dnevi in po noči ogibali odstranjenega zamolklega kraja, ker jim je bilo znano, da hodijo tam umrli Turki strašit. Kajti dostikrat se je slišalo milo ječanje iz omenjenih prostorov, vzlasti v viharjih nočeh. Misleč človek bi bil morda one glasove vetru pripisoval, ki je skozi zanemarjena okna pihal in piskal, domišljija in vraža priprostega naroda pak je raje obračala vse to na čudovite, nadnaravne prikazni in je vpletala in dostavljala vsakovrstne pravljice in čudozgone vmes, ktere so pripovedovane od starih dekel pri kodeli in kolovratu strašile in grele mlajše ljudi.

V mali izbici omenjenega stolpa je koračil zamišljen iz kota v kot velik človek, resnobnega obraza. Skrbno zaprta železna vrata z zapahnjeno lino na njih in gosto z debelimi železnimi klini omreženo oknice v širocem zidu, ne dalo bi nam dolgo dvomiti, da je mož jetnik. Ako njegovo pogumno sanjarsko lice še enkrat pogledamo, spoznamo starega znauca

Jurja Kobilu, ktereга smo bili pustili v pošteni krčmi Ire Zaplotnice.

Temno gleda pred-se v tla in premišlja.

„Tedad tukaj mi je umreti? Zastonj misliti na prostost? Pač velik namen si si bil postavil, ti ubogi črv na zemlji! Hotel sem izvršiti delo velikansko in češčen umreti sredi prijatlov in rojakov; ali Bogu ni bilo všeč orodje, zavrgel ga je in v kotu bode strohnelo pozabljeno in nepoznano! Morda me je kazen Njegova zadela, morda mi je sama osoda namenila, da si moram tamkaj smrti želeči, kjer sem sam s pregrešno roko usmrtil sovraga svoje prve ljubezni, prve norosti. Kraj moje prve sreče mora biti kraj moje nesreče.“

V tacih mislih se vsede na slamo, svoje ležišče, pokrije blede upadeno lice z roko in molči. Kmalu pa plane zopet po koncu, kri mu zavre in hitro leta sem ter tje.

„Nikakor ne! Tukaj življenja ne bom sklenil; ne bo me držal zid niti ljudje brez pravice. Ne bom si želel smrti. In ko bi imel devet zidov podreti z glavo, poskušal jih bom.“

Rekši se nasloni na omreženo lino in gleda daleč tje po gozdu, ki se je razpenjal po dolih in gričih.

V tem hipu zaškriplje ključavnica. Ozre se nazaj in noter stopi Boštjan Razborški. Jurju se posveti oko.

„Ah Boštjan, moj dragi prijatelj!“ zavpije Kobilu in mu leti naproti, toda namestu objetja, ga ta samo nekako smiljeno pogleda.

„Dobro jutro Juri! ne čudi se, da pride k tebi nena-domā znanec iz nekdanjih časov.“

„Iz nekdanjih časov? Kaj bodem še dočakal! ali se tudi mojim prijatlom zdi pol leta pol večnosti, kakor Jurji Kobilu? Pa kaj ne, ljubi moj, poslali so te, da me rešiš iz rok teh zastaranih, zaslepljenih trinogov? Da, pričakoval sem vedno pomoči od zvestih tovaršev in nisem se motil.“

„Pač motil si se“ — odgovori Boštjan — „tvoji tovarši ti ne bi bili mogli pomagati, ker ne vedo, kje si. Sicer pak ti moram povedati, da se je v tem času, kar se nisva videla marsikaj premenilo. Tudi mene se je doteknila

ta prememba, in moram ti povedati, Juri, da sem sicer tvoj osebni prijatelj, nikdar pa ne tvoj tovarš več.“

„Kaj? Boštjan! ti si odpadnik? Ti, —“

„Ne govoriva od tega Juri!“ — reče na strmeče prasanje Boštjan. — „Jaz sem sklenil ostati pri starem. Jaz tebe poznam, da te ne pregovori nihče, ti pa meni toliko značaja prisodi, da sem svoje reči prepričan. Zato se od tega nemava kaj meniti. Neznano ti boče pa morda, da si v gradu mojih očetov zaprt, kar mi je iz srea žal. Moj oče je ravnal preveč ostro, zato hočem jaz popraviti, kolikor morem in ti prinesem prostost.“

„Verjemi mi, Boštjan, devetkrat laglje bi slišal to veselo, dasi pravično novico, ako bi mi jo bil tisti Boštjan prinesel, ki sem ga ljubil, ki sem ga učil ločiti resnico od neresnice,“ djal je otožno Kobila.

„Prinesem ti prostost, toda samo z eno pogodbo.“

„Poznam jo, tisto pogodbo,“ — pravi Kobila ter se srdito sklone po koncu. — „Ali pomni me, moj neverni prijatelj Nikdar ne boče Kranjec rekel, Juri Kobila je mené takó učil, sam pak je bil takó. Ne, nikdar ne boste spravili Jurja k vaši veri nazaj, z nobeno pogodbo in nobeno ječo.“

„Stoj vendar Juri in ne prenašli se“ — reče Boštjan mirno. — „Nihče ne tirja tega od tebe. Tudi nisem jaz tisti, ki ti stavlja pogodbe. Jaz nisem še vedel, da si ti tukaj, predno mi je oče povedal. Verjemi mi pa, da kakor brž sem izvedel, hotel sem nepozabljivši prejšnjega zuanja oprostite te ječe, ki se po moji previdnosti ne zлага s pravico. Pač bi te moj oče lahko imel zaprtega kakor Jurja Grobliča, nikakor pa menim nema oblasti zapirati Jurja Kobilo, če te je tudi imel za mojega zapeljivca in potem takem za svojega sovražnika.“

Ko je Juri Kobila slišal svoje pravo ime imenovati, spremenilo se mu je lice, mislil je priti do ključa zastavice, zakaj si je stari Razborški toliko prizadel, da ga je vlovil. Boštjan je menda z obraza bral to Jurjevo misel zato mu je rekel:

„Ne misli, da te moj oče pozná drugače ko vsa

dežela; jaz pak sem presodil iz tvojih lastnih izrekov in iz družih reči in povem ti, da te dobro poznam in vem marsikaj, kar je še tebi neznano. Da pa se zmeniva zopet o pogodbi, s katero te moj oče izpušča, moram ti povedati to-le: V prvič, obljubi da ne boš pravil okrog, kje si bil zaprt, zakaj dasi se ne bojimo nikogar, tudi tvojih prijateljev, vendar ne bi hotel vzlasti jaz, da bi nas drugi plemenitaši, tvoji verniki, zavoljo tebe pisano gledali. To je moja želja. Druga pak je očetova in ni za dlako ne popusti od nje: obljubi na pošteno besedo, da boš popustil uk in svoja potovanja.“

„Ah Boštjan, Boštjan! Kdo bi bil pred malo časom mislil, da boče tako daleč prišlo, in da bom moral od najdražega prijatla slišati pogoje, s kterimi me iz svojega stanovanja, iz nepravičnega zapora izpusti. Kdo bi si bil mislil, da bodem iz njegovih ust, ki sem mislil, da me pozna, čul enake zahteve. Poslušaj me, neverni moj prijatelj; nikdar ne bom želel meščevati se nad teboj in ako hočeš, pozabil bom to luknjo tvojega očeta in njegove krivice, ali ne sili me, da bi si zanemaril svoj poklic, da bi popustil svoj namen, nikdar!“ Tako je govoril Kobilca in oči so se mu v fanatizmu svetile.

„Ali pamet ti pove“ — reče Boštjan — „da tukaj ne boš nič opravil. Dolgoletna skušnjava tvoja in družih mož te mora poučiti, da slovensko ljudstvo si ne da popravljati vere, da trdno drži kar je spoznalo za resnico. Kakor je narod nekdanj trdno držal se poganstva, tako se tudi od katičanstva ne da ločiti. Kaj ti pomaga, če si pridobil nekaj plemenitašev, in če ti s silo priganjajo ljudstvo poslušati vaše nauke? Znano je tebi in meni, da imajo plemenitaši, vzlasti tuje, in tacih je pri nas največ, malo pravega zupanja med narodom, ravno ker so tuji, še menj pa ljubezni, ker se nočejo udomačiti. In ne zameri mi Juri, naseli se mirno tu kje blizu, jaz ti rad dam lastnijo tvojega očeta nazaj.“ —

„Ktero je tvoj ded mojemu vzel po vnebovpijoči krivici“ — rekel je Kobilca.

„No, saj veš da si bil ti vzrok — toda tega se ne bova zdaj menila. Naseli se tu domá, misli in beri in ne dvomim, da boš s svojim bistroumjem našel resnico tam kakor jaz. Juri, dve duši te bodo rade videle, te bodo ljubile — rekši prime Boštjan Kobilu za roko — „jaz in tvoja sestra; pusti svoje naklepe, svojo slavo, ki jo zidaš brez podloge in ostani pri nas.“

„Moja sestra?“ povzel je Kobilu. „Kje je?“

„Tvoja sestra je moja žena. Reci, da pustiš svoje dozdanje življenje in prost si in pri njej. Ona ti bo pravila o tvoji materi, o očetu, kako sta oba na smrtni postelji záte molila, oba sta goreče prosila Boga za časni in večni blagor svojega sina, o katerem nista vedela, ali živi ali je mrtev.“

Krvna zveza je vendar še vedno največa na svetu za človeka, ki ima srce. Prva ljubezen, ki blaži človeka, je gotovo do mile matere, do skerbečega očeta in do tistih, ki so z nami vred iz enega vira življenje dobili. Naj tudi občudujemo ostro postavoljubje in natanki patriotizem slovečega Rimljana, ki je z lastno roko umoril sina, kateri se je pregrešil zoper domovino, z npravnega obzira ga nihče ne bode opravičil. Vse ideje, bodisi še tako globoko v srce vcepljene, umaknejo se včasih čutilom, ki jih je stvarnikova roka modro vsadila v človeško srce, da vežejo očeta s sinom, brata s sestro. Juri Kobilu ni bil napečen človek, to se vidi že iz tega, kako ognjeno je delal za svojo reč, katero je on imel za pravo. Zato je pozabil svojih načel začasno, in želján videti sestro, govoriti ž njo o davno izgubljenih roditeljih, storil je zahtevano obljubo in je bil prost.

VI.

Nepretegoma beži čas pred našimi očmi. Ko ne bi videli vednih sprememb, ki jih dnevi učinijo v nas in okoli nas, skorej ne bi zapazili, kedaj je minilo leto za letom. To sta čutila tudi Boštjan Razborški in njegova žena, ko

sta sedela dve leti po v prejšnjem odstavku povedanih rečeh pod košato lipo malega grajskega vrta. V ljubezni jima je bil ta čas pretekel in vendar, koliko sprememb sta videla okoli sebe. Stari gospod Štefan je bil že pred letom zapustil zemljo in nesel svojo černo, vedno hudobovajočo naturo hladit pod črno zemljo, nihče se ni več bal njegovih muh, nikomur ni več žugal, nič več ni toževal o svoji vedni bolezn. Bog jima je bil dal plod vroče ljubezni, milega sinčka, pa ah, le za kratko, vzel ga jima je bil kmalu. Boštjan, zdaj sam gospodar na očetovih lastnjah je željno pričakoval družega otroka, kterega mu je bilo upati.

Solnce je zahajalo, bil je lep večer. Toda oči mlade grajščakinje so bile objokane in otožno in molče je gledala v sinje mračno nebo. Zraven nje je sedel njen mož tudi resnoben, skorej žalosten.

„Ne jokaj ljuba moja,“ tako je govoril mož, „božja volja je bila tako, ljudje ne moremo premeniti, kar se je zgodilo. Pri njegovem značaji ni bilo mogoče drugačega konca pričakovati. Vse kar mi moremo storiti je to, da molimo zanj.“

„Ah, jaz ne jokam zato, ker je ubit, ali kje je pač zdaj, kako mu bo tamkaj? Ta misel me pretresa in mi strah budi v srcu. O da je moral biti moj brat.“

„Ne misli tega, da je gotovo pogubljen. Sodba ni naša. On ki ga je sodil, poznal je tudi njegovo srce, morda je bilo čisteje ko naše, on je poznal njegovo pamet, prizanesel mu bode, če jo je napečno rabil, misle njegovo ime razprostirati. Pojdi greva doli ob potoku, večer je lep, bodeš se razmislila.“

„Pozabila ne bom nikdar, da so mi brata v cerkvi ubili.“

„Če sebi in meni nočeš dobro, prizanašaj vsaj otroku pod srcem,“ rekel je mož s tihim prosečim glasom, prijel jo za roko in oba sta šla po dolu šetat se.

Bravec je gotovo razumel, da sta se pogovarjala o Jurji Kobili. Da pa mu bode popolnoma jasno, hočemo ob kratkem povedati, kar pravljica ve o poslednjem delu v življenji tega pri nas glasovitega reformatorja.

Komaj je bil Juri Kobila prost, jel se je kmalu kesati

svoje obljube. Menil je, da je njegovo življenje posvečeno višemu namenu, kakor da bi sedel v mirnem kotu in živel sam zase premišljevaje mladostne norosti in težave sive starosti. Zato je kmalu popustil sestro in Razborškega, djal, da je vsaka njegovemu poklicu nasprotna obljuba prisiljena in zavoljo tega neveljavna, in zopet se podal na bojišče, med prve vrste borivcev za novo vero.

Toda bil je nesrečen.

Kakor ogenj od zunaj pogasnivši razteli v notranjem delu in potem s toliko večo vročino puhne na dan, tako je bil Kobilica po kratkem molku, tolikanj pogumnejši. Zakaj kakor je popred ogibal se nevarnostim in le tam pridigoval, kjer je upal kaj opraviti in se ni imel bati posebne nevarnosti, tako si je zdaj upal povsod povzdigniti glas in priporočevati in dokazovati novo vero. Ta njegova predrznost in sosebno zvižaja, kako je znal vsim stavam in zadregam ulti, vse beriče in druge sovražnike prekaniti, pomnožila je jako že pred utrjeno vero, da mu sam peklenšček pomaga, in ravno ta babjeverna misel je veliko pripomogla, da mu ljudstvo ni hotelo zaupati.

V Šmarji so se ljudje zbrali v cerkvi. Fajmošter jim je bil naznanil, da bode govoril o zmotah nove vere in jim razkril vse nevarnosti, ki jim žugajo, ako poslušajo zapeljive proroke, ki pridejo v ovčji koži k njim, v resnici pa so volkovi. Ljudstva je bilo polna cerkev in težko je pričakovalo fajmoštra na leco. Zdajci se vratice odpro in glej namestu fajmoštra stopi gori dolg mož, suhega lica, Juri Kobilica. Od konca je vse molče strmelo in poslušalo. Ko pa Kobilica navdušeno začne pridigovati o popravljeni veri, ko se vedno bolj in bolj razname dokazovaje temoto in goljufijo, katero med ljudstvo trositi so po njegovih besedah imeli katoliški duhovni nalogo, slišalo se je sem ter tje godrnjanje po cerkvi, katero je zmirom bolj naraščalo. Burni klici so doneli po cerkvi, naj gre z lece, le posamezni glasi so mu pritrjevali njegovo besedo. Ko pa Juri ni hotel ničesa slišati, ampak je zmirom bolj in bolj v ogenj prihajal, popade nekatere srd in predno je ljudstvo vedelo, kaj se je zgodilo,

ležal je nesrečni pridigar z lece vržen, z razbito glavo na kamnitih tleh.

Groza obleti množico, vse vre iz svetišča.

Jurja Kobila so potem nesli ven, in ker se je vsaki bal tega moža v hišo vzeti, djali so ga nekam v kravji hlev. Dve telici ste jedle ravno nakošeno zeleno deteljo in izpustivši živinčeti, položili so Kobilu na deteljo, kjer je umrl.

Pisavec te po pravljici posnete povesti se še spominja, da mu je ded v omenjenem kraji kazal štalo rekši: „Lej tam je umiral Juri Kobila v jasliah na detelji.“

—*—

3.

Slovenski kres.

(Zložil J. Jurčič.)

Duhovi mar nadzemski tu shod imajo skrit?
 Al prišle Vile z gore so v dol se veselit,
 Da tam obseva ogenj za rbidovo mejó,
 Da čarobno odmeva glas pesmi v dóbrovo?

Krog kresa v črni noči Slovenci le sedó,
 Možaki sivolasi, starikave žené,
 Mladenčev brhka tropa, krdelo tud' devic,
 Deklice ljubeznjive, nedolžnih milih lic.

Tu šépeta pripoved matoro-stari ded:
 Kdaj kralj-Matjaž se zbudil, bo prišel z vojno spet,
 Kak Turek je neusmiljen, kak hudo je Pesoglav,
 Kdaj divji mož iz reke na beli dan bo vstal;

Kak trije bratje kruti iskali so strahú,
 Pripoved od kraljice, izdanega gradú,
 Kje varuje na gori pritlikav škrat zaklad,
 Od sestre tud' desete, ki doma gre iskat.

Umolkne sivec stari, devici reče koj:
 „Ti pesmico najlepšo nam hitro tù zapoj!“
 In déklica prekrasna éz lice zarudí,
 Zapoje pesem táko, pobesi v tla oči:

Déklíca sama vesela
V polji pšeničico žela.

Žela rumeno pšenico,
Vžela se v belo ročico.

Vrže tje srpek krvavi,
Take besede mu pravi:

„Čakaj me srpek ti hudi!
Nesem h kovači te tudi;

S kladvom ti bode nakanil,
Da ne boš nikdar več ranil.“

Deva tako govorila,
Krvco po strni cedila.

Srp se po konci postavi,
Devi besedico pravi:

„Boš me h kovači nosila,
Sebi boš škodo storila.

Mene kovaček razkoval,
Ključ bo iz mene osnoval.

V roke pa ključek bo krivi
Mladič dobil zapeljivi.

S ključem in pametjo svojo
Priđe ti v izbico tvojo.

Ranil jaz rokeo sem belo,
On ti bo dušo veselo.

Se razdonela pesem tje v nočno je temó,
Pohvali sivi starček, vsa družba pevkinjo.
In druga zdaj še lepša devica pet' imà
Ubere glas mileji od belega srebrá:

Imela sem oteca
Oteca milega,
Delu me vadili,
Čélice gladili.

Imela sem mamico
Mamico miljeno,
Kruhek mi rezali,
Lasce mi česali.

Imela sem sestrice
Sestrice blažene,
Da so me spletale,
Z méno se štale.

Imela sem bratece
Bratece urjene,
Da so me bránili,
Vrage odstranili.

Prinesla mrtvaški prt
Nanje je grenka smrt,
Vzela oj kruta je,
Drage mi moje vse.

In sama na svetu tem
Brezi ljubezni sem,
V trnji kot rožica
Dekle sem vbožica.

Odpela blede deva, izlila svojo žal,
Genila njena pesem krog ognja je druhal;
Preteklo jej življenje zbudi grenek spomin,
Otožno milo vzdahne iz serca globočin.

„Al pesem usahniti na kresu nam ne sme,
Zató devica tretja nam usta naj odpre!“
Najlepši zdaj devojki zasije bistro okó,
Odpira ustne rdeče, zapoje pesem tó:

„Mačeha, o druga mati vi!
Kaj da spanec noče mi v oči?“

„Posteljca razgrela ti teló,
Le odgrni si odejico.“

„Dal uroke človek ti zlobán,
Vlezi, hčérka, se na levo stran.“

„Mačeha, o druga mati vi,
Kaj po hrbtu me tako mrazi?“

„Mačeha o druga mati vi!
Kaj tak rezno v prsih me tišči?“

„Le potrpi ljubče moj volján,
Pred odleže ti ko boče dan.“

„Tiho, tiho ljubo mi srcé,
Móra menda vlegla se na-té.“

„Meni zdaj in zdaj odleglo bó,
Vam pa bo na sodnji dan hudó!“

„Mačeha, oj druga mati vi!
Kaj da mene glavička boli?“

Vam pa bo na sodnji dan hudó,
Svoje ste zavdali pasterko.“

Odmeva pesem čudno z rhidove mejé
In fantazije divje po glavi se podé
Mladenčem in devicam. In zapustivši shod,
Strahove vide tamkej, pošast koraka tod.

4.

Rakita.

(Balada, zložil J. Jurčič.)

Raste zvitá tam rakita,
Raste stara tik tomuna,
V vodo gleda vsa pobita,
Vidi v vodi svoje lice.

Pod rakito je na loki
Dekle bledó in nesrečno,
Milo lomí beli roki,
Beseduje tak rakiti:

Spenja rame hrepeneče,
Svoje mlade šibke veje,
Sega v valčike hiteče,
Hoče vstavljati jih v teku.

„Ti rakita si mi mila,
Moja stara in matora,
Ti le nisi me žalila,
Ko ves svet me je preganjal.“

Pod teboj sem v hladu stala,
Se umivala v tvoji vodi,
Ko sem prvič ga spoznala,
Ko sem v lice zarudela.

Vsaki človek nanj je lajal,
Naji vse zalezovalo,
Ves svet naji je izdajal:
Ti z menoj si ga ljubila.

Ko so oče nanj sprožili,
Izpustivši hudo jezo,
Krvco bili bi prelili,
Da ti nisi vjela krogle.

Ko so oče me siroto
Tepli močno po glavici,
Tepli s srcdom in tegoto,
Rekli, da sem jaz hudobna;

Ko so moja stara mati
Tudi me zavrgli hčerko,
Jeli imena mi dajati,
Ah imena nespodobna;

Ko so bratje me pehali,
Gledali po strani sestro,
Ven iz hiše me suvali,
Kakor kako hudodejko;

Ko več niso me sestrice
Téle lepo tolažiti;
Ko grenkobne so solzice
Britko tekle mi raz lica;

Takrat ti le svoje rame,
Svoje mile šibke veje
Ljubo si molela ná-me,
Ti le si me tolažila.

Vse tačas sem potrpeła,
Pod teboj solze hladila;
Njega v srcu sem imela,
Misel najj tolažba bila.

Več trpeti ni mogoče,
Poka srčice mi v prsih,
Saj ljubiti več me noče,
Lomi mi prisege sveto.

Je zapustil mene samo,
Mene ubogo svojo ljubo,
Vzel popotnico na ramo
Potoval je v kraje daljne.

Tega pa mi ni prestati,
Vrč, gori že vse po meni,
Vem, hladila čem iskati
V tvoji vodi, o rakita!"

Zašumela, strepetala
Je rakita v gostem perji,
Ljubo veje nagibala
Do device, poseptala:

„Le ne išči, ljubeznjiva,
V moji vodi si hladila,
Bog tolažbo v srce vliva
Samomór hudo sovraži.“

Kaj rakita jej šepeče
Deva ne poslušá mlada,
Rane scelit si skeleče
V potok vrže ude bele.

Zašumela, strepetala
Je rakita v gostem perji,
Žalostna je nagibala
Za devico šibke veje.

Ali deva utonila
Je v tomunu pri rakiti,
Lepe ude pogreznila,
V pesku rakev si postlala.

Záto raste tam rakita
Raste stara tik tomuna,
V vodo gleda vsa pobita:
Išče v vodi mi deklice.

5.

P e s m i.

(Zložil —r —.)

I.

Sonet.

Ko solnca jutranji se kras odkrije,
 Enako biseru zasveti se cvetlica,
 Razvija radostna si krasna lica,
 Iz rose čiste žar nebeški pije.

Enako vendar cvetkam vsem ne sije,
 Na cvetu velem se iskrá solzica,
 Enojne barve sklone se glavica
 In zemlja že spomladi jo zakrije.

Izbrala pesnika je mene Vila,
 Al dolgo struna se ne bo glasila,
 Ne sije svit danice mi bliščeče.

Zastonj iskal bom blage sreče,
 Nobeno ljubo mi okó ne sije,
 Srcé nobeno za mene ne bije.

II.

Njena molitev.

Cvetje slastno zadiši,
 V logu slavec peva,
 Po livadi bismni
 Zvona glas odmeva.

Sklene ona tud roke,
 Moli pregoreče,
 Kaj nek poželi srcé
 Kaj okó proseče?

V sveti se pobožnosti
 Ziblje vsa narava,
 V dolu, po gorah glasi
 Večnemu se slava.

„Zemlje in nebes gospod,
 Stvarnik čudoviti!
 Varuj mi slovanski rod,“ —
 Slišim jo prositi.

III.

Trn.

Spomladi v gredici svetla	Al zginil kras je, zginil duh,
Mi nježna je cvetličica,	Krasotni cvet postal je suh,
Krasneje nikdar krog in krog	In kjer je stal prej šop dišeč,
Rodil še ni ne vrt ne log.	Le trn vidim zdaj bodeč.

Gojil tud v srcu rožico,
Ljubezen živo sem zvestó,
Ljubezni v srcu davno ni,
Al trn globoko v njem tiči.

IV.

Tolaž.

Vse pod solncem naglo mine,	Čuješ, zvon mrtvaški poje,
Vse se v času spremeni,	Mili zvon, tolažba vsa!
Kaj da serca žalj ne zgine,	Razumevam glase tvoje,
Al mar zaujo leka ni?	Moja žalost bo prešla.

V.

Rosne cvetlice.

Poprašal undan sem cvetlice:	In naj bolj bleda pripognila
„Cvetličice, narave kras,	Prekrasno k tlam je glavico,
Zakaj oblivajo solzice	Otresla solzo, se vzklonila,
Skor vsako jutro vam obraz? ⁴⁴	Odgovor dala mi tako:

„Ko tvoje, naše je življenje,
Me tebe le milujemo,
Po dnevni skrivamo trpljenje,
Po noči s tabo jočemo.“

VI.

Svojim cveticam.

Kdo, priljubljene cvetlice,	Nepoznane omedlele
Vas v prihodnje bo gojil?	Boste z mano tudi vé,
Kdo prilival vam vodice,	Ne žalujte cvetke bele,
Kdo vas v venčike bo vil?	Za-me tud ne bo solzé.

VII. Ribič.

Za gorê se solnčice
Krasno-svitlo skriva,
Zadnje žarke milene
V jezera umiva.

„Dolgi mi prešel je dan,
Čast Bogu naj bođe,
Trud vsakdanji je končan,
Plen obilen vođe.

Po jezéru ribič mlad
Čolnič suče marno,
Vabi ga večerni hlad
Spet v zavetje varno.

Kdaj, oh kdaj pa bo prešla
Noč strašna, nesrečna,
Brez upa na-te, deklica,
Vsaka noč je večna.“

K bregu urno zaveslá,
Čolnič lahni vstavi,
Se ozré, zatrepeta,
Te besede pravi:

Tik njegà pa lipica,
Perje otriesava,
Pod njo ljuba deklica
V grobu novem spava.

VIII. Poslednja želja.

Ne pekoče srčne rane,
Ne solzeče se okó,
In ne pesem jo ne gane
Neobčutno deklico.

Lice mi je obledelo,
Otemnele so oči,
Truplo, ah v mladosti velo,
Šmrtni žetvi že zori.

Kmal mi zvezda bo ugasnila,
Kmalí bođe moj pokop,
O da bi takrat stočila
Solzo katero mi na grob!

IX. Moja lira.

Prijatelj, ko bo moj pokop,
Položi liro mi na grob,
Ki razum tebe mi bilá
Edina je prijateljca.

Mi zvesta bila je do zdej,
Ostala zvesta bo vselej,
V njo solze sem in radost lil,
V nji se bo moj spomin glasil.

Ko bom jaz tiho v grobu spal,
Bo nočni veter ž njo igral,
In zadonela glasno bo
Kot nekđaj tako žalostno.

X.

Ko mene več ne bo.

Ko dolgo že gomila
Bo truplo moje krila,
Prijatelj še solzice
Bo točil na cvetlice,
Ki blede, vendar zale
Na grobu bodo stale.

Ko dolgo že gomila
Bo truplo moje krila,
Me ti, preljuba mila,
Ne boš še pozabila,
Brez misli ti na mene
Ne bo noči nobene,

Ko dolgo že gomila
Bo truplo moje krila,
Slovenec starodavne
Očetov šege slavne
Bo zopet jel ljubiti,
Se sam bo jel čutiti.

Ko dolgo že gomila
Bo truplo moje krila,
Boš mene ti spoznala
S solzami večkrat djala:
Ko bi ga jaz ljubila,
Bi zemlja ga ne krila.

6.

Moč ljubezni.

(Novela, spisal —r—.)

I.

Solnce se je nagnilo k zapadu, znad orjaških snežnikov gorenske strani pošilja dolenskemu varhu, ponosnemu Komu, zadnje žarke v slovó. Pa ne poslavlja se dolgo, kmali zatoné za gorami, bliščeči žarki se razgubé in od vse solnčne krasote ostane le še rudeča zarja, ki objemaje visoke vrhove slovenskih velikanov obliva blede oblačice, ki tu pa tam prepregajo sinje nebo. Pa tudi ta čedalje bolj temno-modra postaja, stopi se s sivim večernim mrakom, ter se spusti v nižave. Vsakdanje delo je končano, tihi mir se vlega s temoto vred na slovensko zemljo, le po vinskih krajih dolenske strani je še vse živo in nemirno, po dolenskih gričih in gorah se še razlega glasno petje in vmes se čuje pogostno, radostno ukanje. Kaj neki pomenja ta veseli hrum? Ali se vračajo pastirji radostno pevaje v tihe doline? O

ne, to niso pastirski glasovi, njih čede so se že davno razkropile po vasi, iskaje si v hlevih varnega prenočišča. To je vbrano petje cvetočih deklic in ukanje pogumnih mladenčev, ki so po vinskih goricah v trganju, to so glasovi radostnega Dolenca, ki zbira s hvaležnim in veselim srcem, kar mu je rodila šibka trta, njegovo upanje, njegovo veselje in bogastvo.

Vštric visokega Koma stoji prijazen hribec. Mično se dviga z rodovitnimi trtami nasajena solnčna stran polagoma iz prijetne dolinice. Vsa drugačna, strma, divja in kamnita pa je druga stran. Izmed nizkega drevja štrlé robate skale, ki se pogosto izluščijo iz prhljive zemlje in s strašnim ropotom zbohné v ozki graben, ki loči hribec od sosednega griča. Predrle in ugladile so si pot skozi malo goščavo, in naredile v teku stoletij nevarno drče in globoke prepade. Tem lepši in zanimivejši pa je spet pogled na vrh omenjenega hriba. Sredi krasne planinice stoji čedno, kmetiško poslopje, obdano s košatimi sadnimi drevesi, okrog teh pa so po planjavi in nekaj tudi po bregovih marljivo obdelane njive.

Po poti, ki se vije med visokimi, z rumenim grozdjem okinčanimi brajdami, po griču navzgor, kakor se vije med dišečimi cveticami po umetnem vrtu ozka, z belim peskom posuta stezica, stopa počasno in zamišljeno priprost mladenič. Rasti je visoke in ponosne; ali žalostno sklonjena glava, blede in vpadlo lice, in globoka zamišljenost, ki se bere na visokem čelu, ne pričajo o junaškem pogumu, ki navadno navdaja prsi mladenču, ne pričajo o sladkem srčnem miru, o radosti in zadovoljnosti, ki osrečujejo človeka v jasnih dneh zlate mladosti, marveč so očitna znamenja notranje tuge, ki gloda na občutljivem sreću, znamenja pekočih srčnih ran. Tudi v lepem črnem očesu pod gostimi obrvmi razodeva plamteči ogenj, ki žge v njegovim notranjem, se razodeva strašni vihar, ki razsaja v mladih prsih; ter žuga premagati življenja moč. On ne čuje veselega petja in glasnega vriskanja, ki se razlega po gričih krog in krog, njega ne razveseljuje pogled na rodovitne trte, ki se šibé pod težo slastnega sadu, neredne so njegove stopinje, tam pa tam

malo postoji, kakor bi premišljal, ali če dalje ali ne. Plaho se ozre proti lepi dolinici, potem pa jo mahne zopet naglo naprej, kakor bi hotel zdaj prehiteti, kar je zamudil.

Že se bliža svojemu domu, beli hišici, ki stoji na planinici vrh griča, ko zazvoni na visocem Komu, in po vseh bližnjih cerkvah „Ave Marija.“ Petje po gorah hipoma potihne, goreče moli Dolenc, iz srca se mu dviga proti visokim nebesom iskrena zahvala za obilni dar, ki mu ga je dodelil dobrotljivi Bog s tem, da mu je blagoslovil in pomnožil trte sad. Zvona glas zdrami tudi našega popotnika iz globoke zamišljenosti, precej obstoji, vzame klobuk raz glave, ter pobožno sklene roke. Še enkrat pogleda krog sebe, potem pa vpre v jasno nebo proseče oko in goreče moli k očetu usmiljenja. Toda njegove molitve ni slišati, njegova usta molčé, kakor bi ne imel besedi, ki bi jih pošiljal k tolažniku človeškega trpljenja. Pa saj mu tudi ni bilo moč spregovoriti, kajti, kakor veselje, prevzame v resnih trenutkih tudi žalost človeka takó, da se nam zdi, da mu je zastala po žilah vroča kri in jenjalo biti ranjeno srce, dasiravno se kri še veliko bolj viharno drvi in nam srce žalosti počiti sili. Molčal je, pa vendar je molil, njegova molitev je bila molitev prosivna, ki jo pozna Vsegavedni, preden se dvigne iz bolnih prs. Prosil je tolažbe svoji žalosti, pomoči svojemu trpljenju, prosil je leka in hladila pekočim ranam, ki so neusmiljeno krvavele v srcu njegovem.

Zvon je že davno umolknil, zadnji glasovi so se razgubili v daljavi, in glasneje je zopet donelo radostno petje po lepih vinskih goricah. Ali naš nesrečni mladenič ni nič vedel o tem, nepremakljivo je še vedno stal, roke so bile sklenjene kakor poprej, in tudi oči so bile še zmiraj vprte v modro nebo, ki je bilo že na gosto posuto s svitlini zvezdicami. Podoben je bil marmornemu kipu, nikjer ni bilo sledu življenja, le kdaj pa kdaj se je privil iz tesnih prs globok vzdihljaj. Oziral se je v nebeške zvezdice, ki so se čedalje svitleje in gosteje lesketale, oziral se je v nje, kakor bi pri njih iskal tolažbe grenkemu srčnemu bolu. Pa ah, zastouj ga iščeš ubogi sanjar! Tebi ne sije več krasna, ča-

robna zvezdica, ki ti je prej tako milo svetila, ugasnila sicer ni, ali odtegnila je tebi svojo bleščobo, in drugega osrečujejo zdaj nebeški njeni žari. Zašla je mila zvezda, in z njo je zginila tvoja sreča in tvoj srčni mir za vselej.

Bog vé, kako dolgo bi bil takó strmel v zvezdato nebó, ko bi ga ne bil nekdo lahko prijel za rame. Janko, — tako so imenovali našega mladenča — se prebudi iz globoke zamišljenosti, plaho se ozre, ter zagleda pred seboj cvetečega mladenča, ljubeznjivega prijatla od mladih dni.

„Janko, dragi Janko“ ga nagovori prišli mladenič, „že spet tako zamišljen! Ti si nekaj časa zelo čuden, da ne rečem“ — pogleda ga v obraz — „o usmiljeni Bog! kaj ti je? kako žalostno si se spremenil! Je li mogoče, da ima ljubezen toliko moči, da v kratkem času tako strašno razdene zdravo, cveteče teló? Ali seka srcu res tako pekoče rane, da sahne truplo enako cvetlici na polju, ki jo spodjeda morivni črv?“ Tako je govoril in vpri bisto oko v omedleli Jankov obraz. Ali Janko je molčal, mesto odgovora je čul skrbni prijatelj žalosten vzdihljaj, ki mu je pa vendar povedal dovolj, da je res, kar je slutil. V srce ga je ganila žalostna osoda milega mu prijatla in solza je zalesketala v neskajljenem očesu, rahlo je oklenil roko okoli njegovega vratu in z milim glasom prosil: „Skušaj pozabiti, predragi, nemilo ljubo, ki te je tako brezsrčno prevarila, nikdar ni bila vredna tvoje ljubezni, in solz, ki ti zdaj oko temné. Védi da je v ljubezni le malo blagih resnično srečnih trenutkov, da je redka zvestoba. Pridruži se k čednosti silno rada strast, morivna kuga, ki prežene vse plemenite čute, enako perečemu ognju, ki se prime drevesa, ter zaduši nježni pomladanski cvet.

„Ti ne poznaš ljubezni, dragi moj, ako tako sodiš o nji,“ mu odvrne Janko, in pobesi solzne oči. „Oh kako blago se dvigajo prsi v ljubezni, kako mirno in rajskih čutov polno je ljubeče srce. Ljubezen ni enaka perečemu ognju, podobna je marveč viru, ki ga najde utrudeni in onemogli popotnik v vročem pesku daljne puščave, iz ktereга zajema potem novega življenja, nove moči. Ljubezen je iskra božja,

ki švigne iz nebeških višav v hrepeneče prsi mladenčeve, da se v novo raduje svojega življenja. Ljubezen odgrne gosto mreno, s katero ga je obdal surovi svet, in pokaže se mu življenje v nadzemeljski lepoti in miloti; srce se polni z blagimi krepostmi in navdušuje k plemenitim djanjem.“

Videl je prijatel, da je njegov trud zastonj, da ga vsaka tolažljiva beseda, namesti da bi mu zljajšala srčno tugo, le še huje rani. Zato se je poslovil z besedami: „Upaj dragi Janko! tvoja žalost bo prešla. Umirilo se ti bo sčasoma srce in vrnilo prejšnje veselje. To je rekel, vošil še lahko noč in urno stopil po poti navzdol, po kateri je bil Janko prišel iz doline. Janko pa je stal na mestu in nepremakljivo gledal za njim, dokler ga ni zakrila večerna temota njegovim očem, potem pa je globoko vzdihnil in djal: „Moja žalost praviš bo prešla, — vem, da bo prešla, saj se bo tudi meni enkrat stekla ura življenja, saj bo tudi meni enkrat zapel mrtvaški zvon. Mili prijatel! potolažil bi me ti v kaki drugi nesreči, v tej pa so tolaživne tvoje besede, ki si jih govoril v pobratinskem sočutju, nove pušice, ki se zasajajo v moje srce.“

„Res je, da vse naglo mine v zemeljskem življenju, da pogosto tudi žalost kmali preide, in da se človek, ki je zgubil vse, kar mu je bilo milo in drago, zopet zveseli, ali kdor je kdaj srce najljubeznjivše device svoje imenoval, kdor je sanjal v sanjah ljubezni od najsrečniših dni in se že bližal vrhuncu zemeljskega upanja, pa je potem moral videti, kako se odtrga od njegove strani nezvesto dekle, ki mu je dajalo vse to upanje, da živi blizo njega, a v zvezi z družim, temu je pač zbežalo veselje za vselej, njemu je življenje hujši ko smrt. Kako bi jo jaz mogel pozabiti, ki še le zdaj čutim, kaj mi je ona bila.“

„Dozdeva se mi, da sem se sprehajal po najlepšem raj, iz kterega sem zdaj pahnjen. O kako sladko upanje sem gojil, ko sem mislil na njo, lahko je bilo vsako delo, saj mi je dajal pogled v prihodnost toliko poguma in moči, kajti bila je okinčana z ljubimi, krasnimi podobami sreče in zadovoljnosti. Zdaj pa so zginile vse te podobe, v prej

mirnih prsih razsaja grozoviti vihar, in strastno bije srce, boré se samo seboj. Mladeneč, kteremu umrje predraga, ki jo ljubi hrepeneče srce še ni brez vse tolažbe, ostane mu up, da se snideta enkrat nad zvezdami in objameta v novi sveti ljubezni. A zame ni nobenega upanja več. Kako bi mi bilo mogoče še dalje živeti po teh gričih in planinah, kjer je grob mojega veselja, moje sreče.“

Tako je govoril mladi Janko oziraje se po lepi okolici.

Po vinogradih so goreli veličastni kresovi in razsvetljevali temno noč. Krog njih so bili trgači in trgavke, na eni strani so sedeli možje, puhali tobak iz malih pipic in imeli svoje pogovore, na drugi pa je norčevala in prepevala mladost. Res najlepši čas za dolensko stran. Ali za Jankota nima krasni pogled nič veselega, hitro stopa dalje in kmali dospé v hišico vrh griča, kjer ga je s težkim srcem pričakovala ljubljena sestra.

Janko je ljubil nezmerno in nesrečno. Milujmo ga borega mladenča! Cvetela mu je mila cvetica, pa skrila se mu je za vselej. Čutil je pregloboko veliko zgubo, ki ga je zadela, vstal je v prsih siloviti vihar, ki ne bo nikdar pojenjal, dokler se ne bo stekla ketina nemirnega življenja.

Priprosta postava in navadna obleka res nista znamenja živih, plemenitih srčnih občutkov, toda stvarnik je zametil iskro ljubezni v vsacem srcu. Prirojeni so priprostemu ravno tisti čuti in nagoni, kakor olikanemu, le vnanje se razodevajo drugač. Tudi v prsih priprostega zaplamtí ogenj ljubezni, ki pa ne zamrè tako lahko, kakor pri omikancu, ki plavaje po morju posvetnega hrupa celó ne zapazi, da gasne. Če se tudi sedanji olikani svet neverjetno posmehuje enakim prizorom, ostane vendar le gotova resnica, da hrani marsiktero priprosto srce v sebi zaklade prave ljubezni, kakoršnih zastonj iščeš med omikanimi, ki oholo zatirajo vse natorne čute.

Kdor se je moral kdaj ločiti, oh ločiti za vselej od predrage, nedolžne device, za katero se je v čisti ljubezni vnelo srce, kdor je bil zavržen od one, ki mu je bila najljubša, ki mu je bila vse na svetu in kdor je že sam občutil, kako je pri srcu, ko je predraga blizo nas, pa ne

mara za nas, ta in samo ta vé, kaj je čutil občutljivi mladeneč, ko se je oziral v tisto dolinico, kjer je stanovala njegova ljuba, sprelepa Anica, ki je zavrгла njegovo, tako vdano srce in se obljubila družemu. Janko ni bil ravno premožen, ali reven pa tudi ne. Imel je lepe vinograde in vrh griča ne ravno preslabo kmetijo, zraven tega pa še, kar je naj večje vrednosti, pošteno srce in pridne roke. Marsikter veljaven kmet bil bi rad vidil, ko bi prišel Janko po njegovo hčer, deklè pa se ga ne bi tudi nobena branila, kajti bil je Janko lep mladeneč, da malo taci. Ali njegovo sreč bilo je že oddano, ljubil je lepo Anico iz doline, kakor so jo sploh imenovali. Tudi ona ga je ljubila in mu prisegla vedno, neomahljivo zvestobo, toda prelomila je obljubo in izvolila si družega ženina. Od tod Jankeva žalost. —

Pretekli so dnevi in tedni od tistega časa, ko je zvedel Janko nezvestobo predrage svoje. Z vrhunca zemeljske sreče je padel tako naglo v nepričakovano nesrečo, da sam ni prav vedel, kaj se je ž njim zgodilo. Njegovo življenje je bilo zdaj brez namena. Opravljal je svoja dela, kakor po navadi, ali njegove misli so bile drugej. Vse življenje se mu je pokazalo zdaj od druge strani. Zdelo se mu je, da je vse okrog njega mrtvo, izsekano iz trdega kamnja in on sam je mislil, da je kamen in da je njegovo srce okamnjeno. Toda, ni mu bilo dolgo tako, kmali so se zopet vrnil prejšnji občutki in mu trgali srce, napadala ga je besnost in obup. Lice nekđaj tako cvetoče in prijazno, je vpalo in omedlelo, okó nekđaj tako bistro in jasno je bilo kalno in mrklo, in sahnil je od dne do dne. Iskal je samote in se ogibal ljudi in večkrat je rekel, da mu domá ni moč več ostati. Žalostna ga je gledala sestra, ali ni se ga upala tolažiti, ker je vedela, da bi mu z grenkim spominom v novo odprla rane. Skrivaj je molila k večnemu Bogu, da bi se usmilil nesrečnega mučenca in mu zopet podelil sladki srčni mir. Slutila ni, da bo tako kmali dobil večni mir.

II.

V dolini, ki se sprostira pod hribcem, po katerem smo zdaj spremljali nesrečnega mladenča, je čedna vas, čedneja, kakor bi jo človek na Dolenskem pričakoval. Konec vasi stoji ob bistrem potoku prijazna bela hišica, z obširnimi, umetno obdelanim in ograjenim vrtom. Že davno so se obsole po gredah cvetlice, ki so spomladi tako krasno izkalile, pobesile žalostno nježne vrhove grenke smrti pričakovaje. Orumenela je koščata lipa, ki stoji na tratici konec vrta, obletava se zelo perje, in veter ga nosi na vse štiri strani sveta. Na kamniti klopici pod ponosno lipo sedi pa prekrasna deklica, ljubeznjiva kakor Lada, jasna, kakor naj lepše spomladno jutro in čista, kakor studenčina po gorah. Obsula jo je natora z vsemi prednostmi lepote in milote, da jo vredno postavi med naj plemenitnije njene sestrice. Z živim dopadajenjem ogleduje dragoceni prstan, ki se ji blišči na beli ročici, in sladek, zadovoljen smeh ji igra na cvetočem licu. Pa hipoma, kakor bi se bila česa prestrašila, povzdigne lepo glavico in plaho se ozre proti gori, skali se njeno bistro okó in neki notranji nemir spreletí okrogli, belorudeči obraz. Otožna nasloní glavo na belo ročico, oči pa vpre v svitlo večernico, ki je ravnokar zabliščela na jasnem nebu, in se zamisli.

Kaj neki vznemirja takó zeló krasno deklé? Kaj teži mlado srcé in ji kalí veselje srečnih dni sprelepe mladosti?

Iz teh modrih, čarokrasnih očí je švignila iskra ljubezni v Jankovo srce in zanetila v njem neugasljivi ogenj, ki je goril z vedno večim, vedno bolj pekočim plamenom. Ta deklica je krasna, prekrasna Anica, ki je zavolj časnega dobička, zavolj minljive časti in pogubljivega bogastva prelomila sveto obljubo vedne zvestobe in ošabno zavrgla v nedolžni ljubezni goreče srce, ter se oklenila družega, ki ga še popolnoma poznala ni. Bil je njeni novi izvoljenec daleč izza gore sin prav premožnega, zaradi svoje poštenosti in dobrodušnosti obče čislane in spoštovanega kmeta. Pred kratkem pa mu je umrl oče in sin je nastopil veliko go-

spodarstvo in si iskal življenja družice. Pa, dasiravno so bila lepa njegova posestva, da ni bilo dalječ na dolgo in široko enacih, mu vendar v domačem kraju ni šlo po sreči; znano je bilo preveč njegovo razuzdano, zapravljivo in hudobno življenje, ki se je razodevalo že takrat, ko je še modri oče brzdal nesrečne strasti. Ta bogatin je čul za goro o lepi Anici v tihi, mirni dolinici, kajti dalječ na okrog je slovela njena lepota. Iskal je priložnosti, dokler je ni videl in spoznal, in toliko moč je imela njena lepota na divjega bogatina, da je sklenil, da si jo mora pridobiti, bodisi po pošteni ali nepošteni poti. Dolgo je bilo zastoj vse njegovo hinavsko prilizovanje; dolgo ves njegov trud brez uspeha, za družega je bilo vneto njeno nedolžno srce in sveta ji je bila obljuba vedno zvestobe. Pa — zlató premore veliko, kupi ljubezen, kupi nedolžnost in zamori začasno tudi glas vesti. Najprej si je pridobil njene stariše in naj več od njih se je dala oslepiti tudi Anica po dolgem notranjem boju. Podala mu je roko v znamenje ljubezni in zvestobe, ali njeno srce je vedelo celo malo o tem.

Tako je v človeškem življenju: Mislil bi si kdo, da ima denar samó po mestih to zapeljivo in pogubljivo moč, da se le po mestih kupuje ljubezen, ne pa drugod; toda ni tako, tudi med priprostimi se nahajajo enaki prizori, ki se pa nepoznani razgube in pozabijo, ker ga ni človeka, ki bi jih skrbljivo opazoval in zaznamnjaj, ter odkrival svetu v svarilen spomin. Tudi med priprostim ljudstvom se pogosto zgodi, da loči celó mala stvarica ljubeča srca, ki bi vživala, ako bi ostala združena, že na zemlji prvega raja sladkosti, ki so pa potem ločena nesrečna za vse življenje.

Ne le po velicih mestih so stariši trinogi, ki menijo, da prebiva za otroke sreča le tam, kjer se zlató blišči, kamor vabi obilnost in bogastvo, nahajajo se povsod, v polhlevnem trgu in v revni vasi. Le v tem je razloček, da se po mestih zakrivajo take prigodbe s plaščem izmišljenih trjatev časa in stanu, med priprostimi pa je kupovanje bolj očitno.

Ni toraj čuda, da tudi Anici še ni zamrl do vsake iskrice plamen poprešnje ljubezni, akoravno si je veliko prizadevala, da bi ga zadušila in pogasila. Še je ljubila Jankota bolj, kakor svojega novega izvoljenca, nehoté se ga je spominjala živeje in bolj pogosto, kolikor bližej je bil osodepolni dan, ko je imela dati slovó poprešnji ljubezni, slovo predragi, tihi dolinici in nikdar ne pozabljeni hiši domači in iti v tuje kraje s surovim bogatinom, sklenjena ž njim za vse žive dni. — In ta dan je že blizo — le ena noč je še vmes. Razodeva se že povsod v hiši in okoli hiše posebna marljivost, pripravlja se za Anično svatovščino.

Anici pa je tesno, zeló tesno pri srcu, neka strahota jo obzema, kader se spomni jutrnjega dne. Moti se zdaj s to, zdaj z uno rečjo, pa vse je zastonj. Pretesno se ji zdi med ozidjem hiše domače, zbeži toraj na vrt, kjer se je tolikrat razveseljevala spomladi z dišečim cvetjem v hladni senci, pri bistrem studencu po leti, in v jeseni z vsakovrstnim sadjem, upaje, da si bo tam olajšala tožno srce. Toda zmotila se je. Prišla je do ponosne lipe konec vrta in sedla ondi na lično kamnito klopico, kjer je tolikrat sedevala s svojimi tovaršicami v prijaznem pogovoru. Spominjala se je zdaj vseh dogodob nekdanjih dni, žalostnih in veselih, kar jih je doživela kedaj na tem nji naj ljubšem kraju. Veseli smeh se je zibal na cvetočem licu, ko se je spominjala jasnih dni otročje mladosti, ali hipoma je zginil smeh, pregnal ga je žalosten zdihljej. Spomnila se je lepa deklica, da je ravno na tem kraju pred letom in dnem obljubila Jankotu ljubezen in vedno zvestobo. Živo ji je stopila njegova podoba pred oči. Prvikrat je pomislila bolj resno, kaj da bo zdaj njegova osoda, kakó zeló mora krvaveti njegovo občutljivo srce slišati njeno nezvestobo. Vedela je, kako goreče, kakó prisrčno jo ljubi in s strahom je mislila zdaj na to, kolika mora biti njegova žalost in trpljenje. Siloma če pregnati nadležne misli iz glave, smehlja je pregleduje krasen prstan, ki se sveti na njeni ročici, misli na čast, srečo in veselje, ki ga bo vživala v posvetni obilnosti in bogastvu, pa vse je zastonj, zmiraj se vračajo

spomini na nedolžnost prve ljubezni in na Jankovo trpljenje. Glasneje je govorila vest o resni večerni tihoti in nemirneje ji je bilo mlado sreč. Obračala je oči na svetlo večernico, kakor bi hotla pri nji iskati milosti, tolažbe in miru.

Pa glej! nekaj zašumi med vejami goste meje, Anica se plaho ozre in kako se prestraši, ko zagleda pred seboj — Jankota. „O Bog, ali si ti?“ zdihne z milim glasom. En sam pogled v blede, veli obraz ji je razodel vse nesrečne nasledke njene nezvestobe. Po vnanjem bil je videti miren in neobčutljiv; zaničljiv smeh se je zibal po velem licu, kakor bi se bil že jenjal boriti z obupom, tudi okó je bilo videti utrudeno, mrklo in strmeče, ali svetilo je še v nekem divjem žaru, ki je pričal dovolj, da še ni potihnil v prsih boja vihar, da marveč še veliko bolj razsaja in neusmiljeno razdeva življenja moč. Globoko na obrazu se mu je bralo, da je dokipelo njegovo trpljenje do vrha.

Ljubeznjivo je pogledal v njeno obličje, vjelo se je z očesom okó, in Anica se je stresla po celem životu, takó zeló jo je presunil njegov pogled. V zavesti svojega dolga je sklonila glavico in ni se ga upala pogledati. Nemogoče se ji je zdelo, da bi mogla žalost v tako kratkem času človeka toliko spremeniti, sodila je v svoji lahkomišljenosti njegovo serce po svojem; vedela je, da jo ljubi, goreče ljubi, ali da ga bo videla kedaj v taki podobi, kakoršen je zdaj stal pred njo, se ni nadjala nikdar. S strahom je mislila zdaj na preteklost, obžalovala je svoje početje, ali bilo je prepozno, odvzet mu je veselja mili raj, zbežal je mir serea, ki se ne bo vrnil nikdar več.

„Ne zameri mi, presladko dekle te predrznosti! Neka posebna, nepremagljiva moč me je gnala lesem, da bi videl še enkrat in poslednjikrat naj lepšo rožico, kar jih napaja bisrna rosa v cveteči spomladi po širocem svetu,“ spregovoril je mladeneč po dolgem molčanju in rahlo jo prijel za roko.

„Bodi milostiv in odpusti mi,“ prosila ga je Anica, „odpusti mi, čutim da sem se hudo pregrešila nad tebo, ali popraviti zdaj ne morem več, — je prepozno. Nosi

potrpežljivo tudi zavolj mene nesrečo, ki sem jo jaz naklonila tvojemu srcu. Tudi moja žalost je velika, tudi jaz ga nimam miru, ali morala sem se vdati volji trdosrčnih starišev. Grenka oponašanja bi me še bolj težila, le ako te bom videla mirnega in srečnega, se bo zmanjšala moja tuga in olajšalo moje srce.“

„Ti nisi nikdar poznala mojega srca“ ji odgovori mladeneč, „sicer ne bi mogla z mano tako neusmiljeno ravnati, sicer ne bi mogla misliti, da je zdaj še kaj sreče za me na zemlji. Jaz sem se odrekel vsemu — hvala Bogu — naj huji boj je končan in tudi mir bom kmali našel.“

„Kako misliš ti to?“ vprašala ga je prestrašena deklica.

„Dobro čutim, da mi ni več živeti v tem kraju, kjer je grob mojega veselja, grob moje sreče. Zato se bom ločil od prijaznih gričev in prijetnih planjav, po katerih sem preživel naj veseleje dni življenja in šel si bom iskat v daljave miru. Jaz se na te ne morem srditi in odpuščam ti iz srca vse krivice, kar si mi jih storila. Le enkrat, oh samo enkrat, sem moral še videti prekrasno obličje, ki se mi je časi tako ljubo nasmejalo, le enkrat še se ozreti v tvoje modre oči, iz katerih sem tolikrat zajemal moči, poguma in srčnosti in vsaj enkrat še slišati premili glas, ki mi je na tem mestu tolikrat šepetal budivne besede ljubezni.“

To je govoril in stisnil njene roke. Potrpežljiva mlota, ki se je brala na Jankovem obrazu in razodevala v njegovih besedah, je presunila Anico bolj, kakor naj bridkejša očitanja. Zakalilo se je krasno njeno oko, solza enaka biserni rosi se zasveti v njem, drkne urno po belorudečem licu ter kane na kipeče prsi.

„Si li zdaj srečna?“ — prašal je dalje in poznalo se je na njegovem glasu kako srčno je želel, da bi mogla reči, da je. „Mislim da se bojiš, da bi me ne žalila z odkritoserčnim odgovorom,“ rekel je dalje, ko le ni bilo odgovora: „O nikar ne misli tega! Jaz sem se odrekel vsem željam in nimam ga na te nobenega upanja več, spremljala pa me bo goreča ljubezen do tebe po vseh potih mojega nesrečnega življenja. O kako želim, da bi ti

vživala pri svojem novem ljubljenem tisto srečo, katero sem vžival jaz pri tebi; kako srčno vošim, da bi te on ljubil z vso ljubeznijo, ki sem jo jaz do tebe gojil.“ —

„Nikar se preveč ne vdaj žalosti,“ tolažila ga je Anica, „vedi da jih ni ran, ki jih seka nemila osoda, da bi jih trdno zaupanje v Boga, ki ga vedno nosiš v svojem srcu, ne ozdravilo. Kar se ti zdaj tako težko, celo neprenesljivo dozdeva to ti bo zljajšal čas, naj boljši zdravnik. Čas ozdravi vse bolečine, le srčno se podaj spet v življenje, srčnost in trdna volja veliko premore.“

„Ne govori dalje, nezvesta ljuba, prazne so vse tolažbe. Sladke sanje, ki sem jih toliko časa skerbno gojil in varoval, sanje, v ktere me je zazibala tvoja podoba, oh te sanje so zbežale in mi zapustile neprenesljive bolečine; zapustile so mi pa tudi spomin, žalosten spomin, ki ga pa vendar ne dam za vse na svetu. Pa čas poteka, midva se morava ločiti. Kako strašna je beseda ločitev, ločitev na veke. Za nama so srečne, presrečne ure, ki sva jih skupaj vživala, ure, ki so pa zdaj zbežale kakor trenutek in zdaj se odpira pred mano strašna, črna noč vedne samote, noč v katero ne posveti nobena zvezda tolažbe, temota, ktere ne predere noben žarek upanja.“

„Spolnjena je presrčna želja, jaz sem te vidil, kakor sem si vošil in kmali ti bom rekel zadnjikrat „z Bogom.“ Zasliši le še mojo zadnjo prošnjo. Pozabi me, to tirjam jaz od tebe, pa saj srečni pozabijo tako lahko. Ne očitaj si sama sebi; kar si mi storila krivice, sem ti že davno odpustil in moja zadnja misel bo goreča molitev za te in za tvojo srečo.“ „Z Bogom.“ To je rekel in ni več čakal njenega odgovora, pa saj mu v tem trenutku vsa ginjena tudi ne bi mogla odgovoriti. Krčevito je stisnil njeno roko, jo zadnjikrat ljubeznjivo pogledal in zginil za drevesi.

Bleda je sedela Anica na klopi, strahota jo je prevzela, sama ni vedela, kaj se je z njo godilo. Žal ji je bila njena nezvestoba, ali odreči se svojemu zaročniku, se ji je zdelo prepozno. Solze so ji oblile cvetoča lica, zakrila si je obraz in tako globoko se je utopila v žalost,

da celo svojih tovaršic ni opazila, ki so prišle k nji slovo jemati.

Taka je s človekom. Pusti se omamiti in omamlja se sam in tako pozabi, kar bi pozabiti nikdar ne smel. Manljiva misel na bogastvo in obilnost oglušči vest, da ne misli več na to, da vzame človeku mir in srečo, da seka srcu rane žgeče, ki jih ne zacelijo kupi zlata, rane, ki krvavé noč in dan, dokler srce biti ne neha in se v črni zemlji ne spočije.

III.

Blagor mu, kdor se ne dá oslepiti vabljivemu mamonu, in se obrne od leskečega pa zapeljivega bogastva k dragocenemu biseru, ki v vernem srcu zakrit ne deli sicer nobene svetlobe, pa sreče in zadovoljnosti obilo. Blagor mu, kdor čisla priprosto, pa verno vdano srce, ki mu drugega dati ne more, kakor zvesto in čisto ljubezen, bolj, kakor čast in bogastvo, in naj si bodeta še tako obilna, ako ji ponuja hudobno in spačeno srce. Res je, da si mora tak marsikdaj pritrgovati, ker bi sicer moral pomanjkanje trpeti, res je, da ne vživa vseh radosti življenja, po katerih sedanji svet tako strastno hrepeni, res je, da ne more vstreči vsem srčnim vošilom in zadostiti vsakemu poželenju, ali zato ga spremlja po stezici življenja prava ljubezen in tiha domača zadovoljnost, ki jo zastonj iščeš v hiši bogatina. Ta mu obilo nadomestuje vse, kar mu je odrekla zavidna osoda. In ko se mu steče ketina mirnega življenja, ga položé v ravno tisto zemljo, v kateri počiva bogatin. Noben dragocen spominek sicer ne kinča tihega groba, ki bi ozna- noval svetu, da tu počiva v življenju spoštovan mož, pa vendar močijo zemljo, ki krije ranjkega truplo naj odkrito- srčniše solze tistih, ki so ga ljubili in spoštovali in zgubili v njem podporo v življenju. Obilo molitve se pošilja k očetu usmiljenemu za dušo ranjcega, v nji je tolažba in upanje, da se bodo enkrat v raju nebeškemu zopet sošli. Te solze so pač naj bolj gotova priča, da ni pozabljen, ki spi pod gomilo, če jo je tudi že trava prerasila.

Gorje pa tistemu, ki pri volitvi, ki odloči za vse prihodnje življenje, vendar pusti sveto čednost in se samo nesrečnemu hrepenenju po časti in bogastvu voditi pusti. Oblači se v tenka in draga oblačila, ali te prikrivajo samo pred svetom, nikdar pa ne ozdravijo skelečih ran, ki jih seka britko spoznanje precej, ko mine prva zaslepljenost. To so rane, žgeče rane, ki jih ne pozna domača zadovoljnost, ne pozna prava ljubezen, ki pa tako dolgo krvavé, dokler ne odteče života naj boljša kri, dokler srce biti ne neha. In potem ga zagrebejo, po na videz srečnem, da od marsikoga zavidanem življenju, v ravno tisto zemljo, v kateri počiva revež, ki je pa veliko srečnejši in v veliko večji zadovoljnosti preživel svoje dni. Gomilo mu okinčajo z dragocenimi spominki, ali le malokdaj kane na njo odkritosrčna solza resnične ljubezni. Pa kam smo zabredli v otožna in resna premišljevanja? Čas poteka in naša povest se bliža koncu. Pretekla je noč, za nevesto težka, pa vendar le prekratka in minula je že Aniena poroka. To ti je bila svatovšina, stari možje so pripovedovali, da ne pomnijo take. Iz vse doline je vrelo ljudstvo v kup gledat lepo nevesto in svatov dolge vrste. Vse se raduje, ter voši obilo sreče hčerki spoštovanega srenjana.

Le eden ni bil vesel. Na klopi pred svojo hišo je sedel Janko čisto sam. Glavo je imel podprto s komolcem in gledal nepremakljivo na tla. Svatje so bili sicer zakriti njegovemu očesu, slišal pa je vbrano zvonjenje in mogočni strel, ki sta naznanovala okolici slovesno poroko, njemu pa sreče pogreb. Ni se ganil, kakor bi bil slep in gluha za vse, kar se je godilo, ali kaj je mislil, kaj je čutil, to popisati je preslabo moje pero. Ločen od vseh je preživil celi dan. Ko pa je solnce zašlo in se je ravno v nevestni hiši pričelo gostovanje, je stopil Janko čez prag svoje hiše. Pa ni se obrnil po poti, ki pelje v dolino, ampak zavil je proti drugi strani griča. Ozrl se je še enkrat nazaj na očetov dom, pogledal še enkrat v dolino, v katero so pogostoma zahajale njegove misli, potem pa stopal naglo naprej, dokler se nista skrila oba. Pridši do goščave pa obstoji,

vzdihne globoko in s solzami v očeh govori tako: „Z Bogom ponosni Kom in vi prijazni griči, tako znani tistemu, ki je zrasel med vami! Tudi na tujem vas ne bom pozabil, kakor stari znanci se mi bodete večkrat vrstili pred očmi. In ve prijazne hišice, raztresene po robéh, kakor belo-svitle čede ovac na paši, obvari vas Bog! O kako težke so stopinje, ki me peljejo iz preljubega mi kraja, kjer sem preživel svoja mlada leta! Tudi takemu, ki se poda prostovoljno na pot, v veselem upanju na ptujem dobiti, kar srce želi, zgubé v trenutku ločitve podobe bogastva vso vabljuvost in zapeljivost, vrnil bi se spet in odstopil bi od prederznega namena, ko bi ga ne spodbujala in mu poguma ne dajala sladka nada, da se bo kmali zopet vrnil z bogastvom in obilnostjo in potem v zapuščeni, pa nikdar ne pozabljeni domovini v veselju in zadovoljnosti preživel svoje zadnje dni. Gorje pa takemu, ki še ni nikdar prehodil gorá, ki mejijo njegovo rojstno dolino, in si je mislil ondi, kjer je v neskajenem veselju preživel kratke dni nedolžne mladosti, sozidati dom svoje sreče, ako ga pahne nemila osoda v daljni svet, ktereга nikdar videti ni želel. Z Bogom hišica tiha, v katero so nehoté, kadar sem hodil memo, pogledovale moje oči in zarudevala mi lica. In ti nezvesta, pa nikdar ne pozabljena draga, ostani zdrava! Ločila sva se na zemlji, Bog daj, da se snideva enkrat nad zvezdami v raju nebeškem.“

Tako je govoril plemeniti mladenič, ali premagala ga je žalost pri zadnjih besedah, solze so se mu vlile po bledem licu, zakril si je obraz, urno stopil dalje po ozki, nevarni stezici ter se zgubil v goščavi.

Med tem pa kraljuje v hiši, od ktere je mladenič z gore tudi slovo jemal, veliko veselje. Obhaja se slovesna ženitnina, prepeva, raja in napiva se po stari slovenski navadi. Napiva in nazdravlja se tudi nevesti, ali ona se ne čuti srečne, navdaja jo žalostna slutnja. Smehljaje se vstopi v vrsto plesavcev in radostna zaraja, ali ko godba potihne in ples poneha se vrnejo zopet plašivne misli, ki se le za trenutke pregnati, popolnoma pa nikdar utopiti ne dajo.

Stopi za malo časa iz veselega hruma na prosto, v tiho noč. Krasno se blišče jasne zvezdice, pa glej, ravno ko uprè Anica svoje oči na nebo, se na dolgo utrne svitla zvezda; strahu se strese vsa in s tožnim glasom reče: „O Bog, to je zvezda Jankova.“ Pa kmali pogreše med svati nevesto, toraj stopi spet med veselo trumo in zaraja.

Ura za uro mine, jutro napoči, solnce posveti žalostno izza gora Anici v slovo; svatje posedejo vozove ter zdrdrajo po cesti proti njenemu novemu domu. Pripeljejo se ravno memo cerkve, kar zapoje otožno mrtvaški zvonovi. Anica se spomni nočne zvezde, ukaže vozniku postati, da popraša moža, ki jim pride od cerkve ravno nasproti, komu pojo mrtvaški zvonovi ravno ob njenem odhodu: „Mlademu Jankotu iz holmea,“ je odgovoril mož; hotel je še dalje govoriti, ali ženin, videti, da je Anica kraj njega skoraj omedlela, je udaril po brzih konjičih in kakor blisk je zdrdral voz za vozom naprej.

Marsikaj so si ljudje pripovedovali o Jankovi smrti. Eni so trdili, da je v veliki nevolji skočil raz visoke skale, da bi si končal nadležno življenje; drugi, ki so ga bolj poznali in ga videli zadnje dni vsega spremenjenega, so mislili, da se je usmrtil v nesrečnem trenutku blaznosti. Toda ni bilo ne takó, ne takó. Resnico je povedal mlad pastir, ki je iskaje zgubljene ovčice po goščavi slišal Jankove besede, s kterimi se je poslavljajal s svojo domačijo in ga videl potem, kako je otiraje si solze zakril si obraz, taval po nevarni stezici in ravno nad največim prepadom omahnil, ter s klicem „Jezus in Marija“ padel v globočino, iz ktere ni nikdar več vstal.

* * *

Nastopila je po omenjenih dogodbah drugič spomlad. Skopnil je sneg na tihem pokopališču v podkromski dolini, ter odkril pod vrbo, ki je ravno kar ozelenela dva groba. Prišla je mlada deklica in vsadila na oba bele lilije in drugih cvetic. To ste gomili, ki krijete truplo Jankovo in — Anico, ki sta ločena v življenju se združila v smrti.

Deklica pa, ki jima vsaja na grob cvetlice, ktere poprej z bridkimi solzami porosi, je Jankova sestra.

Ob kratkem se da izreči vzrok zgodnje Anične smrti. Minula je prva ljubezen in druge nikdar občutila ni. Čutila pa je tem bolj bodeči trn, ki ga je prva ljubezen zapustila v njenem srcu. Ni čuda, da je jelo bledeti njeno lice in da je hirala od dne do dne, tem bolj, ker je morala videti v svojo nepopisljivo žalost, kako njeni mož zopet pričinja prešnje razuzdano življenje. Trn v srcu se je spremenil v oster meč, ko je za svoje mile prošnje, da naj se vrne z hudobne poti, morala čuti le bridka očitanja svoje revščine in skušati njegovo surovost. Kmalu ji ni bilo več obstati, pribežala je na svoj materni dom, kjer je sklenila poldrugo leto po poroki, nekdam tako srečno, v zadnjem času pa tako nesrečno življenje. — Na hribu pa visi nad prepadom na lesenem stebru podoba, ki kaže mladenča, padajočega v globočino. Po rebro pa pase vsaki dan čedo ovac sivolas pastir, ki pripoveduje vsakemu, kdor ga popraša, kaj pomenja ona podoba, na dolgo in široko to, kar jaz podajam tu častitim bravcem in na zadnje še vselej pristavi: „To je ljubezni moč.“

Ta starček je iskal nekdam kot mali pastirček zgubljene ovčice in videl z lastnimi očmi nesrečno smrt mladenčevo.

7.

Pesmi.

(Zložil Fr. Celestin.)

I.

Molitev.

Vladar neskončni svetov neštevilnih,
Narodov vsih mogočni Ti gospod,
Razlij zaklad svoj milosti obilnih
Na dolgo stiskani slovanski rod!

Zjedini nas z vezjo presvete vere,
Ljubavi bratske vžgi goreči plam,
Da blagi naše sad roče namre,
Doni zmir nezvenljiva slava nam.

Stvaritelj silni, neizmerno bitje,
Ki solncu, zvezdam si ukazal tir,
Glej, v prahu Ti daruje svoje žitje
Nevredna stvar! O, daj ji srčni mir!

Da duša Tebe vedno bo želela,
Srce le Tebi bilo zvesto zdaj,
Da volja za zakone Tvoje bdela,
Duh večne bo dosegel sreče raj.

Ljubezni večne vir Ti nevsahljivi,
Vlij žarek mi ljubezni svoje le
V srce, da ne zatre me svet vabljivi:
Ko sneg se sladki upi ne stopé!

Naj ljubav živa vez mi bo z človeštvom,
Čisti njen ogenj naj naklep moj vsak!
Device ene le s srca kraljestvom
Druži naj mojega se plam gorak!

II.

Prijatlu.

Luna sama priča bila,
Ko, prijatelj, srca nama
V zvezo večno sta stopila,
Se združila srčna plama.

Luna sama je pričala,
Ko je srce srcu bilo,
Desna desno prijemala,
Lice lice je ljubilo.

Luna sama je slušala,
Ko iz prs prevnetih
Komaj je beseda vstala,
Tresla se v prisegah svetih:

Da v ljubezni neminljivi
Stala bova Slave sina,
Trdna kakor Triglav sivi,
Mila, ko cvetna dolina;

Da ljubiti pregoreče
Narod slavski vedno čeva,
Ter celiti rane skleče,
Ki nesloga jih odčeva.

III.

Sonet.

Ko v srcu srečno-mirnem ogenj živi
 Vžge žarek eden iz oči prekrasnih,
 Duh zaigra v radostih nebojasnih,
 Pojí ga nove sreče up vabljivi:

Al kakor rožica glavico vskrivi,
 Če jo teže solze nebes prijaznih,
 Tako slovo od device v žalih glasnih
 Topí srce, oj vir solz nevsahljivi.

Ti duša pa gojiš ljubav prevročo:
 Neizrečeno ljubiš sine Slave,
 Češ dati vse za srečo očetnjave;

In bi ne smela britko žalovati,
 Če trumo oblakov črnih zreš begočo,
 Da solnce sreče nam ne more sjati?

8.

Oskrbnik Lebeškega grada.

Izvirna povest iz sedemnajstega stoletja.

(Spisal Fr. Celestin.)

I.

Ni še preteklo dve sto let, kar je bilo po naši dragi domovini sezidanih mnogo gradov, po katerih se je šopirila bogata a nemila gospoda. Tù so rajali in popivali noč in dan, ubogi kmet pa je moral krvavo zaslužiti, kar je grajščak velikrati za eno gostijo pognal. Bil je sicer sem ter tje tudi kak dober gospod, ki je ljubil svoje tlačane, in po očetovsko skrbel zánje. Ali taki so bili bele vrane. Večidel so se kavsali med seboj, in eden drugega hoteli vničiti. Srečen ni bil ni kmet ni gospod.

Bil je prelep pomladanski večer leta 1648. Ravno je zatonilo rumeno solnce, in na večernem nebu rudeči krasna zarija oblake, ki mirno plavajo po višini. Na zemlji pa se vse veseli prijaznega mraka in tihe noči. Glasno petje odmeva po polji, ker končano je težavno delo, grajščinski pastir pa ukaje podi čredo domu. Ali pridši blizo Lebeškega grada hitro utihne. Zakaj neki? Zagledal je gospodičino, ki otožna ogleduje okolico. Vsa naravna lepota ji ne more mladih lic razjasniti, le grenka čutila ji budí, ki ji srce z bridkostjo pojé, da ne čuje radostnega petja v dolu. Zdaj zazvoní Mariji, in mili glasi Svetogorskih zvonov jo predramé, da pobožno sklene beli ročici, ter v nebo povzdigne tužne oči. Lahek vetrič zapihlja, in si prijetno igra v njenih črnorujavih razpletenih lasch. Goreče moli za rajnega očeta, ki so še pred nekimi dnevi zdravi bili, zdaj pa jih krije črna zemlja. Ljubeznjivo priporoča nebeški kraljici svojega brata Milkota. Komaj odmoli, pozdravi jo edina prijateljica, Županova Rozika.

„Si vendar prišla, ljuba moja,“ pravi gospodičina. „Saj ti me ne zapustiš?“

„Kako čem tebe zapustiti, draga Olga,“ odgovori ji zarudivša deklica, ki je čeravno kmetiška že za ranjkega gospoda pogostoma zahajala v grad. Tako ste se jima mladi srca v živo ljubezen vžgale bile. Bilo je njuno nagnjenje podobno pomladni cvetici, ki mirno spi pod belo odejo, dokler je ne prebude gorki solnčni žarki. Ker tudi jima je spala ljubezen v nedolžnih srcih, še le vroče solze, ktere so na smrtni postelji gospodovi lile, so čisto stopile led, ki je še ločil njuni duši.

„V srce me boli, ko videm, da vedno žaljuješ,“ zopet spregovori Rozika.

„Rada bi bila veselejša, ali pregloboko me je moja nesreča ranila, ki se še ni stekla. To mi pravi neki notranji glas. Še danes mi po glavi rojé zadnje besede očetove: Povedal bi ti rad mnogo, toda — prepozno je. Rada imej Milčeka. Bojim se, da vaju bo Bog skušal; toraj — išči skrbno starega Ivana! Tega niso mogli

dokončati, vzelo jim bilo že besedo, in kmalu sem bila uboga sirota.“ Solze se ji vderó po licu, in tudi Roziki se milo stori.

„Nekega Ivana so omenili,“ povzame Olga, „ki se ga malo spominjam. Kako ga čem iskati? Morebiti vé, da sem zapuščena, in mi poišče brata, ki ga dan na dan željno pričakujem? Ali pa ostanem sama s teboj, ko pride oskrbnik in stric, ki ni ljubil očeta? Ne vem, kaj mi že naprej temu stricu jemlje srce, da se ga nekako neumno bojim.“

„Ne bodi abotna s svojim stricem, in pusti žalostno premišljevanje. Tudi jaz sem že zeló žalovala, ali minulo me je kmalu.“

„Blagor ti, da imaš tako srce, meni drugačno bije v prsib,“ pravi gospodičina. „V veselji če predreti prsi, v žalosti pa se mi stopiti žuga. Oj, da bi ne čutila tako bridkih bolečin, ki mi jih le ti, in mili Bog potolažiti moreta! Prosim te toraj: ostani nocoj pri meni. Imeli bomo hudo uro, same me je pa skoraj groza v samotnem gradu.“

Hitro stopite s hribčeka, ter hitite v grad, ki je sezidan po starodavni šegi vrh griča, na južnji strani strmega in skalovitega, da še koza ne pripleza gori. Na izhodu in zahodu je breg poraščen z grimovjem; proti severju pa pelje pot do vasi in do bližnje farne cerkve. Gradič ni velik, tudi ne preumetno zidan, trden pa tako, da še zdaj na mestu, kjer so bile nekđaj lepe visoke sobe, drevje, dež in mráz kviško strmečega zidovja ne morejo razrušiti. Okolica je divja, ker na treh straneh ti molé gozdnati hribje nasproti. Po dolu prijazen potok šumlja, bistra Vidrnica, ter goni ravno pod gradom tri mlinska kolesa.

Velika soba, ki je bila umrlemu gospodu naj ljubša, je tudi gospodičini naj drajša. Tù sedi dan na dan pri visokem oknu, ali pa ogleduje različne podobe po stenah, kjer so naslikani vsi prededje od ustanovitelja gradú do njenega očeta. Ti resni obrazi ji v spominu budé vse povesti, ki jih je čula od očeta o teh oboroženih možeh, o bitvah, ki so jih bili proti krutemu Turku, o slavnih zmagah, in o časti, ki so jo dobili celó od nemških cesarjev.

Vse to je prej ni mikalo, a zdaj ji je drag vsak spomin prejšnjih srečnejih časov. Žalostna vpira oči v podobo onega, ki ga je na tem svetu naj bolj ljubila. V sobi, kjer se je navadno razlegalo veselo rajanje, jo opominja odmevaje vsaka stopinja, da je zapuščena sirota. Ali tihomirni očetov obraz jo tolaži, kliče ji v spomin lepe nauke, da človek ne sme nikdar obupati, ampak staviti svojo nado v Boga, ki skuša one, ktere ljubi.

Tudi nocoj ste tu prijatlici s hlapcem Tinetom, ki je bil od malih nog gospodiču in gospodičini ljub varen. Se ve da je to otročje nagnjenje sčasoma se zmanjševalo, hvaležnost njuna do zvestega Tineta pa je ostala.

Hud vihar razsaja nocoj, da se vse potresa. Prijatlici pa mirno počivate, kajti nedolžnost je sladkemu spanju naj boljši porok. Jasno ko ribje oko je bilo nebo nedeljo zjutraj. Temne viharne oblake je burja razpodila, da od ponočnega viharja ni dosti sledu. Le sto in sto kapljic, ki se blišče v solnčni bliščobi, kaže, kaj se je godilo ponoči. Prijeten hlad okrepčuje celo naravo, katero oživlja prelepo petje drobnih tic, razlegaje se od dola do dola. Mali škrjanček se vzdiguje iz gnjezda, ki ga je nizko na rodovitnem polju postavil, v vedno večih krogih se kviško vrté, ter Večnemu poje glasno hvalno pesem. Tam v gozdu pa kuka skrita kukavica, in vmes žvrgolé male senice, bistri ščinkovci in veseli kraljiči.

Veselih lic stopajo čvrsti mladenči proti cerkvi, za njimi pa jo brišejo mlada dekleta v najlepši opravi. Glasnemu govoru mladenčev odgovarja le tu in tam kako potuhnjeno muzanje dekliško, kajti nespodobno bi bilo smejati se pričo mladenčev. Mladost srečuje onemogle stare, ki počasi lezejo po poti. Sem ter tje ostane kak mladeneč pri svojem dedu, kaka deklica pri stari mami. Vidé histro mlado kri, se razvedré stari. Očkom v rudečih naprsnikih, belih nogovicah in majhnih šolnah obutih danes beseda gladkeje teče, rajši ko drugekrat pripovedujejo o starih dobrih časih. „Svoje dni,“ pravijo, „so polja bolj rodile, solnce je gorkeje sijalo, in sadja je bilo na kupe. Zdaj je vse na-

robe. Ljudje pa so bili bolji, molili so raji in niso tako hrepeneli po praznem veselji.“ Stare matere tudi deklicam sedanje hude čase očitajo: „Me,“ hvalijo se, „nismo tako zijale po možkih, dobile smo jih pa lahko. Zlatih modrecev nismo nosile, ni takih oblek. Tanjčice smo si napredle za prazniško obleko. Imele smo pa dokaj plesujevih petic in križastih tolarjev.“ Nekoliko neverjetna mladina se čudi, da starim niso po vseči sedanji časi, ki so zánjo presrečni.

Tudi Olga in Rozika ste bile med množico. Vse mlado gospodičino prijazno pozdravlja, in miluje, ker njeno priljudno vedenje in dobro srce se je bilo vsim prikupilo. Blizo cerkve ju srečata tujca, rudečebradec in črnolas, ki nista ni kmetiško ni gosposko oblečena. „Rudečega sem spoznala,“ pravi Rozika. „Preden je ubežal pred vojaščino, je za meno j hodil. Ali jaz sem se njegove divjosti zmiraj bala.“ Zdaj stopi ravno ta pred nje, rekoč: „Srčen pozdrav vam, lepa gospodičina, od strica, željno vas pričakuje.“

Kako je danes Olgino srce v gorečih molitvah koprnelo, vé le njen angelj vareh, ki ji je zdihljeje v sveta nebesa nosil. Novo okrepčana in mirneja je stopila potem v grad. Zakaj kdo še ni skusil, kako ponižna molitev boječe srce umiri in potolaži? Na dvoru jo srečajo imenitnejši kmetje, ki jih je bil novi oskrbnik že k sebi poklical. Možaki niso kaj veseli iz grada gredé, ker tlako bodo morali hujo delati. Stari oče Župan reče toraj Olgi: „Z vami vred, mila gospodičina, bitko pogrešamo dobrega rajnega gospoda.“ „Potrpimo,“ odgovori mu „kmalu potekó leta, da brat dorase. On vam bo drugi oče.“ Tako tolaži Olga druge in samo sebe. Saj je tolažbe zares potrebna. Kakor namreč nežna pomladanska cvetica, katero gojé gorki solnčni žarki, žalostna pobesi onemoglo glavico, če mrzla burja zapiše po zbujeni planjavi, tako je tudi njo obsevalo milo solnce očetovske in bratske ljubezni. Ali zdaj je zatonilo, in mlada devica se straši tudi majhnih neprijetnosti, ter le počasi stavi krepkeje korenine v globočini srca, se počasi zaveda, da je svobodna, da ima lastno voljo. Britke skušnje jo morajo učiti samo sebe spoznavati,

mnogotera trpljenja jo vtrjevati, da bo v življenja boru stanovitna in s prepričanjem na strani pravice stala.

Oskrbnik že težko čaka svoje sinovke. Temno oko se mu čudno zabliška, ko jo zagleda, in precej prijazno reče: „Dekle, stopi vendar blizo k svojemu stricu! Se ve da me še ne poznaš, saj je tvoj stari dovelj skrbel, da me ni bilo ti pred oči. Pa se že spoznava sčasoma.“ „Ljubi stric,“ pravi na to Olga, „bodite torej vi moj drugi oče, jaz vaša hči. Obljubim vam, da se čem prizadevati biti dobra in ubogljiva.“

„Ubogljivost je tudi prva reč,“ pravi oskrbnik, ki jo terjam od tebe. Skazala jo boš lahko velikrati postavim v tem, da ne boš več hodila s kmetišskimi. To sramoti našo rodovino.“

„Storim, kakor ukažete,“ odgovori žalostna gosposdica misle na drago prijateljico, od ktere se bo zelo težko ločila.

„Da ti pa ne bode dolgi čas, imaš tu mojega služabnika Ivana, ki te bo spremljal, kamor koli pojdeš,“ reče zasmehovaje oskrbnik in kaže na postarnega moža. Potem pa praša Olga po svojem bratu.

„Kaj vem,“ ji nevoljen reče, „kje se zdaj klati! Lepo jo ravna, da še sestra ne ve zanj! Potepenec mi je hotel že enkrat ubežati v Benetke, komaj sem mu ubranil. Ali trma ne odjenja, morebiti že po morji brodari. Loviti ga ne morem.“

„Ne, tega ni storil moj dragi Milče,“ toži Olga. „To bi bilo prehudo zame, ubogo revo!“ Od vsih zapuščena v svoji mirni sobici na kolena pade, in reče: „Predraga mati, ki vas nisem nikdar poznala, ter mi niste zapisali svoje ljube podobe v revno srce, mila mamica, glejte iz visokih nebes svojo hčer! Vaš duh naj me obdaja, in vodi, naj mi bo milo solnčice v dolini solz! Dragi oče, grozna smrt vas je pokosila, ali najinih duš ni ločila! K vama zveličana roditelja hrepenim, pri vama biti želim. Saj se v vajini družbi gotovo že tudi srčno ljubljen brat veseli. Prosite, oj sprositate, da kmalu pridem k vam!“

Ko odmoli, nekdo na vrata potrka, in notri stopi strežaj njen Ivan.

„Preljuba gospodičina,“ reče sluga, „kako sem vesel, da vas zopet vidim, in žalosten, da niste srečni. Ali sem se tako spremenil, da ne spoznate več svojega Ivana, ki je vas marsikdaj razveselil s kako rečico, ko sem obiskoval vašega očeta?“

„Vi ste tisti Ivan! Oj, da sem vas mogla tako zgrešiti! Ali zdaj sem presrečna, spolnila se je zadnja želja očetova, da naj vas poiščem.“

„Tudi jaz sem željno pričakoval te ure, a umikala se mi je od dneva do dneva, nisem se mogel odpraviti od strica. Služil sem ga že, preden se je jel ogibati domačije ko strupene kače. Gotovo ste si že mislili, zakaj ga nikdar ni bilo k očetu? Tega je kriva ta-le prigodba: Imel je stric prijatla, kateremu je bil udan z dušo in s telesom. Zgodi se pa, da mu pobratima nek gorensk grajščak hudo razžali. V gorečem srdcu oba prisežeta strašno meščevanje, katero tudi nemudoma spolnita. Podkupita namreč brezvestno cigansko stanko, da se s pomočjo nekega hlapca v grad neprijatlov vkrade, in tū strašno hudobijo stori: da edino hčer grajščakovo ukrade. Umorila bi bila dete, ko bi ne bil dober Bog hlapcu omehčil srca, da od babe kupi nedolžno dete, ter ga nese nekemu blagemu gospodu, ki je imel edinega sina. Vzel je zalo dete tem raji, ker mu je ravno takrat precej po rojstvu hčERICA z materjo vred v beli Ljubljani umrla bila. Tako je deklico lahko za svojo izredil. Ko lastno hčer jo je ljubil, posebno, ker je njena mati prva mu užgala v mladih prsih plam ljubezni, ali namenjena mu ni bila. Vendar pa bi bil dal dete starišem, ko bi ne bili prenašlo pomrli, ter tako lakomnim sorodnikom pustili premoženja. Menil je, da je pri njem deklica varnejša, ko v rokah goljufanih dedičev. Oče vaš pa, ljuba Olga, so stričevo početje zvedeli, ter ga ko starejši brat posvarili. Ali ta svaritev ju je hudo razprla. Od onega dneva do danes stric ni več stopil čez domači prag.

„Bog mu daj blago srcé,“ pravi tū gospodičina, „da

ne bo mislil na preteklost. Zase me sicer ne skrbi, da bi le brata vedela srečnega.“

„Je li bil Milče pri pogrebu?“ vpraša Ivan.

„Ni ga bilo. Poslali smo pónj, ravno danes je teden tega, ali živ človek ni vedel zánj.“

„Štirinajst dni bo že,“ pravi Ivan dalje, „kar sem ga videl od strica gredočega. Ves je bil pobit, potem pa nisem nič več čul o njem. Zaupajte pa na Onega, ki varuje uboge sirote. On tudi vas ni zapustil.“ Tako se poslovita.

II.

Rumeno solnce je med tim že dvanajstkrat sivega Triglava zlatilo. Bledi svit zvezd kraljice s svojo srebrno lučjo osvita Lebeško vas. Vsa narava počiva, le svitlé zvezdice bdé na temnomodrem nebezu gledaje se v potoku, ki šumlja po dolinici. Le enomerno klopotanje v mlinu moti nočno tišino, ki je tako draga onemu, ktereга neznano hrepenenje pod milo nebo žene. Tudi nocoj še v vasi čuje srce, ki željno pričakuje enajste ure: Županova Rozika sloni še pri oknu, ter se tužno zamišljena ozira po hribih in dolinah, ktere razsvitljuje tiba luna. Sem ter tje se ji kak globok zdihljej izmuzne iz nežnih prs. Kaj jo tare, saj je vedno vesela, da se ji samo smeja? — Ura bije enajst, in po klancu tropa brhkkih mladenčev proti Županu stopa. Navadnega ukanja se nocoj ne sliši, kajti na čelu jim je Marko, ki će od svoje drage slovo jemati. Kakih sto stopinj pred hišo obstojé, Marko pa stopi pred okno, in zakliče: Rozika. Deklica čuje glas, rudečica jo oblije, kri ji vre k sreču, ne ve kaj bi storila, ker prvokrat ima zdaj po noči z njim govoriti. Iz globočine srca vzdihne: „Božja mati, stoj mi na strani, da bom prav ravnala,“ in z milim glasom reče: „Marko, ljubi moj, neizrekljiv strah me ima. Bojim se, da Bogu najino slovo ni všeč. Zdi se mi, da sem se pregrešila. Oj, kako mi živo pred očmi stoji podoba rajne matere! Vidim jo, kako me svari, da naj se varujem nočnih shodov! Oj, da ravno tebe loviti morajo!“

„Dušica moja,“ tolaži jo Marko, „nič se nama ne zgodi, kar ni božja volja. Pregrešila se pa menda nisva, zakaj trdno verujem, da je Bog najino ljubezen blagoslovil. Saj bi te drugači ne mogel tako rad imeti.“

„Oj, da si govoril resnico!“ tiho zašepeče devica. „Zdaj pa hiti! Britko je slovo, ali mora biti tako! Kjerkoli boš, misli časi name, jaz te ne pozabim nikdar.“ Tako še ni nikoli govorila z mladenčem, danes mu je prvokrat srčno tajnost razodela. Markota so te besede tako genile, da ne more nič pregovoriti, le „srečna, srečna“ jeclja, in hiti k tovaršem. Tiho ihtenje se sliši iz Rozikine sobe, in v srcu mladenčevem se rodi čudna slutnja, da zadnjikrat svojo ljubo srečen vidi.

Okoli koščate lipe v sredi vasi se zberó. Luna ravno prisije iz nad oblaka, in obsije krdelce brhkih mladenčev, ki se žalostni od tovarša poslavljujejo. Milo zadoni narodna pesem. Vsim se vidi, da jim petje iz srca vre. V sredi med njimi je Marko na lipo naslonjen. Solze ga silijo, ko jim sega v roke. Do znamenja ga spremijo. Tù trikrat zankajo, ter se vrnejo domú. Še enkrat se ozre mladenec na rojstno vas, kjer bivajo stari oče in draga mati, kjer ga ljubi nedolžna devica, potem pa po stranskih potih proti Štajerski hiti. Drugi dan zvečer pride k svojemu stricu, in pri njem išče zavetja pred „leblajtarji.“ Kajti takrat ni bilo pri gosposki take natančnosti; človek se je lagljeje prikri. Tudi v ti vasi je gradič, ki pa nima kmetov. Prileten oskrbnik ga opravlja.

Neko jutro se Marko prebudi, ko še svitla danica po jasnem nebu plava. Nič več ne more očesa stisniti, vstane in gre na delo. Pot ga pelje mimo gradiča. Staro ozidje zamišljen ogleduje, kar zasliši milo petje gori. Glas se mu zdi tako čuden, znan in vendar se ne spomni nobenega, ki bi ga bil čul tù tako peti. Verno pazi, in dobro razloči tele vrstice:

„Oj srce žalostno mi poka,
Na tujem tuga ga mori.
Okó se bridko vedno joka,
Ga zemlja tuja žalosti.“

„O, zdrava mila zemlja, zdrava,
 Kjer zibelka mi tekla je,
 Ti svojih sinov mati prava,
 Oj, v svoja krila sprejmi me!“

Čudno ga je genila ta pesem, saj tudi on hrepenel po ljubi domačiji. Neznana moč ga prisili, da odpoje:

„Golobica priletela
 Iz dežele Kranjske je,
 Tužno pesem je zapela
 Navrh hojice mladé“:

„Sem zibala se na veji,
 Pela mladim pesmico,
 Al ko blisk rumen hitreji
 Jastreb zgrabi hčericó.““

„Zgrabi dragega mi sina,
 Grozno umori obá,
 Vniči upa mi edína:
 Draga mojega srcá.““

Ko jenja mladeneč, pokaže se k oknu človek, ki ga ne more razločiti; sliši pa glasneji peti:

„Raduj se oj srce, veselja poskoči,
 Ker čulo nho je zdaj materni glas,
 Solzic hrepenenja oko mi ne toči:
 Duh vživa nebeški, nadzemeljski kras!“

„Moči va presvete, na pomoč hitite,
 Rev hudih nesrečnika vsmilite se,
 Krilati vi angelji ječo odprite,
 Na krilih nesite v domovije me!“

Glas utihne, okno se zapre, ali v srcu Markovem še vedno pesem doni. „Čuden človek je, ki tako poje,“ si misli. „Srečen ni. O, kako se mi je srce vnelo! Kaj me je tako genilo, da bi rad predrl to zidovje, tje v samotno izbico hitel, in vesel oznanil: Lej, tujec, vrata so ti odprta, pojdi, kamor te je volja?“ Brž teče domu, da bi o neznanem človeku kaj pozvedel. Ali zastonj se trudi, nihče ne ve nič o njem. „Ravno imam oskrbniku nekaj denarjev dati,“ pravi stric, „nesi jih ti, in se sam prepričaj!“ „Bom se,“ odgovori Marko, „če Bog dá.“

V temni sobi sedi oskrbnik Matija, postaran mož, suhih bledih lic, in srednje postave. Po gosposki urezano suknjo mu je gotovo že predded obnosil, ali njemu je še predraga dragocenost. Sveti se ko tisti mrčesi, ki na cesti po blatu brodiyo, in težka je, da jo suhe kosti Matijeve komaj nosijo. Na glavi mu čepi vojaška kapica, edin ostanek zlatih časov, ko je še belo suknjo nosil. Moral je bil svoje dni v vojake, ali ker je bil bolj zajčje natore, se poprime telečje kože, in tako po svetu bobnari, da se mu začno lasje beliti. Potem pa jo s svojim starim stotnikom na ta grad potegne, kjer tudi po njegovi smrti ostane, ko je drug prevzel posestvo. Tù v starem ozidji mu je srce okamenelo, da si ne želi drugega ko denarjev, in vse pretrpi, da le veči kup beličev šteti more. Edina slabost ga še zelo jezi: pije rad, toda le če je kak drug prvi zanj dal. Spozabi se potem časi celó tako, da dvajsetico za dvajsetico iz umazane mošnje vleče. Ali zavoljo te neumnosti se tudi hudo pokorí: celí teden nič ne jé ko suhi kruhek, in mrzlo vodico pije, da bi kaznoval prepoželjivo meso. — Lahko je ravnal po lastni volji, zakaj sam je kraljeval na gradiču, če se sme tako imenovati pol-podrtija. Novi gospod je namreč kmete in njive prodal, in posestvo čisto zanemaril. Le toliko polja je ostalo pri grajščini, da se komaj oskrbnik živi. Ali še tega ne more Matija dosti obdelati, čeravno dela ko neumna živina. Da bi pa koga najel, se mu preveč denarjev škoda zdí. Misli si: denarje imam gotove, žito pa lahko toča pobije, ali kaka druga nesreča pokonča. Ko Marko k njemu pride, skoči kviško kakor ko bi ga bil sršen pičil, in s staro palico žugaje reče: „Poberi se mladi potepuh služiti, in ne nadleguj poštenih ljudi!“ „Motite se, oče,“ pravi Marko, „jaz nisem berač; prinesel sem vam le nekaj denarjev.“ „Kaj denarjev, denarjev,“ potolažen mrmra stavec; „lejte kako se star človek motí. Od strica jih imaš?“ „On mi jih je dal,“ odgovori mladeneč, „in pa tole rudečo reč, da jo spijete na svoje in njegovo zdravje.“ Vzel je Marko vina s seboj, ker je bil zvedel za slabost oskrbnikovo, da bi laglje svoj namen dosegel. „Spijem koj, in

posodo lahko s seboj vzameš“, reče na to poželjivi skopuh. Naglo popije, ali stare ude vinska moč zmaga, da se onemogel sčene na stol, in kmalu zaspi. Ravno tega je Marko pričakoval. Ne misli dolgo, ampak skrbno išče ključev, in jih srečno dobi. Srce mu hitreje bije, ko s tujimi ključi stopi iz sobe, da bi videl neznanca. „Morebiti pa ni vreden skrbi, ki jo imam zanj“, si misli proti tujčevi sobi gredé, „ne, izpustil ga ne bom, le videl bi ga rad.“ Že stoji pri vratih, poskuša velik ključ, porine, vrata odpre, in stopi dva, tri korake naprej, ali vse je temno. Hoče se že vrniti, in drugega vhoda iskati, kar zagleda v kotu vratica, srčen jih odpre, in v malo sobico stopi. Radoveden, in nekoliko boječ se ozira po kakem človeku, ter pri okencu ugleda mladenča, ki zamišljen zré v dolino. Star je kakih dvajset let, in šibke rasti. Marko ne ve, kaj mu je početi, in reče: „Kdorkoli ste —.“ Mladencé se pri teh besedah ozre in vesel zakliče: „Marko, dragi moj, ti si tú?“ „Milče, ljubi Milče, Bog se usmili!“ reče osupnjen Marko in hiti na prsi svojega nekdanjega tovarša. „Lej nocoj se mi je senjalo,“ ginjeuja komaj gospodič spregovori, „da se vidiva, ali mislil sem: na unem svetu. O, kako sem srečen! Toda beži, ljubi Marko, da naju ne dobé!“

„Brez tebe, ne zameri, da te tičem, saj te imam tako neizrečeno rad, brez tebe se ne umaknem iz mesta, če pride ves pekel!“

„Beživa toraj obá! Bolje je takó zame, če Bog da,“ pravi Milko. Saj trpel bi rad, da bi le dragi sestri ne škodoval. Zaprt sem tú, ker se ne odpovem svoji lastniji, ker se ne morem udati, da bi s seboj tudi ljubo Olgico v revščino pahnil. Pa povej mi, kako se godi sestrici? Saj prideš od doma?“

„Begam pred vojaščino, ker tvoj stric me hoče vzeti.“

„Tedaj še znanci trpé záme. — Bolje bi morebiti bilo, da bi se ne bi bila spoznala!“ otožno pravi Milko.

„Res je“ odgovori Marko žalosten, „jaz sem se pregrešil, da sem se predrznil te rad imeti. Ti boš moj gospod, ne pa srčen prijatelj. Kolikrat sem mislil, ko si

bil odšel v Ljubljano, da gospod ne more biti pravi prijatelj kmetov, ljubiti te nisem nehal!“

„Ne govori tako, predragi moj! Tudi jaz sem ti zvest, in ostanem do smrti. Le žal mi je, da te menda zavoljo mene preganjajo. Ko so me v Ljubljani vjeli, in me sim privlekli, mislil sem, da mi je umreti, ali spominjal sem se vaju, in boječe srce se je potolažilo. Zaprli so me v to luknjo, dajali mi le pičlo jesti, mrzaz me je trl cela dva meseca: trpel sem, da bi ne izdal svoje sestre. Ker dva dni po ti nesreči lastni stric k meni pride, da me prisili ujemu samemu vse pripustiti, žuga me z lakoto ukrotiti, ali Bog me je krepčal, in spomin na vaju. Nisem se udal.“

„Hitiva, dokler je še čas,“ opominja Marko. Ko iz grada prideta, gospodič še enkrat objame svojega prijatla rekoč: „Tù pod milim nebom obnoviva zvezo, ki naju je v otročjih letih zvezala, ter si priseziva večno prijateljstvo!“

Kmalu sprejme pobratima gost gozd v tiho zavetje.

III.

Črni oblaki se drvé po nočnem nebu. Vse miruje. Vidi se, da strahoma zemlja pričakuje reči, ki se pripravljajo na temnih višinah. Ni je prijazne zvezdice, tudi blede luna skriva svoj obraz kakor sramožljiva deklica, ko vglada dragega svojega. Gosta tema vse pokriva, le časi švigne v oblakih rudeče-krvav blisk ko ognjena kača, razsvitli strašni bor oblačni in votlo gromenje se čuje od daleč.

V Lebeški vasi ne vidiš ne ene luči. Nič ne moti nočne tihote. Še Županov pes nocoj ne laja. Tudi v gradu se ne čuje nobene žive stvari, vendar pa brli še blizo ogla luč. To je oskrbnikova soba. Trdo stopa gori in doli mož trdne postave. Lase ima dolge, goste in črne, obraz mu je bled in vpaden, oko v enomer strmí v tla. Kedar pa vzdigne glavo, črno oko kaj čudno zašvigne, in zaničljiv smeh se prikaže na ustih. Kaj mu ne da spati po polnoči? Mu li gospodarske skrbi spanje iz oči podé, ali ga tare kaka bol? Da tare ga, pa ne telesna, v srcu mu gori divji ogenj:

sovraštvo. Kajti meni, da ga sovraži ves svet, toraj tudi on vse sovraži, kar veselo življenje uživa. Zdaj se je vlila silna ploha. Debele kaplje bijejo na visoka okna. Bliska se, in grmi, da se grad potresa, ali to oskrbnika ne plaši, še dobro mu dé. K oknu stopi, in sam sebi govori: „Zopet tedaj diham v tem zidovji, ktereга sem se ogibal dolgo, predolgo. Gospod sem. Ne, nisem. — Pozabil bi bil skoraj, da je že dihal nekdo drug, preden sem se jaz rodil! Svet ga je imenoval brata, ali meni je imel biti gospod. Njega bi bil jaz ubogal! — Klatil sem se raji po svetu ko deseti brat, čakal dan na dan smrti bratove. Mrtev je, in jaz — moram pustiti vse sinu. Moram? Če čem. Vstvaril nas je Bog ko listja in trave, da nas zopet požanje. Če pa jaz utrgam zelen list preden sam odpade, kdo mi kaj more? Bog? Ker mu delo olajšam? Svoboden čem biti, ukazovati čem. Zato zastavim vse, še celo čast, ki sem jo vedno iskreno ljubil. Nocoj tedaj, še preden jutri solnce posveti, naj se mi odloči osoda. Zelenec ima priti vsaki čas!“

Nevihta je bila med tim potihnila. Tudi oskrbnik mirneji hodi po sobi, časi pa postoji nekoliko pri oknu po nekom pogledovaje. Na enkrat nekdo na grajska vrata potrka. Prijezdilo je nekaj ljudi, ki brž odsedlajo, in se k počitku ravnajo poslušaje naredbe moža, ki edini ne išče v gorki postelji sladkega spanja, ampak naravnost k oskrbniku gre. Po rudeči bradi spoznamo svojega znanca, pričakovanega Zelenca.

„Ste ga pripeljali, ali je pa že v krtovi deželi?“ hitro vpraša gospod služabnika.

„Ni ga ni tû ni tam,“ odgovori Zelenec.

„Kaj govoriš?“ „Ni ga? Si ga le izpustil, izdajavec?“

Te osorne besede ne ganejo kaj rudečebredca. Le ko se sliši imenovati izdajavca, čudno grdo namrdne široka usta in ko bi ga bil oskrbnik bolj pazljivo pogledal, bi bil videl, kako zaničljivo se mi pošmehuje. „Jaz izdajavec?“ reče počasi. „To tedaj sem zaslužil, da sem leto na leto vam zvesto služil. Ali kaj pravim, vi ste gospod in jaz reven hlapec.“ Reče, in se mirno usede.

Gospod dobro ve, da je Zelenčeva prijaznost zanj veliko vredna, in prijazneji spregovori: „Nisem mislil ravno tako hudo. Povej mi raji, kak zlodej je odpeljal tiča.“

„Ravno tako bi tudi jaz vas lahko prašal. Včeraj zvečer smo prišli v tisto štajersko podrtijo, kjer ste svojega sinovca hranili, in ljubeznjivo gleštali. Ali tiča ni več v gnezdu, kjer ste mu tako gorko postlali, ter mu še iskrenejši posteljo v hladni zemljici želeli. Stari vragov Matija pa molči ko riba, menda je znorel. Skrbno sem popraševal po sinovcu, a zastonj. Čem manj pa mi vemo, pri čem smo, tem bolj ljudje brusijo jezike, in večidel jo skoraj zadenejo. Zato nas pa tudi kmet in grajšček krog in krog pisano gledata, posebno pikajo vas hudobni jeziki. Tudi o gospodičini kvasijo marsikaj.“

„Ljudem ne bom nikdar strupenih jezikov vezal,“ pravi oskrbnik, „jaz delam kar mi je drago, in se ne menim ni za beriča ni za hudiča.“ Rekoč jezen udari ob tla, da se soba potrese.

„Gospod, pravim vam, da bo slaba za vas, če premili sinovec pravice poišče v beli Ljubljani.“

„Posadili te bodo potem visoko med zemljo in nebo, ter ti dali celó svilnato zavratnico. Ali varuj se, da te po solnčnem zahodu ne snamejo iz veličastnega prestola silnih potepuhov, ter te v hladni zemlji odenejo tako, da ne ustaneš kmalu.“

„Taka čaka tudi vas. Saj sem jaz le vaša desna roka bil, vi ste jo vodili.“

„Molči nesramnež, vedi, da sem tvoj gospod!“

„Ne zemerite tedaj, gospod, da vam odkritosrčno povem, da za grde neprijazne besede se vam nisem uđinjal. Veste li, da ste mi obljubili Županovo Roziko, če vam spolnim namene?“

„Vem; storil še nisi svoje obljube.“

„Rozika bo bogata,“ reče nekoliko potolažen Zelenec, „zanjo in za njene denarje sem že veliko upal, in še upam. Spodletela mi je sicer zadnja, mladi volk jo je potegnil. Ali pri moji veri, če mi pride še v pest, in priti mora,

ne bom ga več božal, posvetim mu raji v dolgo večnost, da ne bo več delal zmešnjav. Koj jutri razpošljem na vse strani tovarše, ki so že marsikomu potipali čepino. Sam pretaknem vse luknje in ga najdem, če le ni zletel v oblake ali pa v zemljo zlezel. Da iztaknem ga, zarotim se vam!“ Tudi jaz ne bom držal križem rok, vendar ne misli, da sva že vse opravila, če nama ne uide sinovec. Sestra mi je še na poti.“

„Kaj sestra? Ha, ha! V mesto ž njo v samostan! Boljšega ji ne morete storiti, ko pot odpreti naravnost v nebesa.“

„Ako pa noče?“ ugovori gospod.

„Mora. Sila, pravijo je nemila, nama pa bo gotovo mila. Morebiti da nekoliko solzic poteče; pa, ženske solze, mačje solze! Ko se samostanska vrata za njo zapro, jih sv. Peter ne odpre. Tudi tu vam čem pomagati. Bolje je tedaj, da še ostaneva prijatla.“

Zelence odide, oskrbnik pa globoko zamišljen do ranjega jutra obsedi.

Drugi dan je vse živo v Lebeškem gradu. Hlapci se pripravljajo na pot. Na dvoru čakajo osedlani konji, v hlapčevski sobi pa se razlega divje rajanje. Tu sedi pri polnih kupah osem krepkih hlapcev.

„Preden se razgubimo na vse štiri vetrove, tovarši,“ pravi črnolas korenjak, „pijmo na zdravje oskrbnikovo.“

„Bog ga živi“ zakriče vsi, le eden, Peter mu je ime, molči, ker spomnil se je žalostnih starišev, vide otožno gospodičino na hodniku sedečo. Hlapci ustanejo, zajezdijo konje, in veseli dirjajo v dolino.

V gradu je vse tiho, družina je pri tlačanih na polji, gospod pa na lovu. Le Olga in njena edina prijateljica Rozika sedite v mali sobici, ki jo je stric sinovki odločil.

„O kako sem srečna, da me smeš zopet obiskati, saj me ne boš dolgo,“ spregovori gospodičina.

„Draga moja, zakaj ne,“ vpraša nekoliko prestrašena Rozika.

„Lej, danes mi je ukazal stric iti v samostan. Rekla

sem, da nimam posebnega veselja za to, ali braniti se nisem si upala. Prosila sem odloga, in pa da smém tebe videti. Še teden dni mi je privoljenih, potem z Bogom ljubi domači kraj, z Bogom znanci, srečna tudi ti, ljuba Rozika.“

„Kaj bom počela,“ pravi Rozika, „brez tebe. Za teboj grem in prositi čem tako milo, tako srčno, da tudi mene vzamejo k tebi.“

Obe obmolčite, kajti prepolnemu sreču zmanjkuje besed. Njuna srca pa je vezala presrčna ljubezen. Čudno, skoraj neverjetno je bilo to prijateljstvo, ker v onih časih so se veliko bolj ločili stanovi, ko dan-današnji. Sramotna je bila takrat kaka ožja zveza med kmetom in gospodom. Če je kak grajšček še celo tlačanko v zakon vzel, gorje mu je bilo; pahnjen je bil iz plemenite družbe. Rajni gospod Lebeški je morda med tisučerimi edini spoznal vrednost in nespridenost kmetovo, takrat še večo ko zdaj, ter se trudil biti pravi oče svojim podložnim. Ni se toraj nikdar obotavljal vidé, da edina otroka prijazno ravnata s kmetišskimi. Za to ga pa sosedni plemitaši niso čislali, ter ga zelo redko obiskovali, on pa se je še manj zanje zmenil. Bil je sam nekoliko učen, ter je prvo podlago izobraženosti ljubima otrokoma postavil. Ker se je pa mladi gospodič z učenjem rad pečal, in mnogo obetal, poslal ga je v Ljubljanjo v latinske šole. Olga pa je ostala doma, kajti tisti čas se gospodičine niso tako podučevale v različnih vedah ko zdaj. Terjalo se je pa od njih, da so se gospodinjstva do dobrega priučile. Ker le razumna in pripravna gospodinja je tudi dobra in skrbna mati.

Ako od Moravč proti Zagorju potovaje med Svetogorske hribe dojdeš, ugledaš blizo vkup dva grada. Eden s silnim trpljenjem na strmem holmu sezidan se ti od daleč nasproti blišči. Zdaj so zaprta ponosna vrata, in po visokih sobanah se ne razlega več glasno rajanje veselih gostov. Vse je zapuščeno, čudoželjen kmet pa pripoveduje o groznih strahovih, ki svoje burke uganjajo tam gori. Drugega pa še le opaziš, ko mu blizo priromaš. V dolini ob cesti stoji, in že ime Mudija te prijazno vabi, da se pomudiš. Tù še

zda j gospodujejo Mudijski grofje, o času pa, ko se je godila ta povest, je bil gospod Juri, in gospa Alenka. Zadovoljna sta živela, in čeravno jima Bog otrok ni dal, vendar nista hrepenela, da bi v družbi veselih gostov dnovi jima tekli. Kaj posebnega mora tedaj biti, da se danes glasno petje po gradu razlega. Stopiva, prijazni bravec, v prostorno poslopje! Na dvoru pod lopo je tropa grofovih hlapcev pri dolgi mizi razposajena. Vsi so vojaško opravljeni, ker tedaj do novejih časov so manjše razsodbe in nižje vradnije grajščine imele, ki so morale imeti zategadel svoje ljudi, kakor so zdaj okrajem žandarje dali. Posebno jih je bilo potreba, ker je vsak grajščak tolovajev ali roparskih sosedov ali celó grozovitih Turkov le bolj sam se imel braniti. Hodili so pa tudi s svojimi hlapci na Turško plenit, kar se narod v pripovedih še dobro zaveda, in Mudijski so z mečem v roki že marsikaj poskusili. Tudi danes iščejo orožja, ki je že dolgo mirno na klinu počivalo.

V viteški dvorani, ki se je tako imenovala od časov vitezov, najdemo Milkota. Pribežal je le sem k grofu, ker je bil edini prijatelj očetov, in ni se prevaril. Zakaj gospod Juri se usmili zatirane sirote, zatoži oskrbnika pri viši sodnji, ki ga odstavi. Ali ošabnež zasmehovaje vpricho svojih ljudi sodniško razsodbo pretrga. S silo morajo toraj pravici veljave iskati, in zato se je tožnik sam ponudil. Kakor ljubeznjiv oče, tolaži grof Milkota. „Vsak pošten vas miluje,“ pravi, „oskrbnika pa zaničuje, še celo najzvestejši služabniki ga zapuščajo. Včeraj je pribežal k meni njegov sluga Ivan. Poklical sem ga ravno, ker važne reči ima sporočiti.“ Tù vstopi vrli Ivan, se globoko priklone, in reče: „Da bi poravnal veliko krivico, ki me je hudodelca storila, pribežal sem k vam, milostivi grof. Ne sodite me prehudo! Ker vedite, da sem jaz odpeljal sinovko vaše gospe; to vam dokazuje tale prstan, ki je zginil z deklico vred. Nek skriven glas mi je pravil, da bo enkrat moja hudobijo poravnati pomogel. Toda deklica ni mrtva, kakor mislite, ne, živi, ali nesreča jo tare. Vaša Olga, gospod Milko, je ono ukradeno dete, ona ni vaša sestra, to vam spričuje to pismo

očetovo. Umorili bi jo bili, ko bi jo jaz ne bil rešil. Ali zopet je v veliki nevarnosti. On, ki jo je ukazal umoriti, jo ima v pesteh, ter jo varovanko vničiti hoče. Da bi jo drugič iz nevarnosti otel, razodel sem to.“

„Ni me tedaj goljufalo presrečno nagnenje k Olgi,“ radosten vzklikne Milko. „Neka čudna moč me je vedno vlekla k nji, in če ji je ko med beseda sladko tekla, prešinila me je neznana radost. Natihoma sem žaloval, da naju le ljubezen med sestro in bratom vezati more. Zdaj pa me novo upanje osrečuje. Toda rešiti jo moram iz volčjih krempljev!“

„Pridobite si jo,“ pravi Ivan, „dokler jo ali hladna zemlja ne krije, ali pa po volji oskrbnikovi samostan za vselej ne vzame.“

„Ne, to se za Boga nikdar ne zgodi,“ reče grof. „Objubil sem vam pomoči ko prijatelj očetov, zdaj pa čem ljubo sorodnico iz oskrbnikove roke oteti. Še danes odrinete lahko z mojimi ljudmi. Ali lejte, došel je vaš zvesti Marko.“

Spehan mladeneč pride in pripoveduje: „Bil sem doma, groza me je spreletela, ko sem ugledal okajene ostanke farovža, ki so ga grajščinski zažgali, ko sem čul sosede tožiti, da lastnega življenja niso varni. Hitel sem sim, ter ti prinesel, dragi Milko, živo prošnjo, da kmalu prideš k svojim ubogim tlačanom. Za te so pripravljene umreti, ker bolje je smrt ko tako življenje.“

„Vrni se, ljubi moj,“ reče prestrašen gospodič, „in potolaži zveste kmete, da se ura rešenja bliža.“

IV.

Okoli vaške lipe je zbrana množica Lebečanov, in med njimi stoji Marko. Oboroženi so s kosami, cepci in sekirami, vsi so pripravljene celó življenje tvegati za mladega gospoda. Zdaj dojde Milko na čelu grofovih; vse ga veselo pozdravlja. Navdušen tolike nagnjenosti stopi med svoje kmete ter reče: „Možje, tà stojim med vami ubog, zatiran in preganjan. Oskrbnik mi je s smertjo žugal, če vas ne

prepustim njegovi samovolji. Sestra milo zdihuje na trdnem gradu, in vas tepejo reve in nadloge. Kakor dober pastir brani svoje ovčice, vzel sem tudi jaz meč v roke, da s pomočjo teh vrlih Mudijskih sebe in vas rešim ali pa mlado življenje dam. Naša reč je pravična, Bog je z nami!“ Kojenja, se sliši mnogo glasov „nad oskrbnika, nad oskrbnika!“ ali Milko povzame besedo: „Strica se ne dotaknimo, le služabnike njegove kaznujmo, zakaj ti so ga zapeljali!“

V gradu vsi mirno počivajo, le oskrbnik in Zelenec še čujeta. Oskrbnik na mizo naslonjen z roko podpira trudno glavo, sluga pa mu reče: „Morate nam privoljiti, da pogledamo, če je kaj za nas gori v cerkvi. Zadnjikrat vas nadlegujem.“

„Čem prej odtegneš pete, tem ljubše mi bo; a tega ne storim nikdar. Oj da bi ne bil nikoli ubogal tvojih svetov! Ne grizel bi me hudi črv, ki mi ne da miru noč in dan. — O zlati čas nedolžnosti, kam si zbežal? Kje so premili dnovi, ko sem še materi iz naročja tekal, in cvetice bral? Kje so presrečne ure nedolžnega veselja, ko sem v mladostni neukretnosti dirjal čez hribe in doline, ko mi je v prelepi naravi radosti poskakovalo serce? — Ni jih več, nikdar se ne vrnejo, nikdar! Kakor temen oblak solnce zakrije, otemnile so v mojem srcu pregrehe za pregrehami svitlo ljuč ljubezni do Boga in bližnjega. Ni je zvezde danice; — meni se več ne zdani. Kje je moj možki značaj, na ktereга sem dozdej zidal? Zginil je, če sem ga kterikrat imel. Ostali so le najslabeji ostanki: trdovratnost in neusmiljenost. Zmiraj mi strupena kača življenje spodjeda. Ti, grdu si mi jo nastavlil na srce: obupnost me mori.“

„Kaki zlodej vas je obsedel?“ pravi Zelenec. „Škoda da ne nosite črne suknje. Na tisuče ubogih grešnikov bi na pravo pot pripeljali!“

„Poberi se, vražji zasmehun,“ ukaže oskrbnik. Zelenec odide, in oskrbnik si v mehki postelji spanja išče.

Ura udari eno, in krog gradu se silen krik vzdigne, da stoterno odmeva po bližnjih hribih. Mudijski in kmetje so že do zidovja privreli. Eni postavljajo lestvice, eni sto-

pajo po njih, ení že na dvorišče lezejo, in ko bi trenil so odprta težka vrata. Cela truma drvi na dvor, in z glasnim vpitjem budi zaspane grajščinske. Okna se odpirajo, in plaho zapirajo, luči letajo po sobah ko veše po močvirji. Zdaj se odpró stranske duri in vùn prihrumi krdelce na pol oblečenih hlapcev. Ljut boj se vname. Oskrbnik preplašen med svoje stopi, in junaško vihti težki meč, ali ko strela iz jasnega ga presune, ko varovanca svojega zagleda. Ostrmi in glasno zakliče: stojte, toda divji hrup preprije to besedo. Še glasneje če ponoviti ukaz, ali prepozno je. Tam v kotu meri mož, sproži, se grozno zasmaja, odskoči, in rudeča brada se mu zasveti v bakleni luči, in oskrbnik je zadet, ter se zvrne kakor visoka smreka, ki pod sekiro pade, na tla, in potok krvi se vdere iz hrbta, zakaj izdajavčeva krogla ga je podrla. Grajščinskim srce upade vidé smrtno ranjenega oskrbnika, še enkrat se ustavijo, vrsto prederó, in zbežé, kmetje pa za njimi. Na dvoru jenja boj.

Kaj je Olga v tem trpela, kako upala in se bala, se da laglje misliti ko opisati. Začuvša vpitje izprva meni, da jo hude sanje strašé, ali kmalu se zbrihta. Žvenket orožja in glasni hrup ji kažeta, da je boj proti oskrbniku. „Kdo se je vzdignil zoper njega,“ si misli, „morebiti tolovaji ali drugi krivičneži? — Naj bo, saj me hujega ne more zadeti ko grenka smrt, ki me bo rešila iz doline solz. Ali so se pa dobri ljudje záme in za brata potegnili, in morda mi bo kmalu trpljenja konec?“ Na kolena pade in pobožno moli. Duri se odpró, Ivan pride, in reče: „Veselite se, draga Olga, Milko je tù in zmaga je njegova.“ Kakor ljubo solnee, ki je dolgo za temnimi oblaki svoje obličje skrivalo, iz jasnega neba mílo posije na tužno zemljo, tako je bratovo ime ji dolgo dolgo noč razsvetilo temnivšo ji veselje srca. Novo oživljena če kar bratu na prsi hiteti, a z žalostnim glasom ji Ivan ugovarja: „Ne, gospodičina, ne hodite zdaj nikamor, ker doli se godé reči, ki niso za čutljivo žensko srce: tam doli umira oskrbnik.“ „Oj, ubogi stric,“ pravi Olga, „pred smrtjo ga še čem videti, saj ni bil tako hudoben. Le meščevanje in dekliški rop sta ga z očetom

spela. Morda ona deklica pri blagem gospodu srečnejša živi, ko bi bila doma.“ „Da bi živeła! Tisto dete ste vi, mila Olga, rajni gospod niso vaš oče, jaz sem vas rešil.“ „Milko tedaj ni moj brat! Joj meni zapuščeni revi! Kako sem koprnela, in dan na dan po njem zdihovala! Zdaj pa se mi imajo želje spolniti, in zdaj moram čuti, da sem tujka, moram zvedeti, da ni človeka na svetu, ki bi mu moje srce smelo biti. Komaj si upam pred-i stopiti, in reči: „Lej Milče, neizrečeno sem te ko brata ljubila, in tudi zdaj ne morem plamena v prsih ugasniti. Ne zavrzi me, uboge sirote, le nekoliko mi ohrani one nagujenosti, ki me je nekđaj tako osrečevala!“ Na stopnicah se sliši ropot, in zamolkli glasi kakor bi koga gori spravljali. Štirje prinesó na pol mrtvo truplo oskrbnikovo, in ga na posteljo polože. Prestrašena stopi Olga pred-i, in vzklikne: „Oj stric, ljubi stric!“ Bleda ustnice pa se mu ne premaknejo, umirajoče oko se ne odpre, le glasneje jame pojemati. Tù stopi Milko k Olgi in s tužnim glasom pravi: „Ljuba sestra, tako se vidiva!“

„O da bi bila tvoja sestra!“

„Mila Olga, bodi mi ne samo sestra, bodi mi izvoljena srca, ker nikdar nečem pogledati druge, če me ti zavržeš. Tù na smrtni postelji oskrbnikovi pri živem Bogu prisegam zvesto, večno zvesto ljubezen!“

„Dragi, preljubi moj!“ so edine besede, ki jih presrečna Olga govoriti more. Milko se sklone, ter jo ljubeznjivo objame. V tem presrečnem trenutku spregleda umirajoči, globoko zdihne, roko vzdiguje, ko da bi ju hotel blagosloviti, se bridko nasmehlja in — umrje. Gospođič mu zatisne zastalo oko, in blede lice poljubi rekoč: „Ne sodim vas, ker duša vaša že pred sodnim stolom stoji, ali iz srca vam odpustim. Saj ste me mi nehoté pripravili naj dražše blago, preljubo Olgo.“

Smrt oskrbnikova je razdražene kmete pomirila. Tudi Mudijski so že na dvoru zbrani, in dva vjeta hlapca vežejo. Vsi so se snidli, le enega manjka in pa Markota. Hitro se na vse strani razpršé, Mudijski za tovaršem, kmetje pa,

da bi najdlji dragega mladenča. Mudijskega kmalu dobe, ali Markota iskaje zastonj pretaknejo vse kote. Kakor ogenj v strehi je šla ta žalostna novica od ust do ust, in prišla tudi k nesrečni Roziki. Uboga deklica prevelike žalosti obmolči, o ranem jutru pa z eno tovaršico proti gradu teče, in krog in krog skalovje in grmovje preišče, a zastonj. Že hoče pustiti prežalostno iskanje, kar zasliši pod veliko steno tiho ječanje. Kakor po perutah hiti na mesto in vidi — svojega Markota vsega krvavega ob steni sloneti. „Dragi Marko, še živiš?“ prestrašena zavpije, in se ljubemu okoli vrata oklene. Dolgo se molče objemata, dokler ne začne Marko s slabim glasom pripovedovati: „Ko smo se na dvoru bili, in tolovajske hlapce zapodili, tekel sem jaz za Zelenecem gori proti strmi skali. Noč je še bila. Pri strastnem preganjanji nisem videl nič ko sovražnika svojega. Tako sva pribegala na vrh strmine. Tù se obrne Zelenec na stran, jaz pa se ne morem koj ustaviti, in padem globoko čez stene. Grozno krohotanje sem še čul, potem pa nisem več ni videl ni slišal. Ti, predraga, si me še le zbudila. Oj, koliko trpim! — — Treba se bo nama ločiti. — Na unem svetu se srečnejša zopet vidiva. Ne žaluj preveč po meni, saj je morebiti bolja záme suha smrt! Tù imaš prstan, znamenje najine ljubezni, daj ga drugemu, ki te je vreden. Ljubil te ne bo nikdo tako, kakor te jaz ljubim, vendar zavoljo mene ne ostani samica.“

„Ne, nikdar tega ne storim! Ti si moj prvi in edini!“ komaj izgovori žalostna Rozika, in potok solz ji zalije oči. — —

Dva dni potem so zvonovi žalostno oznanevali, da je Marko v Gosprdu zaspal. Milko, Olga, Rozika, in vsi vaščani so dolgo po njem žalovali. Kakor pa ni žalost ni veselje ne trpita na veke, jenjali so tudi oni za njim solze prelivati, a blag spomin na ljubega mladenča so do smrti ohranili.

Ob letu pa so zvonovi iz visocih lin naznanilo trobili, pa veselo: Milkota in Olgo je za zmiraj sklenila vez sve-

tega zakona. Dolgo in srečno sta čivela. Rozika pa se ni
 možila, ostala je raji pri svoji Olgi, in je marsikterega
 zdravega otroka ji pestovala.

9.

Predica.

(Balada zložil J. Jurčič.)

Tik mize javorjeve predica mi sedi,
 Kolovrat pred koleni se suče in vrti,
 In mamica prestara tam dremlje za pečjó,
 In kužek, hišni varuh, zaspal je pod klopjô.

Že hodijo strahovi, enajst je ura proč,
 Tam divji mož iz loga zgubi se v črno noč,
 Rojenice preročne tam gledajo poród,
 Mrličí zdaj koščeni ustajajo povsod.

Vreteno urno suče, kolo okrog drčí,
 Spod rok slovenske deve pretenka nit drsí,
 Po lici pak tečejo grenkobne jej solzé,
 Solzé tako debele ko vinske jagode.

Mladeneč zdaj potrka na okna ukajena:
 „Še enkrat me pogledaj, devica ljubljena,
 Le enkrat še pokaži premilo mi okó,
 Še zadnjokrat vtolaži srce mi ránjeno.“

Devica obledela, a prela je naprej,
 Ustavila je sólze, kih lila je doslej,
 Pogledat' ga ne more devičino oko,
 A srce v prsih skorej bi bilo póčilo.

„Kaj neki čem te gledat' že dolgo te poznam;
 Ah ko b'te ne poznala! ne bilo bi me sram.
 Ljubila sem te nekdam, kakó, — še jaz ne vem,
 Al zdaj te ljubít' nočem, ah nočem ni ne smem.“

Zalajal pes je v spanji in mati se zbudi,
 Mladenič se odmika, predica zarudi,
 Se stara mati krega, hudo ozmerja hčer:
 „Al bodeš zmér norela? pečala ž njim se zmér?“

Na robu stal mladenič, pohajkoval je sam
 Strmó v globelo gledal, prekucnil se je tam.
 Valovi zakopali mladenčevo teló,
 Telo ki je storilo nesrečno deklico.

10.

Sinčekovo vprašanje.

(Romanca, zložil J. Jurčič.)

Stoji tam mala kočica na trati,
 Razdrto strešico v nebo molí,
 Pred kočó mlada bledolična mati
 Z bodečo iglo šivati hití.

„Kaj ne da si mi rekla mama mila,
 Da dečke male prinesó vodé?
 Kaj tudi mene, mamka, si vlovila
 Ko ribíco iz vódice le-te?“

In mimo male kočé prek ravnice
 Vodica bistra v stružici šumljá,
 Pri vodi deček kópa si nožice,
 Z ročico belo v valčikih igrá.

Nedolžno materi vprašanje stavi,
 Zvedávo vpira črno v njó oko:
 Kaj mila mamica o tem pač pravi?
 Kakó dvom ona razvozlala bo?

Ne odgovarja dečku mamka bleđa,
 Le stisne ljubo dete na srce,
 Solzici grenki umakne se beseda,
 Zakaj pač toči mamica solzé?

11.

Dva prijatla.

(Spisal J. Jurčič.)

Lepo sta ravnala petelinčeka dva,
 Sta skupaj zobala, prijatla sta blá;
 Je puta pritekla tud' zrno pobrat,
 Ljubezen jih spekla, začela se klat'.

V. Vodnik.

Hotel sem avgusta meseca porabiti praznike in malo obhoditi domačo deželo, nekoliko zato, da bi mi čas minil, še bolj pa da bi svojo milo domovino in slovenske značaje natančneje in obširneje spoznaval. Torej mi je bilo ljubo, da me je stric, vinšček na štajerski in kranjski meji, povabil na svojo priprosto selišče. Tako sem sedel nekega dne popoldne v poštnem vozu v družčini trijeh družih priletuejih možakov. Dva Hočevarja, prekupčevaveca, me nista kratko in malo nič zanimala; prvič morda zato, ker že od nekdej nisem imel posebne simpatije do kramarskih obrazov, v drugič pak ker sta svoje tudi ponemčenemu ušesu nerazumljivo, staronemško narečje kramljala, in se jaz nikdar nisem z nemškim jezikoslovjem več pečal (nočem se hvaliti s tem), kakor kolikor sem moral. Tretji sopotnik, star gospod, pa je imel eno tistih prijaznih fiziognomij, ki na prvi pogled človeka nase vlečejo. Dasiravno mi ni Bog dal niti nagona niti darú, da bi se seznanil z vsacim človekom, ki mi pride pred oči, želel sem to pot vendar pogovor začeti z letem gospodom, kajti z lica se mu je bralo, da mora biti razumen in dobrega srca, dve lastnosti ki naznačijo pravo izobraženega moža. Gospod je bil kacih šestdeset let star; zarjavelo, skorej bi rekel črnikasto lice je bilo malo upadeno in nagubano; že osiveli lasje so mu bili vrhu širocega čela kratko pristriženi, in kedar je oko pogledalo kaj bistreji, videti je bilo, da starost možu še ni odvzela vsega mladostnega ognja v pogledu. Kakor pa sta Hočevarja žlobodrala

sama med seboj, tako je tudi stari gospod naslonil se v kot in kakor bi bila najhujša zima, zavil se v svojo po stari šegi ustrojeno suknjo z visocim navratnikom in molčal. Videl sem sicer, vsaj zdi se mi da sem, kako je pogledal po meni, vendar že od nekdanj boječ, nisem se ga upal ogovoriti, kakor sem že želel, seznaniti se z njim.

V tej zadregi ste mi pomagale natura in naključba. Mož je bil namreč kihnil, in ne brineč se zato, da morda prelomim dobrovedo pozabljivši novejšo navado med formalno omikanimi, ki staro voščilo pri tacih prilikah opušča, rekši da je neumen ostanek surovega poganstva, pravim po stari slovenski navadi: „Bog vam pomagaj, gospod!“

Stari sopotnik se mi prijazno nasmehne in odgovori: „Lepo zahvalim, mladi prijatelj!“

Tako je bila skorja predrta in osrčen po gospodovi prijaznosti, ki je bila samo v onih treh besedih videti, začnem s splošnim vodom vsacemu posiljenemu razgovoru po Prešernovem izreku:

Kdor govoriti kaj ne ve,
On vreme hval' al toži.

Stari se mi precej bliže primakne, izvleče tobačnico in mi ponudi tobaka za nos, prašaje kam sem namenjen in kaj sem. To se ve da sem mu tolikanj raje povedal, ker sem slišal, da gospod lepo književno slovensko govori, kar se mi je pri tako starem moževu veliko in jako čudno zdelo.

„Tedadaj ste Musarum alumnus, in v I... greste? To je lepo, lahko greva še precej časa vkup; boste mi kaj podučnega povedali.“

„Z veseljem ostanem v vaši družini, častiti gospod, — rekel sem jaz, — vendar upam v vašem znanji več pridobiti, kakor oddati. Mladost nema izkušnje, zato bi bil njen poduk enostranski, in ko bi se ga predrznila deliti častiti starosti, bil bi celo smeha vreden.“

Gospod se nasmehne moji menda samodopadljivi modrosti in reče:

„To se ve da nemate izkušnje toliko ko jaz, pa mi

vendar lahko veliko poveste, česar ne vem dobro. Kako je postavim kaj denašnja mladina, up prihodnosti za našo domovino?

Jaz sem začel hvaliti in sem marsikaj celo prehvalil. Veselilo je mene videti tu sivega moža vnetega za domačo reč, njega pak je zopet veselilo moje prorokovanje, da kedar stari ponemčeni našinci pomrjo in sedanja mladina na možke sedeše pride, bode Slovenija ves drug obraz dobila in bode narod vstal „prerujen, ves nov.“ Zašla sva počasi v politiko in ker se meni, kakor mlademu, še ne izučnemu ni spodobilo moje razsode njemu naznanjati, poslušal sem toliko več njega. Potožil sem mu kako malo je više stoječim mar za slovenstvo, za domovino in domovinsko reč.

„Saj skorej ni mogoče, da bi bili drugačni,“ — rekel mi je. — „Le pomislite, na izreji politični in domači je največ ležeče. Mi stari smo vzrastli v absolutizmu. Izkušnja uči, da absolutizem zatre vsako veselo, ponosno ljubezen do domovine, to korenino vsake značajne čednosti, vsake velikosti, vsake moči in kreposti narodove. Kdor izmed nas se ni varoval sam, izgubil je vse ideje o domovini, tako, da so se utopile v samopridni in nasladni materijalnosti, ali pa so mu te ideje tako splošne postale, da misli po znani prislovici: ubi bene ibi patria. Kdor jim plača, temu so zvesti (kolikor je mogoče tacim ljudem zvestim biti); kdor jim plača temu posodijo glavo, pero in srce. Le to jim je skrb, kako bi se obračali po sapi, da bi bilo družim po vseči, ki imajo moč z blagom povrniti jim to več ko hlapčevsko udanost. To se ve da taki možje ne preudarjajo veliko, in si nikakor ne belijo glave s preiskovanjem, na kateri strani borivcev kraljuje pravica, pod katero zastavo edino je možaku hoditi; taki možje ne časte nobene zveze, ki jo je sklenila sveta narava sama, in ker je največa zveza: ljubezen v svojih razrastlikih do Boga, do matere, do domovine itd. nemajo večidel tudi vere ne, in tudi do bližnjega in svojeev ne veljajo veliko. Dan denašnji pak jih je veliko tacih, in brž ko ne jih tudi v prihodnjih boljših časih ne bode čisto manjkalo, dasitudi jih bo duh zdanjega

veka v številu zmanjšal. — In morda bi se ne motil — djal je moj sosed dalje — ko bi marsikterega (pravim marsikterega) izmed tistih tako obsodil, ki sicer pravijo da so Kranjci in trdijo, da so patrioti, pa pri vsem tem nočejo biti Slovenci ni Slovani in nestrpno ob tla bijejo s peto, z zobmi zaškripljejo in z „neumnostjo“ pitajo vse, ki imajo kako prepričanost in so družih misli ko oni. Pa da bi ti „dobri Kranjci“ vsaj tisto dolžnost spolnili, ki je v teoriji pripoznajo. Kajti kdor je Kranjec, ljubi kranjski narod, kdor ljubi narod, ljubi vse kar je njegovo torej njegov jezik, kdor ljubi jezik, ga rad govori, ga v pismu podpira, lika, pomaga mu na višo stopnjo. Ko bi ti možje to storili, pridovali bi nehote tudi slovenstvu, ker kdor enemu delu pomaga, pomaga tudi celoti s katero je zvezan. Vsega tega pa ne store, ker govore po tuje, za domačo knjigo jim pa ni mar.“

Na tak in enak način mi je mož še dalje dokazoval in vpletal vmes izreke slovečih mož in citiral veliko iz Ilijade, iz Horacijevih od, celó nekaj iz Hugo Grotiusovih pisem, česar pa nisem ohranil v spominu. Po vsem tem sem obsodil, da imam modrega moža pred seboj in sem ga po tem takem pazljivo in veselo poslušal.

Ko sva med mnogovrstnimi pogovori prišla do prve postaje, povabi me mož, da bi šel z njim na njegov dom za eno noč; da bi še dalje bil v prijetni družbi modrega gospoda, sprejel sem silo rad njegovo ponudbo in kmalu potem sva jo po stranski poti v hribe korakala — peš. Znova sem se moral čuditi, kako brzo je prestavljal mož svoje priletne noge. Kam me bode pač peljal? Kdo in kaj je? Ta vprašanja so se mi zdaj vzdignila v glavi in ugibal sem sem in tje. Po starikavi in ponošeni obleki bi bil djal da je kak učenik v kateri šoli, ali pa pisar v kaki kanceliji, toda to se mi je nevedno zdelo taki glavi; gospod je imel prevelike vednosti in prebister um za tako nizki posel. Ker se ga vprašati nisem upal, djal sem sam pri sebi: „To mora kakov pohleven grajšček biti.“

Toda čez kake pol ure prideva do male, nove hišice,

ki je, lično iz lesenih brunov zložena, samotna stala sredi vinograda na rebri proti solncu obrnjena in mož mi je kazal s palico in deklamoval verze iz Horaca:

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

„To je vaše stanovanje?“ prašal sem čude se.

„Kaj vam ne dopade?“ — djal je smehljaje se stari gospod. — „Ali ni lično narejena moja hiša? Solnce mi od jutra do večera sijé pred duri, oreh pod hišo mi zasenči kamenito mizo, da lahko berem popoldne, in bučelice iz mojega ulnjaka hodijo vsak dan v dolino po med in mi ga nanašajo; vinogradič pa mi da vina za zimo. Kaj pa še hočete za moža, ki na stare dni želi zadovoljnega počitka po trudu in delu.“

„O prav vseč mi je vaše mestice,“ — rekel sem jaz in če se mi je zdel stari gospod do zdaj modra, učena glava, imel sem ga posihmal tudi za moža poetičnega in čudovitega duha. Kar sem krajev in ljudi poznal po Slovenskem, nisem še videl ni slišal, da bi izobražen gospod tako pohlevno in samošno živel.

Na pragu nama pride priletna čedno oblečena žena naproti, z veselim licem pozdravi gospoda, čudi se pak, ko mene v njegovi družini zagleda.

„O kaj bomo z mladimi gospodi, kaj mislite gospod!“ reče babnica.

„Tiho šleva tiho, le poišči kaj za ugrizniti in nesi na mizico pred ulnjak, pa posteljo v kamrici posteli.“

Rekši me pelje mož v izbo. Bilo je tu vse lepo, snažno in v redu, in kar mi je na prvo padlo v oči, bila je velika skladanica knjig. Približavši se jim, zagledal sem z veseljem med njimi skorej vse noveje in stareje iz slovenskega slovstva, od P. Markove slovnice do Prešernovih pesmi in različnih prestav in izvirnih del najnovejšega časa. Zraven teh pa so lepo vredjeni in vezani stali klasiki grški in la-

tinski, nemški in laški; sicer je bila še velika vrsta pravdniških del in mogočen kup časopisov.

„To so moji edini prijatli in znanci“ rekel mi je mož kazaje na knjige.

Solnce je ravno zahajalo. Na vročino, ki je ves dan pripekala, jel je bil prijazen vetrič pihljati. Jaz in moj „kučegazda“ sva sedela pri mizici za ulnjakom, gledala bučelice, kako so se z medom obložene vračale, in sva včasi oddrobila kruha in privzela medú, ki ga je bila dekla, stara Meta pred naji položila. Tudi vina, doma pridelanega, me je silil mož piti, dasiravno je sam le redko pogledaval v kupico.

„Kaj ne, jaz se vam čuden človek zdim? — praša me mož čez nekaj časa, ko sem zvedavo ogledal priprosti in vendar vkusno narejeni stan, in ko sva se že o marsikteri reči razgovorila.

„Čudni se mi ravno ne zdite, gospod“ — rekel sem — „vendar da resnico povem, nekaj originalnega imate na sebi, če mi ne zamerite; kajti saj sami veste, da se ne dobi na vsacem hribu omikanega moža, in kar se mi še naj bolj edino in nenavadno zdi, — samega.“

„Da, prav mislite. Jaz sem tudi nekaj mislil in morda moja misel ni bila napečna, da posveten človek sebi in človeštvu več pridova, če ni sam. Pa Bog je hotel drugači, kakor sem si bil jaz naslikal prihodnost. Menil sem, da bodem umrl in vendar še dalje živel v sinih in vnukih. Sicer res tako ne bode, toda zadovoljen sem tudi s tem, kakor je previdnost naredila.“

„Ali niste bili nikdar oženjeni, če smem prašati?“

Mož nj dolgo odgovoril, ampak naslonil glavo v dlani in nekaj preudarjal; jaz sem se že jel kesati, da sem ga nadlegoval s prašanjem, ki mu je bilo morda nevšečno.

„Imate kacega prijatla? to se pravi v pravem pomenu te besede?“ vpraša me čez nekaj časa.

In domislil sem se ná-te, ljubi moj France, in rekel sem: „Imam ga!“

Zopet se mož zamisli. Čez nekaj trenutkov reče:

„Tudi jaz sem imel v mladosti prijatla, prijatla, ki sem ga ljubil, bolj ko sam sebe, bolj ko vse druge ljudi, ki bi mu bil svojo kri dal, ako bi jo bil želel, in ki je tudi on mene ljubil; in vendar je bil ravno ta prijatelj, — Bog mu naj odpusti, kakor mu jaz — ravno on je bil tisti, ki mi je cvet mojega življenja ogrenil.“

Videl sem solzo v starem očesu in tudi meni se je milo storilo.

„Bil sem edini sin ubogih kmečkih starišev“ — pravil je stari. — „Sreča mi je pomagala, da sem prišel v šolo v Ljubljano in sem z dobrim vspehom končal niže in više razrede. Ako sem Vam povedal, da me je priprosta slovenska mati rodila, ni mi menda treba praviti, da sem bil od ljube mamice namenjen za duhovna, ker znano vam je, da verno slovensko ljudstvo ne časti nobenega stanu više, ko duhovščino in da je potem največe veselje roditeljem, ako svoje dete vidijo pri altari večnega Boga darovati. Bile so pa dve reči, ki so me odvrnile, da mili mamici nisem mogel tega veselja storiti: prvič lastni preudarek, drugič pregovorjenje mojega prijatla.

Prvič sem rekel lastni preudarek. Dobro sem spoznal, da nema nobeden stan težjih dolžnosti, kakor ravno duhovski. Nobenega človeka bolj ne čislam in spoštujem, ko dobrega in svojim dolžnostim zvestega duhovnika; nasproti pa mi je zopern mož, ki brez poklica ali iz samopridnih, materijalnih namenov skruni sveti stan. In tako sam na sebi nisem mogel najti tistih lastnost, ki bi me bile za dobrega duhovna sposobnega in pristojnega storile. Kajti, dasi so me ljudje sodili, kakor tihega človeka, ki malo mara za svet, in so sem ter tje tudi prav sodili, vedel sem vendar jaz sam zase, da nemam niti telesnih niti dušnih sposobnosti za dobrega dušnega pastirja. Dober duhoven ne morem biti, djal sem, čisto slab bi ne bil in ne bi hotel biti, srednji pa tudi ne maram, da bi bil. Morda bom torej za svojo dušo in za človeški blagor drugod laglje in bolj skrbel.

Drugič pa mi je prigovarjal moj prijatelj naj grem ž

njim na vseučilišče. Moj součenec Alojzi O* je bil sin ne bogatega pa tudi ne ubožnega trgovca iz malega mestica na Gorenškem. Bil je skorej nasprotnega temperamenta kakor jaz; on sangvinične, jaz bolj kolerično-melanholične nature. Počasi sva se zmirom bolj in bolj spoznala, in ko sva do-rastla, bila sva najboljša prijatla. Nobene skrivnosti ni bilo med nama; kar sem vedel jaz, tudi njemu ni bilo neznano. Misli in nameni najini so se od dne do dne bolj vjemali in zidala sva v domišljiji na podlogi najinega prijateljstva gradove srečne prihodnosti, kakor ima mladost navado. Pač so bili tisti dnevi mojega življenja najsrečnejši, ko sem komelec ob komelec ovit hodil v zimskih večerih po ozkem gazu zunaj bele Ljubljane, ali v ljubih pogovorih, ali pa kedar je bilo srce prepolno, molčé na njegovi strani. Vpljiv mojega prijateljstva do njega je bil, da se je navzel s časom nekoliko več resnobe; njegova živahnost pak tudi meni ni bila brez prida. Tako se je obema isti značaj razvil, čeravno sva imela od Boga različne naravne darove.

Na vseučilišče dunajsko prišedši sva stanovala vkup; kar je eden imel, imel je drugi; ker jaz nisem bil eden slabejih študentov, zaslužil sem s podučevanjem precej, on pak je dobival od doma denar. Devala sva vkup, kraljeval je med nama komunizem. Jaz sem se učil pravoslovja, on zdravništva.

V tem času sta mi oče in mati umrla; Lojz je bil edini človek na svetu, ki sem ga ljubil.

Poskušnje sem bil dobro naredil in dve leti potem sem imel že službo adjunkta v trgu * na Dolenskem (imen vam ne morem imenovati iz razlogov, ki jih bote sami razvideli). Kmalu potem je bil on prišel, kakor doctor medicinae, v bolnišnico na Dunaji. Meni se je tožilo po Lojzu toliko bolj, ker so bili ljudje okoli mene pusti, moj predstojnik čmerikav človek, drugi uradniki pak najvsakdanjiji ljudje, ki so bili v kancelijah in v prepisovanji suhih papirjev še tisto trohico izobraženega duha izgubili, kolikor so ga iz šol prinesli. Okrajni zdravnik tega kraja je bil že onemogel in vsak čas je bilo pričakovati, da bode umeknil se s svo-

jega mesta v pokoj. Zato sem bil jaz prijatlu pisal naj tako dolgo ostane kjer je, razširi svoje znanje, kedar pa pride čas, obljubil sem mu prizadevati si na vse sile, da dobi on okrajno zdravništvo tukaj, da bova tako zopet zedinjena.

Medtem pa se mi je nekaj drugega pripetilo, kar mi je olajšalo čakanje nanj. Pravil vam bom zdaj o tistem stanju srca v življenji, ki stori človeka naj srečnejega, pa tudi dostikrat najneumnejega, ki pred ali pozneje obide vsacega človeka, izvzemši moža, ki je s svetejo obljubo navezan krotiti in uničevati v sebi naravni nagón svoje telesnosti, o čuti, ki uhaja dostikrat pred premislikom in razumom: namreč o toliko opevani in opisani, stari, in vendar večno novi ljubezni.

Neoženjen nisem nikdar mislil ostati. Namenil sem si bil poiskati ženico z lepimi lastnostimi, na premoženje in lepoto pa ne gledati. V trgu je bila tobakarica, stara gluha in pol oslepela ženska, in je imela mlado, komaj sedemnajst let staro hčerko, Tončiko, lepo in ljubo deklico. Precej ko sem jo videl, bila mi je po všeči, dasiravno od konca nisem mislil nanjo, kajti čeravno je bila lepa in je še zraven imela vse, kar sem si bil jaz umislil, da mora moja žena imeti, bila je namreč tiha, večidel doma, pobožna, nedolžna: manjkalo jej je vendar nekaj važnega, kar sem jaz še tirjal: izobraženja. Toda vsadila se mi je bila enkrat v srce in kolikor bolj sem jo spoznaval, tolikanj čednostnejša in ljubeznjivejša se mi je zdela. Začel sem misliti: zakaj bi je ne mogel sam omikati, saj ima veliko naravnega razuma, prvoto vsacega olikanja že tudi ima, ker zna brati in pisati, in koga bi mogel z večim veseljem podučevati ko ljubečo in ljubljeno ženico.

Po gostem obiskovanji me je tudi deklica ljubiti začela. Stopim torej nekdam pred staro gluho mater in jo poprašam ali ne bi hotela dati mi Tončike v zakon. Od veselja starka ni mogla odgovoriti, ko je videla da hočem v resnici njeno hčer za ženo in mi jo je rada obljubila, toda pod tem pogojem, da čakam eno leto. Dva vzroka je imela mati za to odlažbo. V prvič je djala, da je Tončika še premlada

za možitev in da jo je namenila še le v dvajsetem letu možu dati, vendar jo je volja, djala je, dve leti odmekniti, naj se moži v osemnajstem letu. Drugič pa je rekla, da noče, da bi hčer šla brez dote od hiše; dasi tudi je ona neke krajcarje prihranila, kateri so Tončikini, ima vendar starega bolnega strica, ki ni oženjen in je precej pri denarjih. Ta bode kmalo umrl in vse njeni hčeri zapustil. Jaz sem bil s tem toliko raje zadovoljen, ker sem imel priliko in čas, glavico svoje ljube neveste s potrebnimi vednostimi napolniti še predno je bila po zakonu moja. Zahajal sem pogostoma k njej, dajal jej potrebnih knjig in jo sam učil in napeljeval. Učila se je rada in hitro, ljubila me je od dne do dne bolj in ves srečen sem naznanjal v pismih daljnemu prijatlu svojo srečo.

Ni bilo še pol dogovorjenega obroka preteklo, ko je ondukajšnji že omenjeni zdravnik popustil svojo službo in po mojem prizadevanji in s pomočjo prijatlovih dobrih spričal, dobi Lojz, moj dragi pobratim, okrajno zdravništvo.

Čez tri tedne sem ga objel v svoji sobi.

Zdaj mi ni manjkalo ničesa; zdaj sem imel njega pri sebi, mogel sem mu zopet razodevati, kar mi je v srcu kipel, in veselje moje je bilo še enkrat tolikošnje.

Morda tega vsega ne razumete in ne zapopadete — djal je moj pripovedovavec —, morda se vam zdi prenapeto ali presiljeno. Ali misliti si morate ognjeno srce, ki je z vsemi žilicami viselo na njem, na prijatlu, tako da vam ne morem povedati, kogá sem bolj ljubil ali njega ali nevesto.“

„Popolnoma vas razumevam“ rekel sem jaz in radoveden prosil moža, da bi mi svojo povest dalje pravil.

„Lehko si mislite, da je bila moja prva skrb — pripoveduje mi dalje —, da sem Lojzu predstavil mojo zaročeno nevesto.

„Tukaj vidiš mojega srčnega prijatla — rekel sem jej —, tukaj vidiš moža, kterege moraš za menoj najbolj častiti, in ljubiti ko rojenega brata.“

Podala mu je roko, zarudela in djala: „Dober človek

mora biti, ker je tvoj prijatelj, zato naj si bode zvest, da ga bodem po vrednosti čislala in, ker ti tako hočeš, hranila mu prijaznost kakor sestra bratu.“

Tako daleč sem obema zaupal, da sem pri slovesu ukazal Lojzu poljubiti mojo nevesto v čelo.

„Kako ti je kaj po vseči moja izvoljena?“ prašal sem ga, ko sva šla od nje domu.

„Prav dobro!“ — odgovori on —. „Ko ne bi bila tvoja, brate, morala bi biti moja. Kako lepo govori! Moram se čuditi tvoji modrosti, da si jo v tako kratkem času toliko ogledil.“

Ve se samo ob sebi, da mi je bila njegova pohvala po volji.

Posihmal je bil on dostikrat pri njej, nosil je od nje pozdravila meni, od mene njej. Kjer je bil po obrazu in postavi veliko lepši od mene, bil bi lahko kaj sumil, ali poznal sem njega in njo, zaupal sem jo njemu kakor sebi. Lojze je kakor dober, učen zdravnik kmalu pridobil ime v okraji in prijazno njego vedenje se je vsem prikupilo.

Moj predstojnik, čmerni starec, zbolil. Jaz sem imel opravka čez glavo; več mesecev sem delal od svita do mraka in le malokdaj sem mogel urico ukrasti, da sem šel k Tončiki ali k doktorju, svojemu prijatelju. On me tudi ni več tako pogosto obiskoval, kar me pa ni motilo, ker nisem imel časa na to misliti, in če sem mislil opravičeval, sem ga s tem, da ima tudi on veliko opravila.

Po trgu se je medtem razglasilo, da tobakarčina Tončika, ki je zaročena in obljubljena sodnemu adjunktju, ima zdaj eno oko tudi za lepega novega doktorja. Meni pa te govornice niso prišle na ušesa, in ko bi mi bile prišle, smejal bi se jim bil. Sicer bi bil že sam lahko spremembo opazil na svoji ljubici, ko ne bi bil slep. Nič več me ni tako veselo sprejela, ko sem včasih o mraku prišel k njej. Postala je otožna in zamišljena. Jaz sem vse to na dobro obračal in pripisoval temu, da se bliža čas najine poroke. Znano je, djal sem, da deklica vendarle nerada prestopi iz samskega stanu v zakon, če jej tudi obeta zvrho njenih želj, in jej daje ljubljenco, najdražo reč, v naročej.

Pride odmenjeni čas; obrok enega leta je bil potekel. Staremu stricu, na ktereга premoženje se je mati nanašala, ni se ljubilo umreti. Meni je bilo pač vse eno, voščil sem mu še dolgo življenje, saj mi za denar ni bilo nič. Nestrpljivo sem čakal in priganjal, da bi se sklenila najina zveza. Lahko bi se mi bilo čudno zdelo, kako mi prijatelj celo nič ne pomaga, da, celo odvisa, rekši da je Tončika bolehná. Otožna deklica je res potrdila, da jo vedno peče pri srcu in tudi ona in njena mati ste me jele prositi — odloga. Skrbno sem doktorju Lojzu naročal, naj pazi na njeno zdravje, naj jej pomaga za božjo voljo in za voljo najinega svetega prijateljstva, in sem rad odložil svatovščino še za pol leta. Zdelo se je, da se obrača pri vsej skrbi doktorjevi, ki je bil vsak dan pri Tončiki, njeno zdravje zmirom na slabeje. Ko sem včasih v mraku pri njej sedel (po dnevi nisem imel skoro nikoli časa, ker je bil predstojnik čedalje slabeje za delo), videl sem kako je tiho, blede v lice, sedela meni nasproti. Nič me ni prašala, nič mi ni povedala, le na moja prašanja je kratko in s pogostimi vzdihljeji odgovarjala. Ali ti je hudo Tončika? Kje pa čutiš bolezen? — prašal sem jo, in položila je ročica na prsi, na sree. Ubožica! djal sem in poljubivši jo sem s težkim srcem šel domu. Ne rečem preveč, če trdim, da bi bil raje sam umrl, kakor njo umreti videl. Mislite si torej mojo žalost.

Bil sem kar se ženstva tiče malo menj kakor brez izkušnje; zato nisem nikakor mogel njene belezni razlagati drugače, kakor naravno. Spoznal sem sicer, da je na duhu bolna, večkrat sem si zastonj prizadeval razveseliti jo za en trenutek: ali v glavo mi ni padlo potikati jej kak pregrešek zoper mene in njeno dolžnost, kakor vzrok tega stanja. Mesev dni ni šla Tona nič ven, ne v cerkev ne po kakem opravku. Sedela je vedno v svoji kamrici; stara, slepa in gluha mati je morala sama prodajati, kar je pa radovoljna storila, da le ljube hčere ni nadlegovala v bolezni. Nihče ves dan ni šel k njej ko doktor, moj Lojz, ki je kakor so mi ljudje še le pozneje povedali, cele ure bil pri njej. Prijatlice si niso upale zahajati k njej, ker je bila

nevesta gospoda podsodnika, in zdaj že tako po gosposko izučena, vzlasti pa zato ne, ker jih ni nikdar vabila k sebi.

Nekega dne sem moral kake dobre dve uri v hribe iti. Dva kmeta sta se tožarila za seženj zemlje in moral sem iti na ogled. Vzel sem bil seboj pisarja in enega beriča. Že trd mrak je bil, ko sem nazaj prišel do trga. Svojima spremljevalcema sem ukazal iti domu, sam pak sem jo krenil čez travnik proti njenemu domu. Mesec je prijazno svetil. Izvolil sem bližnjo pot čez tobakarčin vrt, na katerem so gosto rastle stara sadna drevesa.

„Semkaj bale sem, tukaj sem!“ slišal sem glas in ko sem se ozrl, zagledal sem svojo Tono na klopi pod jablano. Stopil sem k njej; spoznavši me se je zgenila.

„Kaj delaš tukaj v hladu? Kaj misliš? bolna si, doktor ti prepoveduje še po dnevu hoditi ven, in izpostavljaš se nočni sapi?“ — rekel sem čudé se.

„Ali si ti ljubi moj?“ djala je s tresočim glasom.

V tem hipu zaslišim stopinje, ozrem se in vidim Lojza.

Zdajci mi pade na um, strašna morivna mišlel, njega je čakala, ne mene! Zdajci sem si razjasnil njeno in njegovo spremembo proti meni.

„Nezvestoba, izdaja!“ kričal sem, v glavi se mi je vrtelo, bežal sem iz vrta ven. Omamljen, skoro iz uma sem prilomastil v svojo sobo. Bridko sem se jokal, ne pred ne potlej nisem imel take noči, ko tisto.

Drugo jutro sem se ohrabil. Po možko hočem nositi breme svoje nesreče, nočem po babje toževati, rekel sem.

Napišem listič doktorju Lojzu. Tirjam od njega naj se mi oglasi, naj mi razjasni zamotano, naj opraviči sebe in svoje vedenje. Rotil sem ga pri najinem prijateljstvu. Toda zastonj sem pričakoval njega, zastonj odgovora. Drugi dan ga grem sam iskat. Dekla njegova mi reče, da ga ni doma; grem sam na vrata gledat, bila so zakljenjena, toda čez ključavnično luknjo se ni videlo, kjuč je bil od znotrej zavrtel, zaprl se je bil pred menoj. Vrnem se domu.

Štiri tedne sem tako živel, nikamor šel razun v kancelijo, nisem iskal več nje niti njega. Pisal sem mu bil še eno

pismo, ali odgovora ni bilo. Grizlo in jedlo me je neznano pri srcu. Lice mi je bilo upadlo in cele dni nisem besede spregovoril, kakor kar sem prav moral.

Bilo je nekega večera že ob desetih. Jaz sem se ravno razpravljaj. Zunaj je burja razsajala in dež je lil s curkom in ob okna bil. Nekdo potrka na vrata. Prašam kdo je. „Jaz sem jaz, gospod, Tomaž iz malna. Prosil bi, ko bi brž brž odprli, nekaj bi vam rad povedal.“ Hitro odprem in v sobo stopi meni znani kmečki hlapec iz malna, ki je stal dobre pol ure od trga v samotnem žlebu v sredi semrečja. „Kaj bi rad Tomaž?“ prašam ga.

„Gospod!“ — začne fant — „jaz sem bil ravno mernik rži zasul na srednji tečaj in sem šel zatvornico odpirat. Kar se domislim, da sem rjuho pšenice na sušilu pozabil, in ker je jel dež kapat, rekel sem: Tomaž, ponjo moraš iti, da je dež ne zmoči in pa da je kakov plašar ali drug postopač ne odnese. Ko tako grem doli ob vodi po trati, saj veste kje je, zazdi se mi, da slišim jok. Kaj je to za hudiča, pravim, in stopim v semrečje. In kaj sem zagledal? Ena deklica je privezovala košarnico na semrekovo vejo in je jokala. Gotovo ima otroka skrivaj, in ga hoče tukaj pustiti. Enkrat sem hotel tjekaj planiti, košarnico vzeti, in dekle pogledati — —.“

„In nisi tega storil nesrečni človek?“ pravim jaz.

„Jemineja! Nu, nikarte ne bodite hudi nad menoj. Mislil sem, če greš tjekaj, boš moral prisegati pri sodbi in kakova babnica bo še rekla, da imaš ti pri tej reči merico žita. Zato sem djal sam pri sebi, Tomaž najbolje storiš, ako tečeš k gospodu in poveš kako in kaj, pa ti ne bo mogla živa duša čez hrbet, in babe te ne bodo vlekly čez škrbaste zobe.“

Jaz naglo potegnem plašč s stene, pokrijem kosmato kapo in se odpravim s hlapcem. „Urno stopi k beriču Tinku, pokliči ga in pritecita naglo za menoj!“ rečem hlapcu, sam pak hitro stopam v dežji proti mlinarjevemu smrečju. Precej me dojdeta Tomaž in berič in vsi trije smo hiteli kar se je najbolj dalo po opolzli poti. Medpotoma sta kramljala in

ugibala marsikaj, kar je bilo v zvezi z našo zdanjo nalogo. Jaz nisem poslušal, nekaj sem slutil, vrelo in gorelo je vse po meni.

Kmalu smo slišali mlinska kolesa klopotati. Tam na trati je stala ženska podoba v veliko plahto zavita. Dež je lil po njej. Bila je gologlava in sapa je igrala z dolzimi lasmi in nepremakujeno je strmela v tla. Pospešil sem korake. Moja slutnja se je vresničila.

Spoznal sem Tono. Pač je bil ta trenutek najstrašnejši v mojem življenju. Njo, ki sem jo imel za vzor ženstva in nedolžnosti, njo sem videl tu kakor hudodejko; kakor sodnik sem imel nalogo zapreti jo po postavi. More si li človek kaj bridkejega misliti.“

Zopet preneha pripovedovavec in zakrije oči v dlani. Nisem se ga upal prositi, da bi nadaljeval svojo pripoved, dokler ni sam začel:

„Ko sem bliže prišel me ni čutila, dasi ravno je bil moj korak v dežja napojeni travi glasen. Videl sem, da je bila le v spodnji beli obleki, in samo ogrnjena s plahto s postelje vzeto. Roke, vrat, prsi in glavo je imela golo; do polti premočena tresla se je od mraza. „Nisem ti nezvesta — slišal sem jo govoriti; — nisem hotela pobegniti ž njim; nisem hotela materi in tebi sramote storiti. Sam si kriv, zakaj si mi ga pripeljal, zakaj si me silil, da sem ga poljubila. A otrok, zmrznil bo, ne! jaz — — —“

Primem jo za ramo; stresne se, ozre, me zagleda, zakriči, in se zgrudi na tla.

Ne vem kako sem imel toliko dušne moči, da nisem padel še jaz za njo. Stal sem kakor priklenjen, na palico naslonjen in sem srpo gledal v njeno blede lice pod nogami. Žile so mi menda nehale biti, um ne vem kje je bil. Dasiravno sem zmirom na lastnih nogah stal, zdramil sem se še le v mlinarjevi hiši, kjer so mi dali vode piti.

Pri mlinarji je brlela luč na mizi, jaz sem sedel na stolu, videl sem Tono v nesvesti ležati na postelji in mlinarico z deklami poskušati na vse načine, da bi jo zopet

v življenje zbudile. Na mizi je stala košarnica, pregrnjena z belim prtom.

„Otrok, otrok!“ samo te besede sem mogel izustiti.

„Mrtev je, gospod!“ rekel je mlinar.

„Košarnica je bila na semrekovi veji privezana, tako da se je do tal šibila“ — jame mi Tomaž praviti, videvši da sem zopet za pomenek. — „Ko sem jo odvezal in pod prtiček potipal, je bilo dete že mrzlo, ta gospod je na pričo.“

„Tak črviček kmalu zmrzne v tacem pasjem vremenu, kakor je nočoj,“ pritrđi Tinek berič.

Po marljivem prizadevanji mlinarčinem se je Toni toliko vrnilo življenje, da je jelo srce zopet tolči. Ne dolgo potem je začela blesti. Imenovala je večkrat zraven maternega tudi moje in Lojzovo ime. Tudi se je dalo iz tega, kar je bledla o otroku, soditi, da ga je krstila.

Bilo je že blizo polnoči. Dež je bil nehal liti. Prosil sem mlinarja naj napreže in gre po doktorja. Mož se je nevtegoma odpravil. Iztrgal sem iz svoje listnice nepopisan list in napisal Lojzu te vrste: „Nezvesti, goljufni prijatelj! Cvetje tvoje neslišane izdaje je to noč obrodilo. Deklica, kateri si, izvivši jo iz prijatlovih rok, vzal nedolžnost, katero si pehnil s vrhunca sreče v prepad, porodila ti je dete in ga nesla tu v hosto. Umrlo je v mrazu. Ti in ona sta njegova morivca. Ona sama se bori s smrtjo. Če torej nočeš, da bi te jaz, ktereга si včasih imenoval svojega pobratima, ne imel in razglasil kakor najgrjega in najnesramnejega človeka, če me nočeš imeti krutega sovražnika: pridi sem in pomagaj jej!“

To pismo sem dal mlinarju in odpeljal se je brž k Lojzu. Težko sem pričakoval zdravnika, tem teže, ker se je gospodinja bala, da bode Tona umrla.

Pretekla je dolga ura. Vsako gibanje sem opazoval na bolnici. Naposled vendar pridrdra voz. Vstanem s stola in nāgrbam čelo. Hotel sem Lojza z najhujšim pogledom sprejeti. Vrata se odpro in v izbo stopi — sam mlinar.

„Tu sem prinesel zdravila. Doktor je rekel, da bode gotovo pomagalo.“

„Zakaj ni sam prišel?“ prašal sem jaz jezno.

„Gospod,“ — pravi mož — „tega ne vem. Ko je slišal da ste vi tukaj, nisem ga mogel spraviti. Pa je dobrosrčen, jokal se je skorej, ko sem mu pravil, kako je deklici in da smo dete zmrznjeno našli.“

Dadé Toni zdravilo, kakor je doktor naročal. Kmalu zaspi in upal sem, da bode dobro. Spala je do svita, jaz sem čul pri njeni postelji.

Zjutraj sem prosil mlinarja naj me pelje domu. Hotel sem najprvo Lojza poiskati in pogledati mu v oči; nektero sem mu imel povedati. Še malokdo je bil vstal, tako zgodaj sva pridrdrala z mlinarjem pred doktorjeva vežna vrata. Potrkam in njegova stara dekla mi pride odpirat. „Kje je doktor?“ prašal sem in ob enem stopil čez tri stopnice. „Ah, gospod sodnik, ni ga in ne bo ga več!“ reče mi Lojzova hišna v solzah.

„Ni ga,“ prašam jaz.

„Ah šel je proč, na nagloma, dobri, ljubi gospod. Jaz sem ga prosila, za križe in težave sem ga prosila, naj ostane vsaj do dne, a nič ni hotel slišati. Zasel je konja, nič družega ni imel seboj, ko nekova pisma in denar, in odjezdil je. Jaz ne vem kaj čem početi; rekel je, da ga ne bo več nazaj. Ali verjamate gospod sodnik, da ga ne bo? Jaz se tolažim, da ga bo ura minila, zakaj popustil je vse, bukve, obleko, omare in mize in vse.“

Čudno me je genila ta novica. Kajti, dasi sem bil ravno trenutek popred ves v žolču in srdu nád-i, nisem vendar mogel poprejšnje ljubezni iz srca izrovati; misel, da je tudi on nesrečen, da ga bode vest podila v daljni svet, da ga ne bom več videl, potrla mi je vsakošnje sovraštvo, ukrotila mi je lastne bolečine. Že sem hotel oditi, ko me starka nazaj kliče, rekši, da nekovo pisanje zá-me na mizi leži, ktero je rekel meni izročiti. Pogledal sem in braf: „Prijatelj! odpusti mi! Nakopal sem ti veliko nesrečo na srce, a sebi še več. Odpusti mi, jaz si ne bom nikdar!“

To so bile zadnje črke od njega, zadnje sporočilo. Od sihmal nisem slišal nikdar od njega. Kolikor sem mogel

izvedeti, obrnil se je proti Trstu in najbrž je šel čez morje. Pozneje sem včasih premišljeval najine okolnosti in čedalje menj sem mu zameril. Bil je živeje domišljije, in veliko močnejše čutnosti od mene in če še pomislim, da smo vsi ljudje, da je vsak iz mesa, nobeden brez slabosti, da lahko vsak pade: ne morem mu biti hud. To se ve, da ne morem popolnoma razumeti njegovega ravnanja, zakaj ni namreč stopil prédme in vse razodel. Ali poznal me je premalo. Pri vsem tem bi vse dal, da bi ga še enkrat videl na tem svetu.

„Kaj pa je bilo s Tono?“ domislim pripovedovavca.

„Pač, nje ne smem pozabiti. Ozdravela je na telesu, ali na duhu ne. Mešalo se jej je v glavi. Navadno je tiho, vedno v tla glede, hodila okrog, rada zahajala v cerkev in nikomur nič prizadela. Samo kedar je imela mene srečati, naredila je velik ovinek, ali pa se je vrnila. Včasih pak jo je blaznost huje popadla in tačas je čudno namrdovaje se veliko govorila, toda tako naglo, da ni nihče vedel o čem blede; dostikrat je tudi otroke, ki so vpili zanjo: „Nora Tona! nora Tona!“ z veliko natičevo preklo po travniku podila, ali nobenemu ni ničesa storila. Njena mati ni mogla take nesreče preboleti, umrla je bila pol leta po telesnem ozdravenji hčerinem. Ker je bilo ubogo dekle samo na svetu, skrbel sem jaz zanjo. Postavil sem varha čez malo premoženje, ki ga je imela po materi, in če je bil tudi bogati stric nekega družega za dediča odločil, Tona ni materijalnega pomanjkanja trpela, ker sem jej jaz razun vsega skupička za Lojzovo zapuščeno pohištvo in drugo blago tudi iz svojega dal, kar je bilo treba. A ni dolgo vživala vsega tega; v desetih letih so jej bili lasje osiveli, v petnajstem svoje blaznosti je umrla.

Po smrti okrajnega predstojnika, prišel sem jaz na njegovo mesto. Da bi se ženil, ni mi prišlo na mar; toliko menj ker nisem naletel na tako nevesto, ki bi mi bila po vseči, kakor Tona nekdanj.

Pred šestimi leti sem službo pustil. Imam sicer samo polovico pokojnine, ker nisem doslužil vseh let, pa saj ne

potrebujem veliko. Kupil sem tukaj-le, ker se mi je prijazno mestice zdelo, za smrti čakati, staro kočo, podrl jo, in to postavil, kakor jo vidite. Obšlo me je na stare dni zopet bolj tisto veselje, ki me je mladenča navdajalo: začel sem namreč učiti se in brati. Sicer sem knjigo zmirom ljubil, veselila me je bodisi poezija ali vednost, toda obložen in zakopan v opravke, vjel sem le malo časa zanje. Zdaj pak me ne moti niti dolžnost niti hrum sveta, ker živim sam za-se in vredim svoj dnevni red popolnoma po svoji volji. Sosebno me veseli, da se vi mlajši bolj pečate z domačim jezikom in slovstvom, kakor smo se mi ob svojem času in zato kupim rad, kar pride na dan. Tudi tukaj nisem tako samošen, kakor se vidi; kmetje iz okrožja me radi iščejo in poprašujejo za svete. Rad jim posvetujem in pomagam kolikor morem. Tako imam še precej zadovoljno starost, edino spomin na preteklost mi vlije večasi kapljo pelena v čašo, vendar nisem tako romantičnega duha, da bi zavoljo tega kaj pred umrl. Nadloga me je učila v božjo voljo udati se.

Drugi dan je solnce že visoko stalo, ko me je odhodečega stari predstojnik v pokoji spremljal s hriba svoje hiše, kjer me je bil s toliko prijaznostjo sprejel in prenočil. Ko sva se ločila, podal mi je desnico in djal: „Z Bogom, mladi prijatelj! Veseli me, da sem se z vami sešel. Ali se bova še kedaj videla, ali nikoli, to Bog ve. Ostanite zmirom zvesti tim mislim in načelom, ktere sem pri vas zapazil, samo možka značajnost, ljubezen do resnice in pravice naj vam jih okrepi in oživi. Z Bogom!“ Ginjem sem se mu zahvalil za tako dobrohoten opomin in obljubil ravnati se po njem. Poprosil sem ga tudi, če smem njegovo povest, ktero mi je povedati blagovolil, zapisati. Stari se nasmehno in reče: „Zakaj vam ne bi dovolil, če vas veseli. Samo to si zgovorim, da imen ne imenujete in pa, da ne osnujete iz moje suhe pripovedi na dolgo romantično in sentimentalno raztegnjenega romana.“

In ti ljubeznjivi starček, če te je Bog še ohranil, in ti pridejo te vrste pred oči, videl boš, da sem se po tvoji pogodbi ravnal; če pa sem tvoje lepo in gladko postavljene besede z okornejimi slovi in stavki nadomestil, ne zameri mi, prosim, in pripisuj to mojemu slabemu spomenu.

